

Кәкімбек
Салықов

Шығармалары

Кәкімдек
Салықов

Шығармалары

Үшінші том

А.С. Пушкин
шығармашылығынан
тәржімелер

FOLIANT
БАСПАСЫ

Астана-2014

УДК 821.512.122

ББК 84 (5 қаз)

С 18

*Қазақстан Республикасы Мәдениет министрлігі
«Әдебиеттің әлеуметтік маңызды түрлерін басып шығару»
бағдарламасы бойынша жарық көрді*

49496

С 18 Салықов К.
Шығармалары / К. Салықов. – Астана: Фолиант, 2014.

ISBN 978-601-292-987-4

Т. 3. А.С. Пушкин шығармашылығынан тәржімелер. – 360 б.

ISBN 978-601-7568-30-6

Бұл кітапқа қазақтың көрнекті ақыны Кәкімбек Салықовтың орыс және әлемдік поэзияның заңғар биігінен мәңгілік орын алған А.С. Пушкин шығармашылығынан тәржімелері, яғни ақынның өлеңмен жазылған әйгілі романы – «Евгений Онегин», қанатты сөздері мен нақылдары және таңдаулы өлеңдері еніп отыр. Ақын аса күрделі һәм жауапты туындыларды қазақы қалыптағы ырғақпен шебер тәржімелеп, автордың негізгі ойы мен ақындық асыл тәсілінің інжу-маржандарын жоғалтпай жеткізген.

Жинақ талғамы биік оқырманның көңілінен шығарына таласымыз жоқ.

УДК 821.512.122

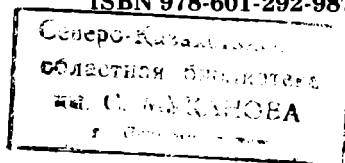
ББК 84 (5 қаз)

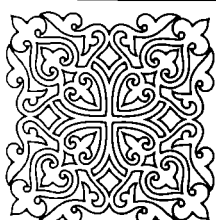
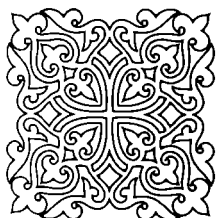
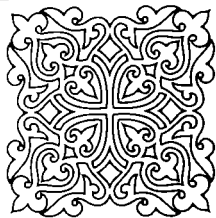
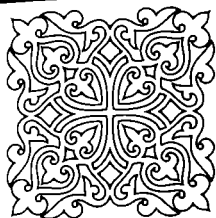
ISBN 978-601-7568-30-6 (Т.3)

ISBN 978-601-292-987-4 (общ)

© Салықов К., 2014

© «Фолиант» баспасы, 2014

ЕВГЕНИЙ ОНЕГИН

(Өлеңмен жазылган роман)

Petri de vanite il avait encore plus de cette espece
d'orgueil qui fait avouer avec la meme indifference
les bonnes comme les mauvaises actions, suite
d' un sentiment de superiorite, peut-etre imaginaire.

Tire d' une letter particuliere.

Атаққұмарлыққа әбден құныққан ол ерекше
тәкаппар болатын, оның үстіне сүйкімді қылығы
мен сұғанақтығын тепе-тең мойындатуға міз бақпас
қабілеттілігі өзгеден асып туғандығын сездіретін
шығар, ал егер керісінше болса бәрі де бос сандырақ.

Жеке хаттан (французша).

Тәкаппар көпті таңдатпақ,
Бәсім жоқ, достық талғамым.
Бір саған лайық¹ ардақтап,
Кепілдік келді арнағым.
Қалардай жаның нұр алып,
Ақындық төтті сауал бар.
Қарапайым сыры анық,
Ала-құла тараулар.
Тізбегін жөпте, құп алып
Терең ой ашық желісін.
Жартылай өзіл, жарты мұң,
Ел ұғар ерке тартымын.

---

¹ Бір саған лайық¹ – әдебиеттанушы, педагог, Петербург университетінің ректоры болған П.А. Плетневке (1792-1865) арнауы. Ақынның ақырғы күніне дейін досы болған.

Өнтөктеу өуре жемісін,
Ақ шабыт ұйқы үзгенін,
Жетілмей өшкен жылдардың
Жеткізер салқын тізбегін
Жүректе дерт боп тұнған мұң.

БІРІНШІ ТАРАУ

«Құлшынды өмір сүруге, сезімге де асықты»¹.
Кн. Вяземский

I

«Тәртіпке төптеш ағайын,
Сөз бе екен мүшкіл жатқаны;
Бағынта білді маңайын,
Одан зор өлек таппады.
Өзгеге ғылым сабағы,
Жүйкені құртып барады,
Құдай-ау, төзім септейсің,
Қасынан күн-түн кетпейсің!
Асырды ол әккі әдісін:
Тірі өлік күттік қастерлеп,
Жастыққа қолды дәл сермеп
Әперу қорлық дәрісін,
Күрсіндік жорта қайғылы:
Алар деп сайтан қай күні».

II

Тап солай тентек ойлады,
Поштабаймен шаң жұтқан,
Зевестің үнін жоймады,
Мұрагер басын қаңғыртқан,
Руслан мен Людмилаңыз,
Досы деп шексіз сыйладым.

¹ Эпиграф А.С. Пушкиннің досы П.А. Вяземскийдің «Алғашқы қар» атты өлеңінен алынған.

Романда осы кейіпкер,
Кезі жоқ мені кейіткен.
Туыпты айтсам жалпылап,
Онегин Нева жерінде,
Мекенің мүмкін сенің де.
Шыққан жер даңқың жарқырап;
Көп жүріп көрдім жол түсіп,
Жақпайды маған солтүстік.

III

Әкесі іске жегіліп,
Қарызбен ғана күн көрді,
Бір жылда үш той беріліп,
Жиғанын жұтып үлгерді.
Евгений жұтап қалмас та;
Madame күтті әу баста,
Бұзбады Monsieur сиқын бұл,
Салатын асыр сүйкімді ұл.
Француз аббат жабайы,
Әр ойын ұзақ сүйретер,
Әзілмен ақыл үйретер;
Әуре етер көйтіп анайы,
Еркелі сөзбен төпелер,
Жазғы бақ жаққа жетелер.

IV

Беймаза жастық үн берсе,
Евгений ештеп ысылды.
Үмітпен нәзік мұң келсе,
Месьеден есен құтылды.
Онегин азат сонымен,
Шашты алды соңғы модымен.

Лондоннан келген dandy¹ деп,
Ортаға думан алды көп.
Французша жазып, сөйлейтін
Епті еді адам тануға,
Билейтін мазурканы да,
Бас исе болды өрлейтін.
Кісі деп абзал, ақылды,
Қатарға қауым шақырды.

V

Бәріміз де ептеп үйрендік,
Бірдеме жасап, бірдеме.
Тәлімге тәнті күйге ендік,
Жарқ етпес дейсің бұл неге?
Онегин жайлы көп айтқан,
Әділ сөт осы дөп айтқан:
Білім бар, бірақ қазымыр,
Талантқа қожа тағы бір:
Әңгіме көшін құрғатпас
Не десең соған қорғансып,
Білдірмей білгіш болғансып,
Білікті дауда тіл қатпас,
Әйелге шапшаң ұнайды,
Сықақты жылдам құрайды.

VI

Салт емес қазір латын,
Шындыққа көшсек егер де.
Ол білгендік қылатын,
Эпиграф оқып берерде.
Ювеналдың² болып білгіші,
Соңғы сөз Vale³ үлгісі,

---

¹ Dandy – сәнқой.

² Ювенал Децил Юний – Рим ақыны (б.э.д. 127 жыл), сықақшы.

³ Vale – сау бол.

Тақпақтар кейде көп бұлдап,
Энеидадан¹ қос шумақ.
Қалмайды шежіре шаңында,
Тарихқа осы енжарың
Білмейді жөндеп жер шарын.
Анекдот шек жоқ санында
Ромулдан² сайрап бергіні,
Берері жатқа белгілі.

VII

Етпей-ақ ынтық санасын,
Ән десе жимас айылын.
Хорей мен ямбы арасын,
Бұйырмай кетті айыру.
Жақпады Гомер, Феокрит³
Бар оқуы Адам Смит⁴.
Эконом қыбын білгіштеу,
Сөйлесе тілмен тілгіштеу.
Мемлекет байыр шағында,
Байқампаз даму қарқынын,
Қажетсіз дейді алтының,
Жабайы заттар барында.
Әкесі түсінбей жалықты,
Залогке жерді салыпты.

VIII

Евгенийдің басқа білгенін,
Мұрша жоқ даттар батылдау;
Сездірмес дана бір кемін,
Қай ғылым өте жақындау.

¹ Энеида – Рим ақыны Вергилийдің поэмасының аты.

² Ромул – аңыз бойынша Римді орнатушы.

³ Феокрит – көне грек ақыны (б.э.д. III ғасыр).

⁴ Адам Смит (1723-1790) – ағылшын экономисі.

Жасынан болды не ғажап,
Қуаныш, еңбек әрі азап,
Алса да енжар уақытын,
Құштарлық ғылымын ұғымтал,
Құмары Назон¹ айтқандай,
Тауқымет содан тартқандай,
Ғұмыры өтті ұрымтал;
Молдавияда шалғай қамықты,
Италиясы қатты сағынтты.

IX

.....
.....
.....

X

Қулыққа жастай ол білгіш,
Үмітін бүккіш, қызғаншақ.
Сендіргіш сенім сөндіргіш,
Мұңая қалғыш қыздай сақ.
Айбынар әлде қаймығар,
Зер салғыш лезде шайлығар,
Томсарар жоқтай не дері,
Қызыл тіл айтқыр шебері.
Хат жазса сүйгіш таң қылғыш,
Емі бар демі жеткендей,
Сол үшін қасірет шеккендей!
Көз салғыш еппен, жан салғыш,
Кейде өжет, кейде сыйлағыш,
Көлгірсіп кейде жылағыш.

---

¹ Назон – Публий Авидий Назон (б.э.д. 43-жыл), Рим ақыны.

XI

Жаңара қалғыш ол қандай,
Өзілмен жүрек жалғантар,
Сақтанар үрей алғандай,
Мақтаумен жеңіл сандалтар.
Алдамшы мезет шаттығын,
Жазықсыз жылдар пәктігін
Сезіммен ойға оздырар,
Көңілге құлаш создырар.
Жалынып тыңдай қалатын,
Жүректің тұңғыш лүпілін,
Махаббат түзеп күтімін
Кездесу сертін алатын...
Оңаша арбап жеңетін,
Өзінше сабақ беретін.

XII

Оятты ол түртіп тым ерте,
Жеңілтек қыздар жүрегін,
Бақастық етсе бір еркек
Орнатар тағдыр түнегін,
Қу тілмен қыршып қорлайды,
Шалғайдан шебер торлайды.
Кей бейтарап жуастар
Татулық іздеп ұнасқан;
Сүйген боп жылпос ұтты ма,
Шәкірті көне Фабластың¹;
Қызғаншақ шал да арбасты,
Мүйізді діндар мықты да,
Өзінен өзі қуанды,
Жары мен асқа жұбанды.

---

¹ Фаблас – Луве де Кувренің (1760-1797) романдарының әйелдерді еліктіргіш кейіпкері.

XIII-XIV

.....
.....
.....

XV

Тұрмай-ақ кейде төсектен,
Оқитын таңғы хаты бар.
Жаңылмас бірақ, есептен,
Бір кеште үш үй шақырар.
Жеткіншек тойы, би кеші,
Еркеге ермек бірнешеу
Қай жақтан бастар? Амал бар:
Берін де тойлап тамамдар,
Өзірше таңғы серуенде,
Басына киіп кең қалпақ,
Бақшаға жүріп дем алмақ
Қыдырар кеңдік мол жерде,
Серуенде жанын қыспас та,
Шақырмай сағат түскі асқа.

XVI

Түн келді. Қамдап шанасын,
«Жүр-жүрге!» салды айбатты.
Күмістеп құндыз жағасын,
Шаңытқан аяз жайнатты.
Талонға¹ тартты Онегин,
Қалды ау, деп күтіп Каверин².
Ішімдік толы татымды,
Комета тығын атылды;

---

¹ Талон – Петербургтің рестораны.

² Каверин П.П (1794-1855)– Пушкиннің досы.

Қанталап шарап қаншасы,
Трюфли¹ төбет тартпақшы,
Француз күтті аспазшы,
Дәмді екен страдбург самсасы;
Лимбургтік ірімшік аралас,
Туралды алтын ананас.

XVII

Котлетті майлы, тым ыстық,
Шараппен басу ғадет те;
Шақырды сағат тықыршып,
Басталған жаңа балетке.
Театрдың қатал сыншысы,
Құштарлық етсе мұң қысып
Ғашық тіл безеп арзанын,
Сахнаның кезер ар жағын;
Онегин ұшты театрға,
Болса да көңілі желсоқты,
Секірсе біреу қол соқты,
Федра мен Клеопатраны,
Моинаны болды қолдаушы,
Мақсаты шығу өз даусы.

XVIII

Сиқырлы аймақ! Бұл жерге
Қожасы өткір мысқылдың
Фонвизин даңқы нұр берген,
Княжнин еліктеп іс қылды.
Озеров тапты олжасын,
Қол соққан жұрттың көз жасын
Семенова жастай бөлісті;

---

¹ Трюфли – жер астында өсетін саңырауқұлақ.

Катенин тапты көп істі
Корнельді дана мадақтап;
Шаховской сөкті түйіндеп,
Комедиялары үйірлеп,
Оранды Дидло¹ атаққа;
Сол сахнаның шебінде
Жас күнім өтті менің де.

XIX

Періштелерім, қайдасың,
Мұңлы үнім құлақ жарды ма?
Асырып біреу айласын,
Айырбасқа әлде салды ма?
Хор қайда? Әнге орашы
Орыстың Терпсихорасы²,
Ұшырар ма сені құдайым,
Басар ма әлде уайым?
Түңіліп таныс адамдар,
Қарайлап бөтен жарыққа,
Сахна жат боп халыққа,
Қызыққа жан жоқ алаңдар;
Болар ма есінеу несібе,
Өткен күн келіп есіме?

XX

Театр шалқып, төр қызды;
Кресло, партер толды лық.
Артқы жақ шуға тойғызды,
Бұрала тартты шымылдық.

---

¹ Дидло Карл (1767-1837) – балетмейстер.

² Терпсихора – көне грек мифіндегі би жебеушісі.

Ауадай жеңіл жарқырап,
Сиқыр сөз жебеп қарқындап,
Қоршаған өңкей періште,
Истомина¹ басты желіске:
Ұшқанын көзге ілінтпей
Сөкіге тисе оң аяқ,
Зыр айналтты сол аяқ;
Үрлеген Эол² түбіттей,
Қайта ұшып, қайта айналды,
Балтырға балтыр байланды.

XXI

Зал қол соқты. Келді Онегин,
Отырған жұртты маңайлап.
Әйелдер шолды өлемін,
Көзәйнек әнтек қарайлап;
Баршаны жалпы бір шолды,
Көрінді көбі тым сорлы,
Ерлерге шұлғып өтті өрлей;
Сахнаға ықылас еткендей
Есінеді, дымды айырмас
Болғаны көзге ұшырап,
Сөйледі сөзі пышырап:
«Бөріне керек айырбас, –
деп қалды, – балет сабылттың,
Дидлоңнан да жалықтым».

XXII

Жын-шайтан, құдайшық, жыландар,
Сахнада ойнап-күліскен.
Есікте күзет қылғандар
Тон төсеп ұйқыға кіріскен,
Аяғы тоңса секіріп.

¹ Истомина А.И. (1799-1848) – әйгілі балерина.

² Үрлеген Эол – грек мифологиясындағы желдердің құдайы.

Түшкірді есінеп, бекініп;
Жарығы көше өндеген
Фонарьлар оты сөнбеген,
Тарпынып аттар шыдайды.
Ауырлап асыл тұрманы;
Көшірдің жаурап тұрғаны
Қожаларын сыбайды,
Үйіне кетті Онегин,
Орындар киіну әлегін.

XXIII

119496
264611

Көркем сөз көнсе әдібі
Көрсетейік үйін де.
Моданың құлы кәнігі,
Шешінді, қайта киінді.
Байлығын көрсең ұғарсың
Не сатса Лондон кінәмшіл,
Айырбастап алды таласпен
Шошқаның майы ағашпен;
Париждің тажал талғамы
Не білсе соны тапқызды.
Алдында жайнап жатқызды;
Салдық пен салты жалғады.
Кабинеті лайық асылға,
Ойшылға он сегіз жасында.

XXIV

Лағылды Цареград¹ түтігі,
Үстелде қола фарфор мен;
Сезімнің нәзік күтімі
Хрустальда жұпар әр түрден.

¹ Цареград – Истамбұлдың ескі аты.

Тарақ пен егеу құрыштан,
Қайшылар үйір құрысқан;
Шөткелер қандай парланған,
Тырнақ пен тіске арналған.
Руссоны¹ айтсам мән бермей,
Гримді² сынға салды кеп,
Көзінше тырнақ алды деп.
Қызыл сөз кетсе әрленбей
Еркіндік, құқық төңірі
Бұл жерде жүрмес әмірі.

XXV

Болсаң да мәшһүр ғаламға,
Ойлау жөн сөнін тырнақтың.
Қатал заң дәстүр адамға,
Әдетке әлек құрмақ кім?
Чадаевқа сері жетуге,
Қызғаншақ сөзден кетуге
Ден қойды біздің Евгений,
Әсіре, сәнқой сезгенім.
Үш сағат киім ол таңдар
Айнаға уақыт сарп етіп,
Содан соң шығар жарқ етіп,
Желмінез ұқсап Шолпанға;
Маскарад киімін шұбалтты,
Қатын құдай сияқты.

XXVI

Ең жаңа үлгі-модыға,
Қанығын анық байқар ең.
Қоғамның білгіш тобына,
Үстінде барын айтар ем;

¹ Руссо Ж.Ж. (1712-1778) – француз жазушысы.

² Грим (Гримм) Ф.М. (1723-1807) – жазушы.

Еркінсіп сөзге дер күнде,
Дәл жазу болса еркімде,
Пантолон, франк, жилетті
Орыстың тілі білмепті.
Ғафулық күтем сіздерден,
Тіл қорым құрмет қыларлық
Азаяр еді шұбарлық.
Жат жұрттан жиған сөздермен
Көнеге қарап төздік те,
Академиялық сөздікке.

XXVII

Өзгеге көңіл кетті ме:
Би кешін сыйлау сақталды.
Жәмшікті күйме жекті де,
Онегин тура аттанды.
Қалғыған көрді үйлерді,
Ұйқылы көше сүйрелді;
Көбейді күйме фонары,
Жарқырап қос-қос жанары,
Түрленіп сәуле төгілді.
Маңайы қалпақ шамданған,
Бір үй тұр бойы жанданған,
Әйнектен қауым көрінді:
Әйелдер және қысқасы,
Даңқойлар өңшең нұсқасы.

XXVIII

Кірді үйге батыр бүгіліп,
Швейцарға шұлғып тез өтті.
Мәрмәрлі сатыда жүгіріп,
Саусақпен шашын түзетті.
Келсе, зал толы халыққа
Сұлу саз үні жабыққан,

Мазуркаға алаң боп,
Тар жерде у-шу адам көп.
Салт аттылар тақасы,
Сырт етсе қанат жаяды.
Арулар бипаз аяғы,
Жіті көз жоқ қой қатасы.
Скрипка жеңді сыңқылы,
Бикештер күндес күңкілін.

XXIX

Қызықты күнде құштарлы,
Би кешін сұмдық сүюші ем.
Сырласар уақыт қысқарды,
Жолдамай хат та жүруші ем.
Бек хұрмәтлу жұбайлар!
Септесер менде сыңай бар.
Ілңдер құлақ сөзіме,
Біліңдер тым сақ кезімде;
Аналар сенім ақтасын,
Сау болсын десең қыздарың
Үзбендер жанар ызғарын.
Әйтпесе құдай сақтасын!
Көп болды дәріс жазамын,
Күнөдан өзiм тазамын.

XXX

Әр түрлі өуре қыздырып,
Уақытты тым көп жоғалттым.
Таппаса ақау ізгілік,
Би кешін келмес доғартқым.
Сүйемін тулап бұла күш,
Тар жерді жайлап қуаныш,
Кисе ару бойға дөп киім,
Қос балтыр қандай, тек қиын,
Ресейде бүкіл табылмас.

Үш пар балтыр өдемі,
Табылмай құртты өлегі;
Екі аяқ... десең жаным мас,
Түсіме кіріп жүдетті,
Қозғап жүр әлі жүректі.

XXXI

Шіркін-ай, қашан, қай шөлде,
Ұмытар есуас оларды?
Қос балтыр жүрсің қай жерде?
Көктем боп қай гүл оралды?
Шығыстың шуақ шағында,
Солтүстік мұңлы қарында
Қалмады-ау, басқан ізіңіз,
Көк кілем көркін сүйдіңіз;
Мөлдір шық сипап моншағын,
Мен қашан болдым ұмытқан
Атақ пен көңіл суытқан
Атамекен қоршауын?
Балғын шақ өтті алдымда,
Ізіндей сенің шалғында.

XXXII

Диана¹ төсі, достарым,
Флора² жүзі балқытты-ау!
Терпсихора от-жалын,
Балтыры бөлкім артықтау.
Тілдесер көзбен жаны асыл,
Алмай жүр әділ бағасын.

¹ Диана – Рим мифологиясында Ай мен аңшылықтың құдайы.

² Флора – Рим мифологиясында гүлдердің құдайы.

Көркіне жаным табынбақ,
Құштарлық бойда ағындап,
Эльвина досым, танымын
Мен оны барлық суреттен:
Көктемде сайда гүлдеткен
Тасынан қысқы каминнің,
Айнадай паркет бетінен,
Теңізде жартас шетінен.

XXXIII

Найзағай күткен теңізде,
Қызғандым толқын шұбырсаң,
Үдере көшіп егіздеп,
Аяғын құшып жығылсаң!
Тіледім мен де жанпірім,
Сүйсем деп аппақ балтырын.
Білмеуші ем мұның бірін де,
Қайнаған жап жас күнімде;
Армидаларға тез құмар,
Күнім жоқ аңсап түрленген,
Ернінге раушан гүлденген
Төсіне алмұрт көзді ұрар.
Бүгіндей ынтық ұстарлық,
Қинаған жоқ құштарлық.

XXXIV

Есіме басқа түсер күн!
Аңсатқан асыл армандай.
Әкелді бақыт үзеңгім...
Балтырын қолға алғандай;
От сезім қандым нәріне,
Тиді етім ыстық тәніне,
Өлесі жүрек жанданды
Махаббат аңсау жалғанды!

Көп жаздым құштар бағытта,
Мылжыңдау өлең жүр-жүрлеп,
Төкаппар білмес сый құрмет
Татымас ынтық шабытқа:
Көз бен сөз сиқыр арбайды,
Қос балтырдай алдайды.

XXXV

Онегин біздің шала ұйқы,
Төсекке тойдан оралды;
Петербург кербез нар сиқы
Барабандар шулап оянды.
Көз ашты көпес көрпеден,
Көшірлер тұрды ертемен,
Құмыралы әйел тыпырлап,
Тез өтті ақ қар сықырлап;
Атқан таң думан бастапты,
Терезе ашық, тік қаптап
Шұбырды түтін будақтап.
Қағаз қалпақ аспазшы,
Наншы неміс тасып ас
Қайталар сөзі васисдас.

XXXVI

Шуында бидің қалжырап,
Шаңқай түс болды атқан таң.
Тәтті ұйқы жеңді маужырап,
Рахат, байлық тапқан жан.
Бесінге тақау оянар,
Ғұмырын түнгі той алар;
Бәрі де кеше көрген жол,
Бүгін қандай – ертең сол,
Бақытын бірақ, тапты ма?
Евгений еркін шағында,
Күш-қуат бойда барында,

Өткерген думан жақты ма?
Құр бекер әлде той тойлап,
Саулығы түзу күлді ойнап?

XXXVII

Суыды жылдам от сезім,
Тобырдың шуы түңілтті;
Сағынбас сұлу серт сөзін,
Оларға қимас үмітті.
Алдаушы көп боп зар қақты,
Достар мен достық шаршатты.
Көтерсін қалай баршасын,
Бифштекс, страбург самсасын;
Шампанның шуы толса да,
Өткір сөз кірер ағынға
Ауырған басы шағында,
Қаншама тентек болса да
Ұмытуға ол тырысты
Қақтығыс, дуэль, қылышты.

XXXVIII

Ділгірлік өшіп әл кіру,
Басталар сәтті күй күттік.
Ағылшынша мәңгіру,
Орысша айтсақ мимырттық
Аспады дәмін татудан,
Ал, өзін өзі атудан
Сақтанды, күш жоқ еңінде,
Салқынсып кетті өмірге.
Чайльд Гарольд секілді,
Өзгенің сөзін қолдамас,
Бостон¹ мен өсек қозғамас,
Отты көз сиқыр не түрлі,

---

¹ Бостон – карта ойыны

Еш нәрсе оны гартпады,
Ешкімге сенім артпады.

XXXIX, XL, XLI

.....
.....
.....

XLII

Ұлыққа таңсық арулар!
Бәрінді ол ерте тастады;
Тап біздің жаста жан улар,
Жат сөзге тобыр баспады;
Кей әйел, мейлі жалпылап
Бентамды¹, Сейді² талқылар.
Көбісі өттең шорқақтау,
Кінәсіз шатпақ томпақтау.
Ерсі емес бірақ безінер,
Айбынды, асыл, ажарлы,
Тәкаппар тартар назарды
Байқампаз, тура сөзімен.
Сес беріп тұрса сән бітер,
Еркекті ессіз мәңгіртер.

XLIII

Сендерге – балғын сұлулар,
Ұмтылса түннің аш торы,
Әкеткіш думан құруға
Петербург сері тас жолы.

¹ Бентам – ағылшын публицисі (1748-1832).

² Сей – Жан-Батисая (1767-1832), франц. экономисі.

Евгениім кетті наз артып,
Тайқыды құлы ләззаттың.
Онегин үйде қамалды,
Қаламнан таппақ амалды.
Ауырға қолы батпады,
Ебі жоқ ноян еңбекке.
Көнбейді өлең ермекке,
Шабытшыл кәсіп жақпады.
Ондайды сөгу тірі мұң,
Өзім де соның бірімін.

XLIV

Әуресі жеңсе шатпақтың
Самарқау көңіл қоңырлап,
Мадақтау өлең айтпақшы,
Біреуден алмақ ой ұрлап.
Сөреде кітап қаптаған,
Оқып та рахат таппаған:
Сылдыр сөз, алдау, сандырақ,
Нәрсіз бос жатыр қаңғырап.
Айтарлық дым жоқ пәлендей,
Ескілер тартты көмескі,
Жаңадан көне үн есті.
Кітапты тастап өйелдей,
Жасырған шаңды сөресін,
Қаралы шүберек көресің.

XLV

Қауымның заңын пұлдамай,
Құтылды күйкі әуреден.
Достастым мінез бұлдамай,
Ұнаттым оны әр неден:
Қиялға зиял берігі,
Жаттанбас ерекшелігі,

Жасқанбас ашық салқын ой,
Ол ұяң, менде қарқын мол;
Іңкөрлік дертін білгенбіз,
Титығы батып өмірдің,
Жалауы қайтып көңілдің,
Біз қаһар тосып жүргенбіз
Тағдырдан әлде кімдерден,
Тұңғыш таң, қыршын күндерде.

XLVI

Өткерген өмір ойланып,
Өзгені іштей жек көрген.
Сезімтал жанға ол да анық,
Өткен күн қасірет, дерт берген.
Құл болмас бөгде көрікке,
Естелік жетер серікке,
Онегин жанын өртейді.
Мұңлы сөз айтса көркейді,
Шабыттың келіп нәшіне.
Уытты тілге түйрелдім,
Кешікпей мен де үйрендім,
Қыршаңқы талас бөсіне.
Өткердім улы мысқылын
Әжуа-қалжың қышқылын.

XLVII

Келуші ек жиі, мөп-мөлдір
Жазғы кеш тұнса әрленіп;
Неваға ақ түн төксе нұр,
Су беті сұлу мөрленіп
Диана жүзін жасырса
Аңсаған жүрек ашынса.
Шер қозғап көңіл тасыттық,
Есіркеп бала ғашықты,
Нәр алдық жұмақ кешінен.

Сұқтанбай өзге үнге мен,
Орманға кірген түрмеден
Тұтқындай тандым есімнен.
Арманға еріп кетуші ек,
Жас күнге қайта жетуші ек.

XLVIII

Евгений, жаны күйзеліп,
Ежелгі ғадет жоқ сылқым
Гранитке тұрды сүйеніп,
Жазғандай ақын өз сиқын.
Тым-тырыс, бейқам түн келді,
Сақшылар сапта үн берді.
Ат тұяқ арба салдырын
Миллионный¹ жақта қалдырды.
Ескегі ғана жарқылдап,
Қайық жүр алыс кезеңде:
Толқисың, түнгі өзенде
Керней мен асқақ ән тыңдап,
Бәрінен үздік тынбады,
Торкватты² әуен ырғағы.

XLIX

Адриатика толқынын,
О, Брента³! Бәрін көрем бе?
Сиқырлы әуен жойқын үн
Нұр себер жазған өлеңге.
Аполлонның ұрпағы,
Альбионның бұтағы

¹ Миллионный – Петербургтің көшесі, қазір Халтурин көшесі.

² Торкватты – Торквато Тассо (1544-1595), итальян ақыны.

³ Брента – жағасында Венеция тұрған өзен.

Ет жақын туыс үндері,
Италия алтын түндері,
Әкетем қиял ғайыппен
Венецияның жас аруын,
Сол болар шипа-дәруім;
Жүземін сиқыр қайықпен
Білуге тілін асықтым
Петрарка мен ғашықтың.

L

Бостандық мені табар ма?
Күн туды, оған жетемін;
Қолтыққа толқын аларда
Баптадым кеме желкенін.
Қасарып дүлей жойқынға
Теңізде дауыл толқынға,
Япырмай, қашан аттанам?
Жағадан қасірет таптаған,
Келер ме тілек тілесем,
Шаңқай түс – ыссы аптапта
Африкам менің байқап та,
Күрсінтер күңгірт Ресей,
Қамыққан, сүйген қайран жер,
Көміліп жүрек қалған жер.

LI

Менімен даяр Онегин,
Жат елде сайран етуге.
Тағдырдың тарттық өлегін,
Мәжбүрміз алшақ кетуге.
Әкесі өтті дүниеден,
Жиналды білген-білмеген:
Иесі сансыз қарыздың,
Бірі албырт, бірі маңызды.
Евгений ойға бойламай,

Не салса төңірі жаратып,
Мұраны берді таратып,
Жат қолда кетті сол маңай.
Сездірді-ау, тағдыр көнерін,
Ағайын-шалдың өлерін.

LII

Келді оқыс хабар ақыры.
Управитель мәлімдеп
Көрсем деп сізді шақырды
депті ағайың өлім халінде.
Сүймейді қаза жортақты,
Евгенийді жол тартты.
Поштамен кетті шапқылап,
Есінеп ұйқы тартқылап,
Ақша үшін разы күйіне
Тартқансыр қасірет расында,
Айтқандай роман басында;
Туыстың келсе үйіне,
Үстелде жатты мәйіт боп,
Бақиға кетер ғайып боп.

LIII

Аулада адам сабылды,
Марқұмға ізет қылғандар.
Қас пен дос қатар ағылды,
Жерлеуге жетік тұрғандар.
Көмілді өлік. Кісі көп,
Қонақтар, топтар ішіп жеп
Тарқады жылдам теп-тегіс,
Осылай тынды күткен іс.
Шаруаға көшті Онегин,
Заводтар, орман, бал құрақ –
Бөріне қожа, ал бірақ
Оған қас тәртіп дегенің.

Жоғалып ескі қияпат,
Кернеді көңілін рахат.

LIV

Екі күн көрсе жаңаны,
Даланың шебі ұзақ тым,
Тұңғиық орман самалы,
Сылдыры тыныш бұлақтың
Үш күнде адыр, жазықтың
Ажары мүлде қажытты;
Бәрі де тартты ұйқыға
Жұпыны деревня сиқы да;
Есінде шулы сарайлар
Көше де жоқ көлеңдер,
Би кеші, карта, өлең де,
Әкелді қаяу әр ойлар,
Көлеңке болып аңдыған,
Әйелдей қамқор дәл бұған.

LV

Мен тудым бейбіт күн үшін,
Шалғайда тыныш тұруға.
Ұлғайтар лира дыбысын,
Көрген түс қызық құруға.
Күнәсіз ермек байланып,
Қыдырсам көлді айналып
Серуен, тойды жаратам,
Оятқан мені жаңа таң
Еркіншіл шабыт егіпті:
Аз оқып ұйқым қаныпты,
Қумадым ұшпа даңқты
Жас күнім берсе желікті,
Саяда сергіп татыппын
Қызығын ең зор бақыттың.

LVI

Махаббат, гүл мен деревня, той,
Табиғат! Менің керегім.
Арада алшақ жік бар ғой,
Мен басқа, басқа Онегин.
Оқушы оны байқасын,
Баспаның білсін алқасы,
Өсектен есен сақтасын,
Айырсын мінез тақтасын.
Төкпесін сынның ызғарын,
Бүлдірді өзін деп даттар,
Байронға ұқсап төкаппар,
Жаза алмас дей-ме біз ғаріп
Өзгелер жайлы жыр-дастан,
Өзіңе назар бұрмастан.

LVII

Шындық сол: барлық ақынның,
Махаббат – сөнбес қиялы.
Менде де қимас жақын бар,
Көрген түс еске жияды.
Бейнесін мәңгі сақтайтын,
Жырға орап муза даттайтын
Сенімпаз өлең арнадым,
Тау қызын сонда талғадым,
Салгирлық¹ тұтқын бала еді.
Таңданып жырға қосқаным
Сұрауда жиі достарым:
«Лираң, – деп, – кімге зар еді?
Қызғаншақ қыздар арманың,
Сен кімге әуен арнадың?»

---

¹ Салгир – Қырымдағы өзен.

LVIII

Қай сұлу шабыт оздырып,
Біліп жүр жылы белгіңді.
Сазды әуен құлаш создырып,
Тәңіріңдей көрдің сен кімді? »
Ондай жоқ, құдай біледі!
Махаббат ессіз тілегі
Мен үшін тынған тым сәтсіз.
Бақытты сол ғой: қымбат қыз
Еткізсе оны жырлатқыш,
Ғашық жыр нұрлы тізбегі
Петрарка баулып іздері
Дем берсе дәру у басқыш,
Даңққа жеттім мән біліп,
Мен сүйдім мылқау әңгүдік.

LIX

Келді өлең, кетсе махаббат,
Күнгірт күн мүлдем жойылды.
Бірлігі өсті қат-қабат,
Сиқыр үн, сезім, ойымның;
Жүрекке бітті құдірет
Қамығып салман сурет,
Қырсыққан өлең қасында
Бикештің балтыр, шашын да;
Тұтанбас ескі от күлденген
Жас құрғар дертті көтердім.
Тез өшер ізі нәсердің
Арылар алыс үндерден:
Поэма жазып байқармын,
Жиырма бес әнін айтармын.

LX

Формаға жоба табылды,
Кейіпкер келді есімі;
Романның міне, жабылды,
Бірінші бөлім есігі;
Қазбалап қарап өтсем де,
Қайшылық көп боп сөксем де
Түзеуге жетпес өнерім.
Цензура құнын төлермін,
Журналистер іресін
Еңбегім бәрін табасың:
Арала Нева жағасын,
Жыр-перзент жолды білесің,
Даңқтың көрсет шоқтығын:
Құр мылжың, даукес боқтығын.

ЕКІНШІ ТАРАУ

O rus'!
Hor'!
O' Русь!

I

Деревня Евгений зеріккен,
Ғажап жер жатқан шалғайда:
Серілер мүңсыз еріккен,
Аспанын сыйлап қалмай ма?!
Тақсырдың оқшау үйі тұр,
Тау қоршап аспан құйған нұр;
Өзеннің көгал жағасы,
Аралас орман даласы;
Гүл майса, шүйгін алмасқан,
Селолар көзің тоқтаған,
Жайлымда мал жүр оттаған,
Кең аула, оған жалғасқан
Бақша бар тозған шырайы,
Жайлаған орман құдайы.

II

Сарай тұр айтып зорлықты,
Дәстүрге сәйкес қалпымен.
Салынған мығым, орнықты
Бабалар құтты салтымен.
Қонақжай, биік бөлмелер,
Оймыш пеш сырты көрмедей;
Қабырға шымқай патсайы
Суреті өңшең патшаның;

Тозығы жеткен бәрінің
Тамсана қоймас осыған,
Қажетсіз менің досыма,
Не болса оған бәрі бір.
Есінеп жүріп аңғарды,
Киелі көне залдарды.

III

Тұрғын үй таңдап ол кірген,
Егде шал көптен тұратын;
Сыбасып кілтші кемпірмен,
Жабықса шыбын қуатын.
Жабайы үстел жиғаны,
Қос шкаф, мамық диваны,
Тамызбай сия ұстапты;
Онегин ашса шкафты:
Дәптер бар шығын тіркерлік,
Шарап көп төбет құнығар,
Құмыранда алма суы бар,
Сегізінші жылғы күнделік:
Бұлтартпай жұмыс бұл қартты,
Ашпапты өзге кітапты.

IV

Әулеттің жалғыз сенгені,
Үкімін үстем жүргізбек;
Әуелі біздің Евгений,
Ерекше тәртіп кіргізбек:
Өзгеге бермей ырықты
Барщинаны құрытты.
Жабайы алым орнатты,
Құл разы, тағдыр қолдапты;
Көршілер бірақ іш тартты,

Есепкер қулар ескерді,
Сестенді де сескенді;
Пысығы мысқыл ұстартты,
Бұл деді бәрі бақылап,
Ең қауіпті ақымақ.

V

Көп еді баста ду жиын,
Бірақ та ол тауып ретін;
Дон айғырын жегіп күн бұрын,
Жылысып кете білетін.
Көршілер түңіліп күштіден,
Көретін жолдың үстінен;
Бездірді әне сол мінез,
Айналып кетер болды тез.
Томырық, добал, дімкәс деп,
Фармазон¹ ішкіш шарапты,
Деген де лақап таратты,
Әр сөзге С-ны жалғайды
Деп сөгіп бәрі зарлайды.

VI

Көрші боп келді нақ сондай,
Помещик сүйгіш жаңаны.
Тәртіпке қатал, жақсы ол да
Мұраны түзеу талабы.
Владимир Ленский атанған,
Геттинген² тектес адал жан,
Көркем, жас құмар қанатын,
Пір тұтқан Кантты, әрі ақын.

¹ Фармазон – діни философиялық қоғамның мүшесі.

² Геттинген – Германиядағы либерал.

Тұманды Германиядан,
Әкелді тәлім ғалымдық,
Еркіншіл үнге табындық;
Тез жанғыш, жұмбақ бұл адам,
Сөзге де шебер ұйытпа.
Бұйра шаш түскен иыққа.

VII

Абыройсыз есер қауымның,
Соққан жоқ қылтың-сылтыңы.
Дем берді оған кешсе мұң,
Дос қолы, ару ынтығы;
Ақ көңіл аңғал жігітім,
Желдетті оның үмітін.
Әлемнің жарқыл, қарқыны,
Баурады әсіре тартымы.
Сейілтті қиял аңғартқан,
Күдігін албырт көңілдің;
Мақсаты тәтті өмірдің
Көрінді жұмбақ алдартқан;
Салғызды миын азапқа,
Күдікпен қарар ғажапқа.

VIII

Сенімі күшті қос жүрек
Қосылар күнге күпті боп,
Бір өзін аңсап тосты деп
Зәруден дәру күтті көп.
Көреді достың барын шын,
Жан қияр оның ары үшін.
Сол досы неге жоймасын
Өсекшілдің қоймасын.
Бар дейді тағдыр таңдатқан
Қасиетті достық одағы,

Жарылқар күні болады
Сол үйір нұрын арнатқан,
Арайы себер мархабат,
Бар әлем төгер шапағат.

IX

Түңілу және өкіну,
Махаббат көңіл бұздырды;
Атаққа құмар бекіну
Тым ерте қанын қыздырды.
Өуресі лира әдемі,
Шиллер мен Гете әлемі,
Олардың отты дарыны
Үдетті шабыт жалынын.
Музаның нәзік сезінген
Жаңылтпас биік қалауын,
Пәк етті шабыт сауалын:
Жырлады асқақ сезіммен
Ғажапты таза мейірлі,
Жабайы кішіпейілді.

X

Сүйгеннің құлы сүйімпаз,
Өлеңі ашық жетілді;
Айтқандай ару таза наз,
Ұйқыда сәби секілді;
Ай дерсің дүлей аспаннан
Дерттінің демін басқарған.
Қоштасу мен қасірет,
Сағымды қиял мен мас леп,
Раушан гүлдей көрінген;
Шет елді білген жырлайды
Бір қуаныш, бір қайғы,
Көз жасы сонда төгілген;
Жырынан мұң-зар кетпепті,
Он сегіз жасқа жетпепті.

XI

Евгений ғана шалғайда,
Дарынын жетік түсінді,
У-шулы бармай байларға,
Сүймеді топқа түсуді;
Сырғақтап бойын сақтады,
Тілдесе пайда таппады,
Шөп шабу, шарап кеңесі
Ит бағу, туыстар елесі;
Сезім жоқ сергек оларда,
Жарқ етпес ұшқыр ақындық,
Әзіл жоқ, ой жоқ татымды,
Өнер жоқ ортақ қоғамға;
Әйелдерінің сөзі татымсыз,
Өздерінен де ақылсыз.

XII

Ленский көркем әрі бай,
Қыз таңдар дейтін сүр бойдақ;
Ондайға жұрттың бәрі сай.
Өсектеп сырттан қол қоймақ
Беруге қызын жөнсінер,
Жартылай орыс көршіге;
Сөз бастар сыйлап сенердей
Жалғыздық ауыр дегендей;
Көршіні шайға шақырар
Шай құйып Дуня қосылар,
«Көз сал, – деп, – Дуня осыған»,
«Ән сал», – деп гитара алдырар;
Құр шиқыл өнге ермейді,
«Сарайға¹ біздің кел», – дейді.

---

¹ Сарайға

XIII

Ленский жеке күнелткен,
Некемен ой жоқ табыспақ.
Айласыз ашық ниетпен
Онегинмен таныспақ.
Толқын мен тастай келіспес,
Мұз бенен оттай беріспес
Алшақтық бар айтарлық.
Кереғар мінез байқарлық,
Әу баста болмай тілектес,
Сәлден соң достық байқатты,
Жолығып жүрді салт атты,
Тату боп кетті қыл өтпес.
Қынжылам, осылай көп пенде
Сандалбай дос боп кеткенде.

XIV

Сондай да достық көрмейміз,
Сенімге көнбей мінезің;
Қоршаған көпті нөл дейміз
Единица бір өзің.
Бәрі де болмақ Наполеон,
Саналы жәндік сан миллион;
Қару сол алған түрпілеп,
Сезімді қорлап күлкілеп.
Евгений олай сырғымас,
Өз білгенін ақтайтын,
Болса да пенде жақпайтын,
(Ереже бар ма бұлжымас?)
Адамнан адам айырды,
Ізетке құрмет қайырды.

XV

Ленскийді күле тыңдайды,
Ақынның сөзін жалынды.
Желбуаз ойын құндайды
Жүзіне қарап ағынды.
Евгений үшін жаңа көп,
Шынайы ойын салар өрт;
Ұстайды тілдің ұшында,
Түсірмей досты қысымға;
Шабыттың құсын ұшырсын,
Менсіз де ұғар бір кезде
Дейтұғын бармай сын сөзге;
Кемелдік парқын түсінсін,
Кешірдік албырт жастығын,
Ерке шақ сандырақ, мастығын.

XVI

Қит етсе олар шекісті,
Көрсетіп ойға мығымдық:
Тайпылар қалай бекісті,
Жақсылық пен зұлымдық,
Ғылым мен соқыр сезімді,
Өмір мен опат өлімді,
Тағдыр мен болмыс тізбегін
Талқылау жолын үзбеді.
Толқыса ақын тебіреніп
Поэма оқып шалқиды,
Оған да төзді Евгений,
Түсінбей жеңіл ымдайды,
Түсінген болып тыңдайды.

XVII

Құштарлық – таңсық ермегі,
Шөлейтті кезген жандардың.

Онегин оған ермеді,
Өкініп қайта таңданды
Сәті бар адам ұғарлық:
Қызық қой шеккен құмарлық,
Артынан кетсең суысып,
Біржола көрмеу дұрысы;
Абзалы құштар құрықтан
Әуелден аулақ тұрғаны,
Жар мен дос көңіл бұрғаны;
Болмайақ, ізін суытқан,
Атадан қалған мұраны,
Етпесе ақша құрбаны.

XVIII

Бәріміз бір ту жамылып
Тыныштық тапсақ бір күні,
Сезімнің қайтса жалыны
Көрінбек бөрі күлкілі.
Кісімси қалған салтынан
Кешеулеп үні шалқыған,
Ауырлық көрмей, мысалы
Тыңдаймыз кейде ынталы,
Ынтығы тасқын басқарып.
Жүректі қозғап жібермек,
Секілді көрі мүгедек,
Сөз құмар кезі басталып,
Жастарды мұртты ұғар ғой,
Жан баспас лашық шыдар ғой.

XIX

Есесі сол ғой – өжет жас,
Жасырмай төгер сыршыл үн;
Қуаныш, қайғы, дос пен қас,
Махаббат жайлы былшылын.

Ғашығлық жолға мүгедек
Деп Онегин өзін мінемек,
Тыңдады тауқымет тартқанда
Жан сырын ақын айтқанда;
Сенімпаз адал арызын
Аянбай ашық түсірді,
Евгений көміл түсінді
Құмартқан жастың аңызын,
Телегей сезім селдеткен
Жаңа емес бізге ол көптен.

XX

Ол таңсық – бізге татымсыз,
Тек қана жалғыз сыйынған
Ақынның жаны ақылсыз,
Махаббатқа бұйырған:
Сөнбейтін асыл арманы,
Үйренген тілек бар мәні.
Өшпейтін сақтап жан құсы,
Бойында жалғыз қайғысы;
Бөгемес көп жыл көрмеуі,
Шабытшыл асау шағы да,
Шет елдің арулары да,
Шат думан, ғылым өрлеуі,
Кезі жоқ жанын суытқан,
Қыз жаққан алау жылытқан.

XXI

Балауса Ольга таңдантса,
Жүректің жүгі аз еді,
Қыз бала қызық арбатса,
Ойыншыққа да мөз еді;
Орманда самал саялы,
Жан сырын бірге жаяды,

Сол дейтін сенің пешенең,
Туыстар әке-шешемен;
Шалғайда күтіп бақса да,
Жаны пәк, мейлің қате де,
Жолатпас кіршік ата-ене;
Инжугүл дерсің бақшада,
Көрмеген жеке өбелеп
Не ара, не бір көбелек.

XXII

Ақынға ару сыйлады
Қызық түс, қиял тылсымын.
Тізбегі ойдың қинады,
Жүгірген жүрек ұршығын.
Ғафу ет, асыл ойындар!
Ол сүйді орман бойында
Оңаша, марғау жайды да,
Түнді де, жұлдыз, айдың да
Ақ шұға асыл жарығын;
Жеңгенде желік қыдыртпа
Көз жасын көрген ымыртта,
Құпия қасірет дәруін.
Күңгіртті ашар толғана
Жанатын шырақ сол ғана.

XXIII

Сыпайы өсте, жабайы,
Ажары сәуле сепкендей;
Ақындай аңғал, арайы,
Жаны пәк ғашық өпкендей;
Көгілдір көзі – көк аспан,
Алтын шаш, күнмен ұласқан;
Үн, қимыл, тұлға ұнаған,
Ольганың оқысаң роман
Бейнесін ұқсас табарсыз.

Суреті берсе жылы дем
Бір кезде өзім сүйіп ем,
Жабықтым, жүрмін алаңсыз;
Ғафу ет маған, оқушым
Әпкесін жырдан оқырсың.

XXIV

Татьяна айтсақ есімін...
Бұл атты тұңғыш қолданып,
Айқындау – дербес шешімім,
Романның нәзік жолдарын.
Не дерсің? Ашық, әдемі,
Бұл есім бірақ, мәнері
Ескіні ептеп есіркер,
Қыз жөнінде ой сілтер.
Біздің де білсек шын мәнін,
Талғамсыз туған атымыз,
(Өлеңде жоқ қой хақымыз);
Сездірмес білім жұрнағын,
Үйретпей бізге тастады,
Қылымсудан басқаны.

XXV

Татьяна десек, сонымен,
Сіңлідей емес көрікті.
Жас иіс балғын онымен,
Таласпас келбет беріпті.
Тағылау, мұңлы арманда,
Киіктей үркек орманда.
Өз үйі, өз төрінде
Өгей қыздай көрінді.
Ерке-тотай емес-ті,
Алдында атаананың
Қылығы жоқ-ты баланың,
Ойыннан орғаш кем өсті;

Терезеге қарап сарылып
Отырар жиі қамығып.

XXVI

Таусылмас қиял бар ісі,
Бесіктен есен түскелі.
Деревня тұрмыс ағысы
Қозғады сырын іштегі.
Саусақтар нәзік білмеді,
Тоқыма, керме, инені;
Кестенің сырын көп зерттеп,
Көрмеді жібек өрнектеп.
Ырымның өктем жарлығы
Алдында сұлу қуыршақ,
Өмірден бір зат ұғынсақ
Үйретер соған барлығын;
Кемітпей айтар бір жерін,
Шешеден көрген-білгенін.

XXVII

Сол жылдардың өзінде-ақ,
Қолына қуыршақ алмады.
Қаланы даттар сөзі ұзап,
Моданы еске салмады.
Бала боп шуға ермеді,
Үрейлі ертек ермегі;
Түндерде қысқы қараңғы,
Ерінбей тыңдап нәр алды.
Күтуші әйел, бал бөбек
Ольганың досжар қыздарын,
Жинаса Тая қызбады:
Көгалда заулап «айгөлек»,
Жайнатса қыздар ерке өмір,
Жақпады күлкі жел көңіл.

XXVIII

Балконда тосар Татьяна,
Шығыстың арай жаққанын;
Жұқарған бозғылт ақтана,
Жұлдыздар көкте қайтқанын;
Жер жиегі нұрланып,
Таң самалы ырғалып
Келгенін хабар күндізден.
Қыс қырау ымырт ілгізген,
Әлемді жапқан жабуын,
Мерейлі, тойлы бүкіл маң
Бүркесе Айды сұр тұман,
Шығыстың тыныс алуын,
Дағдымен ұйқы қанатын,
Оянып шырақ жағатын.

XXIX

Жасынан көңіл бөлетін
Жеңсігі роман болды оның.
Ырқына Татьяна көнетін
Ричардсон¹ мен Руссоның.
Әкесі қыздың оңды адам,
Көненің көзін қолдаған;
Кітапты сыйлар болды рас,
Ал өзі бірін оқымас.
Ойыншық дейтін сассын ба,
Білмеймін басар құмарын,
Қызына қай том ұнарын,
Жастанып жастық астында.
Әйелі кітапқа алғыр жан,
Ричардсон естен тандырған.

---

¹ Ричардсон – Р. Самуил (1689-1761), ағылшын жазушысы.

XXX

Ричардсон болса сүйгені
Табынды оқып алмастан;
Сөз емес құрмет үйгені,
Грандисон¹ асып Ловластан:
Алина қызы князьдің,
Ертеде жатып біраз күн;
Мәскеулік бөле даттаған,
Есіне соны сақтаған.
Қайтпаған әлі қыз арман.
Ұнамай үйде жұбайы,
Қиялдаушы еді басқаны;
Ақыл мен сезім асқары
Көрінді сол боп КүнАйы.
Грандисон жігіт шын сері,
Сержанттық шені ілгері.

XXXI

Киінді ұқсас екеуі,
Бойға сай пішіп моданы.
Бірақ тез қиып некені,
Бұйыртты басқа қожаны.
Ақылды күйеу бұл жерден,
Тез көшті сақтап мұңшерден.
Деревня шалғай алыста,
Аруға жоқ еш таныс та.
Әу баста жылап, өкінді,
Ажырау күтті жастарды;
Содан соң болмыс басқарды,
Көндігіп кетті, бекінді.
Бұйырды ғадет биіктен:
Бақыт сол бізді сүйінткен.

---

¹ Грандисон мен Ловлас – екеуі екі романның кейіпкері.

XXXVII

Қасіретті ғадет азайтты,
Жүректе жатқан қамалып.
Көңілден тозаң тазартты,
Ашылып үлкен жаңалық:
Тыныс пен көп іс сабылды,
Ғажайып өнер табылды.
Күйеуін дербес басқарды,
Жаңаша төртіп басталды.
Науқан көп бітпес соншама,
Саңырауқұлақ тұздау басталды.
Қолда есеп бастан шашты алды.
Сенбіде түсті моншаға,
Қызметші әйелді ұратын,
Міз бақпай байына тұратын.

XXXIII

Жазатын қанмен гүлжүрек,
Альбомына қыздардың
Прасковьяны Полина деп,
Ән болды мәні сыздаудың.
Тар корсет белін қынады,
Французша N-деу ұнады;
Шығарды үнін мұрнынан,
Содан соң басқа құрды Заң:
Корсет, альбом... Алина,
Ұмытты өлең, дәптерді,
Бәріне жаңа ат берді:
Ақулька болды Селина,
Мақтадан жасай бастады,
Тебетей, шлафор¹ астарын.

---

¹ Шлаффор – төсекте киетін халат.

XXXIV

Күйеуі сүйді қалтқысыз,
Сезбеген болды төлкегін.
Сенімі адам айтқысыз
Ішіп-жеп басар жан шөлін;
Халатпен жүріп өткерді,
Көршілер кейде көп келді;
Кешқұрым бас қосқалы
Риясыз сыйлар достары,
Мысқылға мірлі тойғызып
Күлкіні дәрмен етсе де,
Тез өтті уақыт; сөйтсе де
Ольгаға шай қойғызып
Кешкі асты ішіп сораптар,
Қорадан шығар қонақтар.

XXXV

Өмірде олар сыйлады,
Ардақты салтын ескінің:
Масленицада¹ ақ май тынбады,
Құймақтың таппас еш мінін;
Қос оразаны өткерсек,
Заулады талмай өткеншек,
Дәмге сай ән мен би жарқын
Троица² күні бұл халқың
Тыңдады аят дауадай,
Шоқ гүлге тағзым басталды,
Кей көзден сараң жас тамды;
Қажет қой квас ауадай,
Тағамның келді асылы,
Шеніне сәйкес тасылды.

¹ Масленица – славяндардың қыстың алдындағы тойы.

² Троица – христиандардың үш құдайға: әке, бала, құдай рухтарына арналатын тойы.

XXXVI

Екеуі де қартайды,
Тағдырға төбдел жоқ лаж;
Есіл ер ерте аттанды
Табытта киді жаңа тәж.
Сәскені ажал құптады,
Көршісі жылапсықтады.
Балалар өксіп шошынды,
Адал жар сыңсып қосылды.
Жақсы еді мырза, анайы,
Жазулы белгі тасында:
«Күнәлі момын, расында,
Дмитрий Ларин жабайы;
Бригадир, хаққа өрі құл,
Астында тастың жатыр бұл».

XXXVII

Оралып ата мекенге,
Ленский орман шарлады.
Өлікке тағзым етерде
Күрсінген күйін арнады.
Қайғылы жандай мұңы мол
«Қор болған Иорик!»¹ деді ол,
Көтеріп талай ұстады,
Ойнасам алып ұрыспады
Очаковский медалін!
Ольгаға көрді тең, әттең!
Жетем бе дейтін сол сәтке.
Өзегін өртеп кең жалын
Владимир мақтау төгілтті,
Мадригалға қосып өлікті.

---

¹ «Қор болған Иорик» – Шекспирдің «Гамлет» атты трагедиясынан алынғ.

XXXVIII

Атаана жанын тебірентті,
Бейітгас сөзі жылатты.
Әулеттің рухы зерлетті...
Осылай өмір сынатты.
Мерзімді орақ шалғандай,
Қонақ қой пенде жалғанда:
Туды, ер жетті, құлайды...
Жас ұрпақ орнын сұрайды;
Жел-көңіл біздің тайпымыз
Бейітке жатқан бабасын,
Қусырар құндап бағасын.
Күн жетіп, ертең тайқимыз.
Дәстүрін өмір ұсынар,
Немерелер бізді ысырар!

XXXIX

Достарым, әзір мұңсыз боп,
Жалғанды еркін жайлаңыз!
Сыр берсе дүние құнсыз боп,
Құрмадым тығыз байланыс;
Қиялдың жолын бөгедім,
Қияда үміт көп еді
Толқытар естен тандырып;
Өмірді ізсіз қалдырып
Кетсем мен өкініш етер ем.
Бос мақтан емес керегім,
Бұйырған шерлі зеребім,
Даңқымды биік көтерем;
Есіркер достай шын дұрыс,
Тым болмаса бір дыбыс.

XL

Біреудің қозғап жүрегін,
Сол дыбыс бақыт жандырар.
Лёта¹ жұтпай легін,
Мен жазған шумақ жаңғырар.
Әлде бұл (пасық үміт пе?)
Жас надан салар күдікке;
Портретіме жақын кеп,
Айтар ма: болған ақын деп!
Алғыс мол саған арнаған,
Музаны бейбіт жақтаушы,
Ұмытпай есте сақтаушы
Жырымды еркін самғаған;
Қолыңнан мейірім дарысын,
Қолпашта қарттың табысын.

---

¹ Лёта – грек мифологиясында тірілер мен өлілердің араларын бөліп жатқан ұмыту өзені.

ҮШІНШІ ТАРАУ

*«Ол балдырған қыз еді,
гашық еді».*

Мальфилатр¹

I

«Қай жаққа? Қайран ақындар!»
– Қош бол, Онегин, аттанам. –
«Ұстаман сені; датым бар:
Қай жерде кешкі шат панан?»
– Лариндерде. – «Беу ғажап,
Ғафу ет саған не азап,
Құрдымға кетсе әр түнің?»
– Түк емес. – «Ұқпан әу, пірім.
Айтарым аңдап қалғанда:
Іргелі үй білер жөнді істі.
Отбасы көпке көнбесті,
Ынтасы бек зор мейманға,
Тәтті шай кеңес жалғайды,
Жаңбыр мен зығыр, мал жайлы».

II

– Мен одан пәле көргем жоқ. –
«Жабығу құртып шаршаймын».
– Маған жат сіздің сәнқой топ:
Үй-жайлы жұртты аңсаймын.

---

¹ Мальфилатр – француз қаламгері.

Онда әзір бәрі... – «Эклог па¹?»
Тәңірі үшін досым, қой тоқта.
Не істейін кетсең? Өкініш.
Ленский, тыңда өтініш:
Филлиданы² мен көрмекпін,
Қиял мен қалам қажеті,
Тамшы жас жырдың төбеті!
Таныстыр, көңіл бөлмекпін».
– Мархабат – берсек бір белгі,
Қарсы алар қазір біздерді.

III

Ал, кеттік. Достар аттанды,
Келіп те жеттік, барын кең
Дәстүрмен жайып қарсы алды,
Қонақжай ескі сарынмен.
Асыл дәм нәрін жайнатқан:
Сәнді ыдыс, жеміс қайнатқан
Жидектің суы жылыған,
Үстелде тұрды құмыран.
.....
.....

IV

Ең төте жолмен қайтты олар,
Үй жаққа шапшаң шапқылап.
Қос батыр сыры тап болар,
Тыңдайық үнсіз сақ құлақ.
– Онегин жүрсің есінеп, –
«Ғадет қой, Ленский, ескі дерт».
– Жабықтың жоқтай еш үміт. –
«Бәрі жөн бірақ, жетті ымырт.

¹ Эклог – бақташылардың балама аты, малшылар поэзиясының қаһарманы.

² Филлида – ақынның қалап алған есімі.

Андрюша, айда атыңды!
Дарақы жер ғой анайы!
Ал, Лариса кемпір жабайы.
Мейірбан салты татымды;
Брусника суы алмасса,
Ішімде ойран салмас па.

V

«Айтсаңшы, қайсысы Татьяна?»
– Ол ұяң, мұң көп үнінде
Аумаған тұйық Светлана¹!
Отырған терезе түбінде. –
«Кішісі берді-ау, саған дем,
Мен басқасын қалар ем.
Ақын боп сендей сермесем,
Ольгаға көңіл бөлмес ем
Вандиков² Мадоннасы³ аумаған:
Томпайған жүзі дөңгелек
Дарақы Айдай дөңгелеп
Дарақы көкте аунаған».
Владимир жұтаң, саспады,
Жол бойы аузын ашпады.

VI

Онегиннің келгенін,
Лариндер жылы қабылдап,
Маңайда қызу желдеді,
Көршілер «гу-гу» ағындап.
Айтылды мың сан тың жұмбақ,
Жел сөзбен дереу сымпылдап,

¹ Светлана – В. А. Жуковский балладасының кейіпкері.

² Вандиков – Ван-Дейк, оның «Кекілікті Мадонна» деген картинасы бар, Фламандия суретшісі (1770-1830)

³ Мадонна – Құдай-Ананың аты.

Тарқатты бәрі құмарын,
Тапты деп Татьяна сыңарын;
Той қамы түзеп өрісті,
Деген де туды кесек сөз,
Қаулады жатық өсек сөз:
Сақина болмай келісті,
Ленскиймен Ольга үй болар
Күн тақау деп түйді олар.

VII

Татьяна естіп қапалы,
Күйінсе, үнсіз ойдағы
Қуаныш дәмін татады,
Түрткілеп сезім қоймады;
Қиялға жүрек машық боп,
Амалсыз кетті ғашық боп.
Секілді жерге еккен дән,
Көгеріп жерден алған жан;
Тәтті елес жылдам баурады.
Құсалық қатты күйдірді,
Еріксіз, үнсіз сүйдірді;
Құштарлық жүрек жаулады,
Жас төсі толқып тілеулі,
Пәк жаны тосты біреуді.

VIII

Күткені келді... Көз ашты!
Қыз айтты: міне, сол деді!
Әу демде күн-түн ұласты,
Көрген түс бойға меңдеді.
Бәрі айтып қызға ол жайлы,
Сиқырлы сезім орнайды,
Тыңдауға сонда төзбеді,
Жиналған мейман сөздерін,
Аспазшы қыздың жан сырын.

Құйылды ішке мұң талай,
Мейманның бірін тыңдамай,
Қорғайды думан шалқуын,
Шақырмай келіп шұбалған,
Отырыстарын ұзарған.

IX

Татьяна қазір ынтығып,
Оқып жүр таңсық роман;
Алдынан шықты ұмтылып,
Арбағыш сусын ұнаған.
Қиялға ғажап батыпты,
Арманшыл жандар бақытты:
Ғашығы Юлия Вольмардың¹,
Малек – Адель² мен Линар³ да.
Вертер де бүлік салымпаз,
Гарндисон ерен ғұрпы да
Оқысаң тартар ұйқыға,
Бәріне ару жаны мәз.
Керемет бейне ойында,
Көрінді Онегин бойында.

X

Солардай болу қинаса
Жадында жүрген ғашықтар:
Дельфина, Юлия, Клариса⁴
Сүйсініп бәрін машықтар.
Орманда кітап оқиды,
Ішіне бәрін тоқиды,

¹ Юлия Вольмар – Руссоның «Юлия немесе Жаңа Элоиза» атты романын ескертеді.

² Малек – Адель – фр. жазушысы Мария Коттен романының кейіпкері.

³ Линар – Де Линарь – Юлия кордердің (фр. жазушысы) романының қаһарманы.

⁴ Дельфина, Юлия, Клариса – француз романдарының кейіпкерлері.

От-жасын қиял желісін,
Толағай жүрек жемісін
Жаттаса іштей сұрыптап,
Бөтен шаттық, бөтен мұң,
Орнына басқа жетті үн
Батырын хатпен ұйытпақ...
Бірақ ол батыр елес қой,
Грандисондай емес қой.

XI

Құтты үнге арнап ырғағын,
Жалынды жазғыш нұрлы ісін;
Айтпай ма кейде туғанын,
Кейіпкер үздік үлгісін.
Сүйкімді тұлға қай маңда
Жүрсе де нақақ айдауда,
Сезімтал жаны, ақылды,
Қылығын етер татымды.
Құштарлық қызу жолында,
Сол бейне өргек кезінде
Құрбандық етер өзін де,
Ақырғы тарау соңында
Айыбын татар не түрлі,
Жақсы іске гүлтөж секілді.

XII

Көк тұман қазір бар ақыл,
Өсиет тартар ұйқыға.
Романда ақау мін жатыр,
Салтанат құрған құлпыра.
Британ назы сан қырлы,
Ұйқыдан қызды қалдырды;
Ынтық жан кім ол құмартқан
Әлде ойлы Вампир мұң артқан?

Мельмот¹ па өңсіз қайыршы,
Мәңгі Жид, әлде Корсар² ма,
Әлде құпия Сбогар³ ма?
Лорд Байрон ғой іске әмірші,
Романтизмге салған сұрықсыз,
Эгоизм толған үмітсіз.

XIII

Осынау оймен достассам,
Төңірімнің ісі болар да;
Ақындықпен қоштассам
Жаңа жын маған қонар ма?
Шошылтпай Фебтің⁴ ызғары,
Қара сөз қолын бұлғады;
Көне роман жолы білінді,
Жайнатар батар күнімді.
Жабық сыр болар күйі мұң:
Берермін қатал суреттеп,
Жабайы сөзбен сыр шертпек,
Аңызын орыс үйінің,
Түндерін ғашық түс жеңген,
Күндерін дәстүр ес берген.

XIV

Қайталап берем сөздерін,
Қарт аға, әке үнін де.
Бабалар жүрген кездерін
Өзен жақ терек түбінде;
Қызғаныш у-ын тосыннан,
Қоштасып қайта қосылған
Көрсетем қызық соңында,
Неке төж киген жолын да...

¹ Мельмот – ағылшын жазушысы Ч.Р. Метьюрин (1782-1824) романының кейіпкері.

² Корсар – Байрон поэмасының қаһарманы.

³ Сбогар – франц. жазушысы Ш. Нодье Романының қаһарманы.

⁴ Феб – Аполлон, грек мифологиясындағы күн құдайы, өнер жебеушісі.

Құштар сөз төккен құмар боп,
Сағыныш селі жеңгенін,
Бұйрықты күнде келгенін
Алдына қыздың құлар боп,
Оралды тілге құныққан,
Кей сезім өзім ұмытқан.

XV

Татьяна, қалқам, сенімен!
Көз жасы төктім жаңбырын;
Сойқанға қатал сеніп ең,
Қолында кетті тағдырың;
Құрисын, сәулем, ал, бірақ,
Көз бояр үміт сән құрап,
Рахаттан тағат іздейсің,
Ертеңнен күдер үзбейсің;
Сиқыр у ішпек қалауың,
Еріп жүр саған арманың:
Жеткіздің оймен қалғанын,
Кездесу сәтті талабың;
Барсаң да қайда тамсанып,
Арбаушың тұрар қарсы алып.

XVI

Ғашығлық дерті шыдатпай,
Татьяна бақта қамықты;
Қос жанар тұнды мұң артпай,
Жүруге аттап жалықты.
Ақ төсі лықсып, бұлқынды,
Қысқандай жалын жұлқынды;
Демікті көнбей төзімге
Сөзде шу, жарқыл көзінде...

Түн келсе алшақ Ай кетті
Күмбезін көктің күзетіп,
Сандуғаш бәрін түзетіп,
Өуені сайды сәнді етті.
Татьяна ұйқы көрместі,
Күтуші әйелмен сөйлесті.

XVII

«Ұйқы жоқ, няня: түн кермек!
Терезе жап та кел бері».
– Не болды Тая? – «Жан тербет,
Өткенге бөле сен мені».
– Не жайлы, Тая? Назды елес,
Жадымда менің аз да емес
Өткеннің бәрі қым-қуыт,
Ашушаң рух, қыз қылық;
Білгеннің бәрін ұмыттым:
Қараңғы ғұмыр сеземін,
Келді ғой құрдым кезеңім!
«Аш көзін, няня – тұнықтың,
Баянда сырдың ашығын,
Болды ма сенің ғашығың?»

XVIII

– Қойсаңшы, Тая! Қыз күнде
Махаббат барын білмегем;
Қайын енем құртып мен мүлде,
Кетер ем жарық дүниеден.
«Некең ше қиған, няням-ау?»
– Септесті құдай Ваняма,
Кіші еді менен, тапты ебін,
Ал, өзім он үш жаста едім.
Құдағи серті асқынып
Екі апта үйден шықпады,
Ақыры өкем құптады.

Мен жүрдім қорқып жас буып,
Жыласам да шашты тарқатты,
Шіркеуге әнмен жол тартты.

XIX

Жат жұртқа жеттім тұсалып....
Тындамай жатырсың сен мені...
«Ах, няня, жеңді құсалық,
Құсқым кеп қапырық меңдеді:
Көз жасын келді селдеткім!»
– Тұтқыны болдың сен дерттің,
Есірке, құдай, құлақ сал!
Не керек, Таня, сұрап қал...
Қасиетті суды бүркейін,
Жанып тұр денең... «Жоқ саумын,
Жалыны ғашық аңсаудың».
– Тигізсін тәңірім бір себін! –
Таняны няня күбірлеп,
Шоқынтты қолы дірілдеп.

XX

«Ғашықпын», – деп Таня тіл қатты,
Кемпірге жетті ашық үн.
– Қарағым, байқа сырқатты, –
Деп қалса айтты: «ғашықпын».
Аспанда Ай тез құбылды,
Томсарып там-тұм үңілді;
Татьяна жүзі ашынған,
Өрусіз шашы шашылған,
Көз жасын тамған қапамен,
Аруға еткен жорамал
Кемпір де таққан орамал,
Үстінде ұзын шапанмен;
Ұйқыға кетті айнала,
Айқарып бәрін Ай ғана.

XXI

Үдетіп жүрегі кетті өрманға,
Жетелеп қиял арманға...
Деп қалды бастап күбірді:
«Дайында қағаз, қаламмен.
Ғафу ет. Жалғыз қалам мен».
Оңаша қалса қамданып,
Сәулесін төкті Ай жарық.
Сөт туды. Сонда жазар хат
Евгений ғана жадында,
Таппаса сөздің бабын да,
Дем берді қызға махаббат.
Хат дайын, бүктеп қамданды...
Татьяна! Кімге ол хат арналды?

XXII

Сан сұлу көрдім тіл қатпас,
Мінезі қырау қыс дерлік.
Сұрланып өңі міз бақпас,
Етпестей ақыл үстемдік;
Таңдантты сәнқой асаулық,
Табиғат демеу жасарлық;
Олардан зыттым, шындық сол,
Оқысам аңдап сұмдық мол
Тамұқтың сөзін маңдайда:
Біржола үз дер үмітті¹
Оларға сую күдікті
Үркітсе рахат алмай да.
Аралап Нева жағасын,
Берерсіз сіз де бағасын.

---

¹ Біржола ұмыт үмітті – Дантениң «Күдіретті комедиясынан» алынған (I бөлімде)

XXIII

Бас игіш ерлер артында,
Мен көрдім талай елесті.
Тәкаппар, дел-сал қалпында,
Сезімді байқар еместі.
Таңырқап «Таптың не?, – десең,
Оларды осал демес ем.
Насырға кейде басқанда,
Қайтадан құшақ ашқанда.
Өкініш өрті көрінді,
Не десек те сәттірек,
Естілді үні төттірек,
Көтеріп жеңіл көңілді;
Білдірмей жігіт жат қылық,
Соңынан ерді алқынып.

XXIV

Не үшін Татьяна кінәлі,
Талқыға оны салғанда,
Шындыққа көңіл тұнады,
Ол сенсе ынтық арманға.
Күнә ме сүйсе шын таза,
Пәк сезім етсе беймаза;
Сөз бе екен жеңсе сенгіштік,
Бұйырған сыйға ергіштік.
Терең ой, асыл тілекпен,
Ол жеңсе ынта-жігермен,
Ақылын жастың білер ме ең,
Жалынды, нәзік жүрекпен?
Талқыға не бар салатын,
Құштарлық ұшар қанатын.

XXV

Кей қыздар жүрсе қылымсып,
Татьяна берік ғашыққа;
Баладай таппас тыныштық,
Шарадан там-тұм асып та.
Демейді: әзір қояйық,
Махаббат құны молайып,
Түсіріп ауға алармыз.
Мансапқа түрткі табармыз,
Үміт пен күдік самсаған,
Толықса жүрек осымен.
Қызғаныш өртер отымен;
Рахатты жаны аңсаған,
Тұтқын ғой құлық жұғысқан,
Кетер тез ыршып уыстан.

XXVI

Қиындық жайын ұғарсыз:
Намысын елдің аңғару,
Міндетім менің күмәнсіз,
Татьянаның хатын аудару.
Шорқақ ол орыс тіліне,
Оқымас журнал бірін де.
Бар күшін салып қарманып,
Орысша сөйлер қиналып.
Французша жазса бүгін де...
Шындық сол, басқа дәлел жоқ,
Ғашықлық назын әйел боп
Айту жоқ орыс тілінде.
Біздің тіл әзір салмақсыз,
Хаттасар сөзден аулақпыз.

XXVII

Аруларға орыс тілінде,
Оқы деу үлкен қорқыныш!
«Благонамеренный»¹ түрінде,
Оқы деу етер өкініш.
Зер салсам ақын достарға,
Кейбірі толық қостар да;
Кінәлерің де көлемді,
Орысша жазсақ өлеңді.
Орындап назын көп дерттің,
Жөн сөзге келмей әлің де,
Жаздыңдар осал бәрің де,
Орыстың тілін өзгерттің;
Осылай өркім бұрған тіл,
Бөтенсіп кетті туған тіл?

XXVIII

Көрсете көрме, тәңірім,
Балда, не сатыда жүгірген
Семинаристі сары шәлілі,
не академикті тақия киінген.
Еріндей күлкі қонбаған,
Бір қатесі болмаған
Сүймеймін орыс тілін мен.
Сорыма қырсық білінген
Жас сұлулар жерге қаратар;
Жорналдар үнін үдетер
Грамматикамды түзетер;
Өлеңді іске жаратар,
Өзгеге менде жұмыс жоқ,
Көнені өтем дұрыс деп.

---

¹ «Благонамеренный» – А. Измайло шығаратын орыс журналы.

XXIX

Бұрмалап түпке жетеді,
Қисынсыз, шала, қисық сөз.
Жүректі тесіп өтеді,
Шықпаған әбден пісіп сөз.
Қашпаймын сөзден келімсек,
Галлицизмге қойман шек.
Жас күнгі әнтек сырымдай,
Богдановичтің¹ жырындай;
Сайыдым көңіл артуға
Сұлудың хатын қолға алам;
Сөз бердім. Сенді ол маған,
Жөн болмас серттен қайтуға.
Парнидей² айтсақ нәзік сыр,
Сәнсіз сөз бүгін бажып тұр.

XXX

Тойлар мен мұңның ақыны,
Қасыма жақын келсеңші;
Өтініп жырдың жақыны
Дер едім демеу етсеңші,
Сал дер ем сиқыр бұлғаққа.
Қыз сөзін көнбес бұлтаққа
Жат тілдер сөлін ұқыпты,
Түзе деп ойлап құқықты.
Қайдасың? Сәлем мен бердім...
Бірақ, ол мұңлы жартастар
Ішінде басқа сөз бастар;
Аспанын шолып финдердің
Кезбелік бермей тынымды,
Естімес менің мұңымды.

¹ Богданович И.Ф. (1743-1803) – орыстың «Жеңіл поэзиясының» (ертегілер) негізін қалаушы ақыны.

² Парни – Парни Эварист (1753-1814) – француз ақыны.

Татьяна хаты алдымда,
Киелі заттай қорғаймын.
Оранып шексіз зар-мұңға
Қанша оқысам тоймаймын.
Кім берген сонша нәзіктік,
Дәл сөзді жеңіл азық қып?
Ләззәтшіл жетті сандырақ,
Кетердей жүрек балбырап,
Қызықты бұзық үзгендей
Ұқсаймын ұқпай қалғанға;
Мінеки, олқы аударма,
Суреттен жансыз тізгендей,
Айналғандай «Сұрмерген»¹,
Сым саусақ шала дем берген.

Татьянаның Онегинге хаты

Сізге хат жазсам – не бітпек?
Япырмау, басқа не дермін?
Жек көрсең жаным не күтпек,
Қорлыққа үнсіз көнермін.
Бірақ та мені сергітпек
Бір тамшы мейірім табарсыз,
Тастамай ертіп аларсыз.
Әу баста үнсіз қалмақ ем,
Ұятқа адал сеніңіз,
Білмей де жүрер едіңіз.
Сезімге үміт жалғап ем,
Аптада көрсем бір рет.
Тіршілік берді жылы леп,
Үніңіз келіп құлаққа
Тіл қатсаң қайтем гүлдемей,
Аңсадым күн бе, түн демей,
Түссең деп көзге жырақта.

¹ «Сұрмерген» I – Карл Мария фон Вебердің (1786-1826) немісше «Фрейшиц» атты операсы, «Вольный стрелок» осылай аталады.

Байқалды шешім түйіні,
Жатбауыр бұл жер жақпастай;
Біз өстік... бейқам, бұйығы,
Бөтен ат сізге тақпастай.

Бұл жерге неге келдіңіз?
Жан баспас меңіреу қиырда,
Жүрер ек білмей сізді біз,
Түспес ем сонша қиынға.
Жанымның жабық мұңын да
Уақытқа жүк деп санамай,
Табар ем жүрек қалауын,
Жағар ем шаңырақ алауын,
Адал жар, абзал анадай.

Басқа ма?! Жоқ, мен ешкімге
Жүректі үзіп бермес ем!
Ғашықпын, бірақ мен сізге
Өмірсіз көктен ермес ем.
Өмірім болды кепілі
Кездесудің тек сізбен;
Табылды жүрек тетігі,
Иемсің Құдай жеткізген.
Түсімде сізді көрдім мен,
Өңімдей ессіз құмарттым.
«Осы!» деп бейнең берді дем,
Тынбады дауысың ұзақ түн.
Тап кеше айқын болған іс –
Алдамшы жалған түс емес;
Саяда туды толғаныс,
Жадымнан кетпес тың кеңес.
Шындық сол, анық естідім:
Сыр шертті таныс кешкі үнің.
Жарлыға жасап көмекті,
Жатқанда сізге жебетті,
Сағыныш толы кескінім.
Сәт берсе тағдыр өжетке,
Көріңдің құштар мезетте.

Жап-жарық түнде жарқ еттің,
Маңдайдан бастап сүйгіштеп,
Шалғайдан мақтау үйгіштеп
Сендіріп сөзге ант еттің;
Доспейілмісің қолдаушы,
Қаскүнімбісің алдаушы?
Күдігімді осынау шеш менің,
Сарнау ма құр бос сандырақ?
Алдау ма жаным кешкені,
Арбауға түсіп абдырап?
Амал жоқ! Менің тағдырым
Берілді берік қолыңа;
Көз жасын төгіп, жан сырын,
Арнаймын сенің жолыңа...
Жалғызбын, жар бол, жалынам,
Түсінер жан жоқ қасымда.
Мәжбүрмін қажып, жасуға,
Талықсып, естен жаңылам.
Кездесу оңдар ісімді,
Жанарың артық бар емнен.
Не сен бұз ауыр түсімді,
Жазғырар ашық дәлелмен!

Тоқтайын! Менің ашты рас
Ұят пен үрей көзімді.
Кепілдік арың айнымас,
Қолыңа бердім өзімді.

XXXII

Татьяна уһілеп, қалтырап,
Қолда хат басты дірілге.
Қуарды сарғыш жарқырап,
Жабысты желім тілінде.
Иыққа басын салғанда,
Жейдесі жылжи қалғанда

Кеудесі кербез ашылды,
Сәулесі Айдың шашылды...
Шырайын ашты сай-сала,
Сағымды кештің үні ізгі,
Бақташы тартты сыбызғы
Ұйқыдан жұртты қайтара.
Оянса әлем жаны бір,
Татьянам үшін бөрібір.

XXXIII

Таң сырын Татьяна ашпайды,
Мұңайтты оны жас арман.
Хатына мөрін баспайды,
Бұранда ойып жасалған.
Есікті ашып тап басты
Филиппевна сонда ақ шашты.
«Шай келді, көңіл бұр, – дейді.
Күн шықты, қалқам, тұр, – дейді. –
Сұлуым, қалай саулығың?!
Таң мезгіл туған торғайым!
Күн батты ма деп те болжадым!
Шалқысын осынау сау күнің!
Ізі жоқ түнгі мұң, шердің,
Көк нәрдей гүлдеп түрлендің».

XXXIV

– Ах! Няняшім, септесші. –
«Бұйрық бер, тұрмын алдыңда».
– Жәрдемдес, қарсылық етпеші,
Қалтқысыз сенім бар мұнда. –
«Айта бер, еркем, жан кепіл».
– Немереңе жылдам ал де тіл,
О... ге апарсын бұл хатты,
Көршіге... берсін қымбатты.

Сөйлесіп аузын ашпасын,
Міндеті мені атамау.
«Кімге апарсын, қалқам-ау?
Ес кетті кәрілік басқасын.
Көршімін демес пенде жоқ,
Санын да білу менде жоқ».

XXXV

– Аңқау деп няня айта алдым! –
«Азаяр ақылы кексенің,
Таняшым, мен де қартайдым,
Шаң жұқпас күнді көкседім,
Тақсырдың сөзін екі етпес...»
– Жәрдемшім болшы мезі етпес,
Бәс емес сенің ұғымың,
Бұл хатта бүкіл ғұмырым,
Онегинге апарсын. – «Түсіндім,
Бәрін де ұқтым, қарағым,
Бірақ та аңтаң қаламын,
Сұрланды өңі түсіңнің».
– Кетпесін, қартым, сөз үдеп,
Немерең жетсін тезірек.

XXXVI

Бір тәулік өтті, хабар жоқ,
Келесі күн де тап сондай.
Тарықты Тая алаң боп,
Сәнденсе жауап тап болмай,
Ольганың келді тосқаны.
«Сіздің дос неңдей жоспары?
Ол бізді естен жойған ба?» –
Деп кемпір сұрақ қойғанда
Дірілдеп Татьяна тебіренді.
– Дәл бүгін келіп қалар күн, –
Деп Ленский саспай шығарды үн.

– Ал, мүмкін пошта кеш келді... –
Татьяна өңін суытты,
Тигендей сұқ сөз уытты.

XXXVII

Кешқұрым. Үстелде қызынып,
Самауыр тұрды жарқырап;
Қытайы шөйнек сызылып,
Жеңіл бу шықты бұрқырап.
Құйды шай Ольга бабымен,
Шынаяқтарда ақ рең
Қара шай төбет байлатты,
Жас бала құйды қаймақты;
Татьяна меңдеп аңсауы,
Әйнекке суық дем берді.
Терезе жанын меңгерді,
Ғажайып сұлу саусағы,
Әйнекке белгі басыпты,
О және Е деп жазыпты.

XXXVIII

Қайтсінай, жаны сыздады,
Томсарған көзге жас толды.
Естілді дүбір! Қызбады,
Қорамен қосты ат жолды.
Евгений! Ах, деп жеп-жеңіл,
Татьянаға ұшқыр жетті өмір,
Ауладан зытты бақшаға.
Қарады артқа бас сала,
Заулады бойын ширатып,
Шабындық, көпір, гүлмайса,
Көл шеті балғын гүл жайса,
Боз қараған талын қиратып,
Толқыған жетті құраққа,
Орындыққа қойған бұлақта.

XXXIX

Құлады қыз...
«Осында Евгений!
О, құдай! Ол не ойлады?...»
Жүректі әлек жеңгенін,
Тәтті түс нәрі жоймады;
Денесі қызды дірілдеп,
Дым үн жоқ жақын білінбек.
Күтуші қыздар бақшада,
Теріп жүр жидек жар сала;
Әнменен күлкі алмасты
(Үкім сол басты білгенім:
Мырзаның ұрлап жидегін
Жеуге де ауыз бармас-ты;
Әнменен ауыз байлаған,
Қулық сол төңірек жайлаған).

Қыздар әні

Қыздар, қыздар, сұлулар!
Дос құрбылар табысқан,
Қызық ойын құрыңдар!
Естілердей алыстан!
Шырқатыңдар жақсы әнді,
Жастарды естен тандырып;
Сайран салып, тамсандыр
Кете алмастай мөңгіріп.
Жігіт келсе жар салып,
Әніңе қатты басыңдар.
Бір тасадан қарсы алып,
Бүлдірген, шие шашыңдар.
Қарлығын мен боз жидек,
Ұшсын қызыл қарақат;
Жігіттер тыңдап ғажап ән,
Сырттан қарап төнбесін;
Қыздар ойынын тасадан,
Жасырын келіп көрмесін.

XL

Өн естілді бейжай, еркін,
Көңіл көркін ашардай;
Татьяна тұрды барша дертін,
Әуенге қосып шашардай.
Өшпеді жүрек қарқыны,
Лаулап тұр жалын жалқыны.
Өтпеді бойдың қызуы,
Құштарлық көңіл бұзуы.
Көбелек дерсің жарқырап,
Жайнатса алтын қанатын,
Балалар мез боп қалатын;
Қояндай қатты қалтырап
Сал бойы сұлық сенделді,
Көргендей әккі мергенді.

XLI

Татьяна қатты күрсінді,
Орнынан тұрды әл кетіп.
Жол бастар көрді бір сынды,
Аллея жақтан жарқ етіп.
Евгений тұрды көзі ойнап,
Көлеңке бойлап, тез ойлап;
Күйгендей жаны от тиіп,
Татьяна қалды мелшиіп.
Бұл кездесу қызығын
Достарым, бүгін жаза алман,
Наз арман сырын қаза алман;
Жоғалтып алмай үзімін,
Демалған соң көрейін,
Соңынан жазып берейін.

ТӨРТІНШІ ТАРАУ

«Ізгілік барлық затқа тән

Неккер

I, II, III, IV, V, VI

VII

Әйелді қанша аз сүйсек,
Соншама жеңіл ұнаймыз.
Жалындап жанып көп күйсек,
Шығармай тордан сынаймыз.
Алдау да сиқыр ұғым боп,
Кетті ғой мақтар ғылым боп.
Хабаршы өзі жан-жаққа,
Шын сүймей батқан рахатқа.
Бірақ бұл әуре шатағы,
Маймылдар ескі қалпындай,
Мақтаншақ ата салтындай;
Ловластың² тозды атағы,
Өкшелер биік ырқымен,
Жасанды шаштың ғұрпымен.

VIII

Қитұрқы жоқ мінез бағыттас,
Өзгеше таппас ретін,
Айтуға гөпті жалықпас,
Адамдар көптен білетін.

¹ Неккер – Францияның мемлекет қайраткері (1732-1804).

² Ловлас (ловелас) – Ридчарсонның «Кларисса Гарлоу» романындағы әйелдегі әрекет салғыш кейіпкердің есімі.

Баяғы ескі талқылар,
Есі бар жанды таң қылар,
Ондайды кімге білдірсін,
Он үшке жеткен бүлдіршін!
Көрмеген дүние өз басы,
Ант пен серт, үрей шатпағы,
Дәл алты парақ хаттағы,
Өтірік, өсек, көз жасы,
Анасы және жеңгелер,
Ағалар салты дем берер!

IX

Тап солай Евгений ойлады,
Алғашқы жастық салтында.
Басуға теріс тоймады,
Құштарлық жеңген қарқында.
Өмірдің өзі ерке етті,
Біреуге ынтық серт етті.
Өзгеден көңілі қалғанда,
Тілектен жүрдай қалған ба?!
Табысқа тайғақ сенгендей,
Жалғасып у-шу, тыныштық,
Жетті өсек-аяң ыңырсып,
Есінесе күлкі жеңгендей:
Сегіз жыл өтті межелі,
Өмірдің алтын кезеңі.

X

Қыздарға құштар болмады,
Жүру де қалды алшақтап;
Қасарса – демес қорлады,
Жалтарса – жүрді жан сақтап.
Кездесті жиі табынбай,
Қалдыра білді сағынбай;
Көндікті кетсе жолатпай,
Қадірі қайтқан қонақтай.

Мінезі төнті санқилы,
Карта ойнау бітсе тайқиды,
Үйіне жетіп ұйықтайды;
Білмейді болжап амалын,
Кешқұрым қайда барарын.

XI

Татьянаның алып жолдауын,
Онегин жаны желпінді;
Ғашық тіл балғын толғауын,
Ұғынса мың ой серпілді.
Татьянаны еске алды,
Солғындау өңін көз шалды;
Төтті түс таза жеңгендей,
Балқыды ессіз ергендей;
Басқарды-ау ескі ғадеті,
Сезімнің селі арбады;
Алдауға бірақ бармады,
Сенімнің жеңді медеті.
Бақшаға кеттік жолды ашып,
Кездескен жерге қос ғашық.

XII

Тұрды олар сәл-пәл үндемей,
Онегин жақын тақады.
Сөйтті де сөгер мін демей,
Хат сырын айқын атады.
«Оқыдым, – деді, – пәк жанның
Сезімге ынтық жанғанын;
Тазалық сол ғой – жол құтты,
Жанымды қатты толқытты,
Сезімге сөнген бармақпын;
Мақтамаймын мен сізді,
Өз жаным құрмет білгізді.

Жасандыдан аулақпын;
Тәубешіл көндім салтыма,
Сот бол да өзің талқыла».

XIII

Өмірді үй-жайы салтымен,
Сыйлағым келсе ардақтап;
Жұбайлық көніп антымен,
Бұйрыққа лайық салмақтап;
Жанұя құрсам сәулетті,
Бұйырса шаңырақ дәулетті.
Болмас қой қара бас қамы,
Ғашықшыл ешбір өлеңсіз;
Арманға асыл балар ем,
Бір Сізді таңдап алар ем,
Қайғылы күнге елеңсіз,
Кепілдік салтын шолар ем,
Бақытты шексіз болар ем.

XIV

Туғам жоқ рахат алуға,
Ондайға менің жаным қас.
Сұлулар естен тануға,
Сай қылық менен табылмас.
Жігітпін сізге шақ келмес,
Жұбайлық бізге бақ бермес.
Сүйісіп жеңсе әурең де,
Кетермін айнып әу демде;
Көзіңнің жасы азабын,
Жүрек жоқ менде сезінер,
Менсінбес түгіл безінер.
Ойланшы, раушан ғажабын
Гименей¹ бізге баптайды,
Мүмкін көп күн сақтайды.

¹ Гименей – грек мифі бойынша жас отаулар құдайы.

XV

Пәлекет аспас жалғанда,
Жұбайы тұрмай бірге де,
Қалса әйел жалғыз арманда,
Тосумен күндіз түнде де;
Салқын жан білген құныңды.
Тағдырды қарғап бүлінді,
Қызғаншақ әрі қатыгез,
Қатал сол айтпас жарты сөз!
Мен сондай. Қалай маздадың,
Жаныңа жайсаң тең бе едім?
Қай миға сыйды жазғаның?
Қалайша мендей қиын жан,
Тағдырдан саған бұйырған?

XVI

Арман мен жылдар оралмас,
Жаңарту қайда жанымды?..
Тап мендей ешкім сүйе алмас,
Ағаңдай сақтап арыңды.
Тыңдай бер мені қамықпай,
Айырбастар жас қыз жалықпай;
Ескі арман тозар жараспай,
Жаңартқан жапырақ ағаштай,
Жасарар әрбір көктемде.
Сүй басқаны деме зіл,
Өзінді өзің жеңе біл;
Көз салма артта өткенге;
Кім мендей сені түсінер?!
Білместік отқа түсірер.

XVII

Евгений солай үйретті,
Татьяна ауыр мұңды ұғып,

Көз жасы жуып бұл дертті,
Тыңдады өксіп, булығып.
Қол созды Евгений. Мұңлы рең,
Емес қой сәнқой, дағдымен
Татьяна бойын жеңілтіп,
Еңкейді басын телінтіп;
Бақшалық ішін аралап,
Кетті олар, құпия бүкпеді;
Еш адам көзге түртпеді,
Елде бар салтты бағалап.
Екі жас ғұрпы бекінді,
Тәкаппар Мәскеу секілді.

XVIII

Оқушым, сен де мойында,
Әдепті қылық көрсетті,
Татьянамен қызбай ойынға;
Өресін биік өлшетті,
Жанына біткен ізгілік,
Сыртынан бірақ тың бүлік,
Өсек сөз аз ба қосқаны,
Өзінің қас пен достары,
(Тапқандай бірдей тақтасын)
Қалдырмас дымын дауы бар.
Әркімнің өз жауы бар,
Достардан құдай сақтасын!
Оларды айтсам шешіле,
Не түспес дейсің есіме?!

XIX

Ұйқымен естен қашырам
Ниеті қара қиялды;
Көкірекке тығып жасырам
Өсекті көпке зиянды.

Шатырда сұмнан тараған,
Қауымнан мақтау қалаған,
Маңайға тарап жүр салты,
Эпиграмма сүйгіш қыршаңқы,
Досыңыз шалқып айта алар,
Құрметті думан ішінде,
Құлық жоқ ерке түсінде,
Жүз мәрте мүмкін қайталар;
Қорғаның өтер суыспай,
Сүйеді ол сізді туыстай.

XX

Құлақ сал, асыл оқушым,
Тілеймін әулет мерейін!
Мархабат: маған сол үшін,
Өзімнен хабар берейін.
Бауырлас бақыт құрардай,
Шын туыс болар мынандай:
Оларға ынтық нұр жауып,
Сүйейік, адал сыйлайық,
Халықтың сыйлы күнінде,
Рождествоға бармай қалмайық,
Не жедел хат арнайық;
Әр төулік қалған бірінде,
Біздерді аңсар болмасын...
Көп жасап құдай қолдасын!

XXI

Қашан да таза махаббат,
Беріктеу дос пен туыстан:
Тұрса да дауыл анталап,
Сөт табар жаны ұғысқан.
Дәл солай. Бірақ жаңа салт,
Табиғат та тосар басқа шарт;

Қауымның да ойы күдік қой,
Осал жыныс түбіт қой.
Еркектің жеңер талғамы:
Ол айтқан өмір маңызы,
Жақсы әйел міндет-парызы;
Сол бикеш сізді алдады,
Десем мен оқыс сәтті айтам:
Жүрекпен ойнар ақ сайтан.

XXII

Кімді ойлап, кімге сенерміз?
Айнымас жанды анықта...
Іс пен сөз парқын көрерміз,
Өлшенсе біздің қалыпта.
Ол баспай өсек-аяңға,
Көңілде ермес алаңға;
Қатеміз оған қайғы емес,
Жайламас жанын жат кеңес?
Бос елес іздеп отырсың,
Әр істің артын түйе біл,
Өзіңді өзің сүйе біл,
Мәртебең зор оқушым!
Қолдарсың, мейлің, қолдама:
Бөрінен артық сол ғана.

XXIII

Кездесу сәтті бітті ме?
Түсіну әттең оп-оңай!
Махаббат ессіз күтті де,
Тосуда әлі тоқтамай.
Ащы ғой мұңы жас жанның,
Құштарлық оты сақталдың,
Татьяна жанып барады;
Төсектен ұйқы тарады,

Саулық пен тәтті жас құшақ,
Шат күлкі сауық құрыспай.
Бәрі өшті құнсыз дыбыстай,
Таня үшін өшті жастық шақ:
Үдетті дауыл әуресін,
Жапқандай күннің сәулесін.

XXIV

Татьяна солып барады,
Таңдайдан дыбыс тарамас.
Қызыққа сөнді талабы,
Сергуге бірі жарамас.
Бастарын шайқап көршілер,
Күңкілдер сөгіп ерсі дер,
Жетті дер қыздың мезгілі!
Тоқтайын, тусын сөз гүлі,
Ой қозғап етем өкініш;
Бақытты ғашық салтымен,
Сыр бермес жүрек қалпымен,
Қаулап тұр іште өкініш;
Айтуға соны асықтым:
Татьянаға өзім ғашықпын.

XXV

Сәт туды, тәтті тұтқынға,
Ольганың көркі түсірді;
Өзгеше Владимир ұқсын ба,
Елжіреп жаны түсінді.
Бірге жүр. Емес шошынар,
Қараңғы жерде отырар;
Қолына қолын салар да,
Саялар таңғы самалда;
Бәрі жөн. Сәнді түр-түсі,
Ұялшақ күйде жасқаншақ,

Қосылар бір сөз басталса-ақ,
Ольганың баурап күлкісі,
Алтын шаш қолдап жетегін,
Сүйеді көйлек етегін.

XXVI

Ольгаға кейде оқиды,
Ақылгөй ойлы роман.
Табиғат сыры санқилы,
Жаза алмас Шатобриан¹,
Әйтсе де, екі-үш парақтар,
Сандырақ, жалған шатақтар...
Ондайға жеңіл баспайды,
Ұялып оқымай тастайды.
Оңаша кету молданып,
Шахматқа қарап үңіліп,
Үстелге тақап бүгіліп,
Отырар олар толғанып;
Ленский жеңсе біріндеп,
Кетеді бойы дірілдеп.

XXVII

Үйіне барған сәттердің,
Ольгаға бәрін арнайды.
Әр беті ұшқыр дәптердің,
Бояуға бәрін талмайды:
Салады кесене қасында,
Киприданы² бейіт тасында;
Не кептерді лира³ шетінде,
Қаламмен не бояу ретінде;

Шатобриан Рене (1768-1848)¹ – француз ақыны.

Киприда – грек аңызындағы махаббаттың құдайы – Афродита солай аталады.

Лира – Италияның музыкалық аспабы.

Естелік сәті келді шын
Парақта соңы бітпеген,
Қалдырар және құтты өлең;
Үн бермес қиял белгісін,
Ұшқыр ой берік ізіндей,
Көп жылдан қалған үзілмей.

XXVIII

Көргендер көп қой сан рет,
Уездік ханым альбомын,
Былғапты, айтсақ дәлірек,
Басынан бастап бар жолын.
Келместей жазғыш сауатқа,
Шатпақтар кірмес санатқа.
Шын достық салтпен жазылған,
Қысқарған, қайта созылған.
Алғашқы бетте сөз кесті:
«Не жазсаң да, – делінген, –
Аннетта сізге берілген»;
Парақта соңғы кездесті:
«Кім сүйсе мені сенен зор,
Мен жайлы енді жазсын сол».

XXIX

Көп қызық арбап күн өтер,
Қос жүрек, жалын және гүл;
Бет тақтайын куә етер,
Махаббат антын көре біл;
Әскери ақын жазыпты,
Арамза жырмен азыпты.
Альбомға мұндай наз өлең,
Мен-дағы, достар, жазар ем.
Сенім мол, неге іркілем,
Менің де кейбір шатпағым,
Анықтар қолдау тапқанын,
Артынан қиқар күлкімен.

Талқыға салмас қас пен дос,
Бесті дер қатты, әлде бос.

XXX

Беу, томдар шыққан әр сақта,
Жындардың кітап қорынан;
Туғанын сөздің салмақта,
Дарынсыз ақын қолынан.
Бояған шапшаң мөніспен,
Толстойша¹ сиқыр әдіспен.
Әлде Баратынский дем берді,
Өртесін құдай сендерді!
Тамаша сұлу жол табар,
Тосуға шолақ альбомын,
Тұтатсам сонда жан шоғын,
Эпиграмма іште қозғалар;
Оқыған адам болар дал,
Ал, олар тосар мадригал.

XXXI

Мадригал Ленский жазбайды,
Жас Ольга сыйлар альбомын;
Ғашықшыл сөзі маздайды,
Отты әзіл байқар тар жолын.
Білдірмей сонда бір кемін,
Ольгаға арнар білгенін:
Айшықты адал кезең көп,
Эпиграмма толқыр өзен боп.
Языковша² билеп шын сезім,
Жүректің үнін тыңдайды,

¹ Толстой Федор Петрович (1783-1873)1 – суретші.

² Языков Н.М. – ақын-романтик, Пушкиннің досы.

Кім болса соны жырлайды,
Элегиялар салар күмбезін.
Осында өткен әр күннің,
Айтары сенің тағдырың.

XXXII

Сақ сыншы тілін білсеңдер,
Бұйырды бізге баста деп;
Элегиядан құрап гүлшеңбер
Ұйқасшыл достар қоста деп
Бақырды: «Тынсын тақылдау,
Бақаша тынбай бақылдау.
Жабыспа өткен күндерге,
Жаңа сөз керек бұл жерге!»
– Жөн айттың, бізге көрсетші,
Бет перде, керней, қанжарды,
Өлімтік ойлы жандарды
Қайтар деп, бәрін сөз кесші,
Солай ғой?
– Жоқ. Бұл залал!
Жазыңдар ода, мырзалар!

XXXIII

Жылдардай артқан нар жүкті,
Жазыңдар ескі әдіспен...»
– Оданың төксе салты нұр!
Емес пе достым, бәрі-бір?
Сатирик¹ бізге не деді?!
«Бөтен ой» назын тежеді,
Ғұрпыңды сезді құлқыңнан,
Қашты ма біздің мұңшылдан? –
«Элегия сыры тым ұсақ,
Бос қиялда бар заты,
Оданың озық мақсаты,
Қасиетті...»

¹ Сатирик деп атағаны Дмитриев Н.И. (1760-1837) – ақын

Айтар мың құшақ
Бармайын сөзге дәл қазір:
Дауласпасын қос ғасыр.

XXXIV

Табынтып атақ, еркіндік,
Дайын ғой жазар одасы;
Владимир шалқып желпінтіп,
Оқымас әттең Ольгасы.
Шын ақын сүйген адамға,
Жан сырын арнап қалар да.
Көзінше қыздың оқыған,
Сый аспас оған осыдан.
Сәтте сол үміт ақтаған,
Кездесіп құштар арманы.
Ғашық жыр оқып қалғаны,
Аруды маңғаз мақтаған!
Ол шат-ты...
Қыз сәл күлсе де,
Басқаны көксеп жүрсе де.

XXXV

Қиял мен біткен санама
Үйлесім сәтті әлегін
Тыңдатам қария няняма,
Жас күндер көрген әлемін;
Түскі астан кейін еншіге,
Адасқан тиер көрші де;
Етектен тартып аңғартам,
Трагедия оқып сандалтам,
Әйтеуір зілсіз толқытам;
Аңсау мен ұйқас ойымда,
Сандалып көлдің бойында
Үйректер тобын шошытам:
Тәтті өлең үні жетеді,
Тағы құс ұшып кетеді.

XXXVI, XXXVII

Онегин нешік? Бауырлар!
Жасаңдар әнтек шыдамдық:
Ол неге бүгін зәру-зар,
Жеткізем хабар ұнарлық.
Евгений жұрттан безген жан;
Жаз келсе жетіде атар таң,
Жетеді сайлы кезеңге,
Шатқалда шапшаң өзенге;
Гүлнәрді¹ жазған ақындай,
Геллеспонт² кешер малтумен,
Кофесін жұтар балқумен,
Нашар журнал оқыр шалқумен,
Содан соң ол киінер...

XXXVIII, XXXIX

Қыдыру, оқу, қатты ұйқы,
Көлеңке, бұлақ сыңғыры.
Қара көз, ақ қыз жеңді ырқы,
Жас иіс болды білгірі.
Жүгенге көнгіш ұшқыр ат,
Түскі аста шымқай құнды зат,
Ақ шарап аздап ішкені,
Таса жер таңдап түскені:
Онегин өмірі киелі;
Сезімсіз бейқам тартып та,
Қызу жаз бойын шалқытса,
Еркелей Евгений біледі,
Қала мен достар қалды ұмыт,
Іш пысқан тойдан жан суып.

---

¹ Гүлнәрді жазған дегені Байронның «Корсарындағы» кейіпкер.

² Геллеспонт – Дарданел бұғазын ертеде солай атаған.

XL

Солтүстіктегі біздің жаз,
Оңтүстік қысқа келемеж;
Жалт етіп өтсе, жылуы аз,
Болыппыз үнсіз елемес.
Аспанда күздің иісі бар,
Шуаққа тоғай кіріптар;
Қысқарды күннің аясы,
Азайды орман саясы;
Бұтадан жапырақ үзілді,
Даланы басты көк тұман;
Әндетті қаздар көш құрған,
Оңтүстік жаққа тізілді.
Жабықты қаусап маң дала,
Қараша келді аулаға.

XLI

Таң жетті түнгі салқында,
Қырдағы дүбір тоқтады;
Аш қасқыр қаншығы қасында,
Қақ жолға көзін оқтады;
Сезген ат міндет орындап,
Жолаушы жатса қорылдап,
Ызғыта тартты шапқылап;
Бақташы көзбен атқылап
Сиырды қумас егіннен;
Түсте де жарлық арнатып,
Жинамас керней зарлатып;
Үйде қыз жіпке берілген,
Иірді көнбей қалғуға,
Шырпы оты жайнап алдында.

XLII

Сықырлап аяз жылжытпас,
Далада күміс сән құрған...

(Оқушым күтсең гүлді ұйқас),
Ал, мінеки, ал, жылдам.
Паркеттен өсем сәндірек,
Қатты өзен, көк мұз ән тілеп;
Балалар көнбес қалуға,
Кәңкімен мұзды жаруда;
Қызыл табан қоңыр қаз
Жүзуге судың бетінде,
Орнықты мұздың шетінде.
Желкілдеп жауып, айтып наз
Тұңғыш қар көзге көрінді,
Жұлдыздай жерге төгілді.

XLIII

Қиырда не бар бұл кезде?
Серуенге селтең жарамас;
Селеннің сыртқы түрі өзге,
Бірыңғай сидаң жалаңаш.
Салт жүру келмес татымға!
Тағасы тозған атың да,
Дей көрме мұзда шынығар,
Қатқақта құлап жығылар.
Шатырың құрғақ су өтпес,
Оқысаң Прад¹ пен Вальтер Скотт².
Шығынды бірақ санап өт,
Ызамен ішсең, ұзақ кеш;
Ертең де тосар тамаша,
Қыс өтер сыйлы жаңаша.

XLIV

Онегин нақ Чильд-Гарольдша
Жалқаулық қанды сырына:
Мұз салған суда шомылса,
Күн бойы баспас бұрыла;

¹ Прад – Прад Должник (1759-1837) француз публицисі.

² Вальтер Скотт – ағылшын жазушысы (1771-1832).

Көп есеп ауыр жолында,
Топас кий өтпес қолында.
Бильярдта екі шарменен
Жарысып ойнар таңменен.
Деревня кеші жеңеді:
Кий қалды, бильярд жабылды,
Ас толды, камин жағылды;
Евгенийге Ленский келеді,
Үш қара жеккен ақ жалды,
Түскі асқа жылдам қарсы алды.

XLV

«Клико» не «Моэт жесірі»,
Бәрі де ғажап шараптар.
Мұз салу – ақын шешімі,
Сай болды талай талаптар.
Ипокренше¹ жайнады,
Көбігі жігер қайрады.
Тыныш па, әлде бұзық күн,
Ол үшін өзім қызықтым;
Соңғы ойым тілді мың бұрар
Қалды ма есте, достарым?
Шапшыса шабыт қосқаным
Есердің ісін тудырар,
Өзіл мен жырым қаулады,
Тәтті түс, туды дауларым.

XLVI

Көбігі шулы жақпады,
Құптамай қарным еш сыйын;
Ішкенім Бордо² ақтады,
Ақылға көндім мен биыл.

¹ Ипокрен – Геликондағы шабыттың қайнары, музалар мен Аполлонның тұрағы.

² Бордо – француздың жеңіл шарабы.

Аи-ға¹ енді бармаспын,
Ғашықтай елтіп қалмаспын;
Жарқ еткен бергі сырты дос,
Құны жоқ және құлқы бос..
Шын досқа Бордо жетуде
Қайғы мен мұңды ұға алар,
Жолдас боп алдан шыға алар,
Сендерге құрмет етуге
Бөліссін, шаттық қосыңыз,
Жасасын Бордо досымыз!

XLVII

От сөнді. Соңғы күлімен,
Көмілді шоқтың алтыны;
Ағында жалын үнімен,
Жалғасты будың қарқыны.
Камин пеш әбден деміккен,
Мүржеге түтін теліткен;
Үстелде шарап қалдығы,
Ымыртқа батып қалды үні..
Қыздырса достар жаласы
Кейде бір бокал шарапты
Тәбетім менің жаратты;
Ит пенен қасқыр арасы,
(Секілді сайран деме бос)
Сырласып отыр екі дос:

XLVIII

«Көршілер сау ма? Татьяна ше?
Өз Ольғаң қандай мәнерде?»
– Шарапты жарты құй кесе...
Қосылды бәрі сәлемге,

---

¹ Аи – шампаннның бір түрі.

Тағзым ет деп сұрады,
Өздері күйлі тұрады;
Ольганың иығы, төсі де,
Көз тояр өсті көсіле!
Біз барсақ қалай тік тұрмас;
Әйтпесе үңіл сен күйге,
Екі рет бардым ол үйге,
Тұмсықты енді сұқтырмас.
Мен қалдым бекер баптана,
Сен қонақсың келер аптада.

XLIX

«Мені ме?» – Иә, Таня тойына
Сенбіге – туған күніне
Шақырды, сақта ойыңа,
Сен бармай қалма бүліне. –
«У-шуды халық талғайды,
Кім болса сол қаулайды...»
– Бұзылмас ол үй сәулеті,
Жиналар туыс, әулеті.
Барайын бірге дос шыда!
Көрші қыз құрмет жасатты,
Тағы бір шөлмек босатты,
Стақандап саспай қосты да,
Ольганы мақтай жөнелді,
Ғашықшыл жаны кенелді.

L

Қуанды. Мерзім екі апта,
Бақытты күні шешілді.
Некелі төсек тақап та,
Ойлантып гүлтөж көсілді.
Зерледі шалқу әлемін,

Гименнің¹ мұңлы әлегін;
Жабығу ерік бермеген
Түсіне кіріп көрмеген.
Дегенмен бізге қас Гимен,
Күнделік өмір табы бар
Суреттер адам жалығар,
Романдай жазған Лофонте².
Ленскийім байғұс адал жан,
Осыған лайық жаралған.

LI

Сүйді оны... солай әманда
Ойлады. Болды бақытты.
Нұрлы жан көнген сенімге
Ақылын кері тартыпты;
Жүгендеп жүрек жүдеген,
Мас мейман бір түнеген
Көбелек дерсің дер күнде,
Көктемгі салған зер гүлге;
Кейде оңбас пысық көреген
Ойлантип басы айналмас,
Іспенен сөзге байланбас,
Өзге ойды ол жоқ жебеген;
Жүрегін өмір суытты,
Ұмытпас берді ғұрыпты!

---

¹ Гименнің – грек мифологиясындағы некенің құдайы.

² Лофонте (1759-1831) – неміс жазушысы.

БЕСІНШІ ТАРАУ

*«Білме бұл сұмдық тұстерді,
О, Светланам, сен менің!*

Жуковский

I

Сол жылы күздің шуағы,
Аймақта тым кеш алданды;
Табиғат ұзақ шыдады,
Қаңтарда ғана қар жауды.
Үшінші таңда таңдана,
Әйнектен көрді Татьяна
Таңғы өсем аппақ ауланы.
Шатырды күрткік жаулады,
Терезе толы қысқы өрнек.
Ағаштар күміс жамылған,
Сауысқан тойы табылған.
Жеңіл қар басты тауды өрлеп:
Кілемін қыстың айнала,
Жамылды аппақ сай-сала.

II

Қыс келді... Шаруа шаттанып,
Жаңартар жолын шанамен;
Пысқырып аты баптанып,
Желеді қарлы даламен.
Бұрқыратып жол жарып,
Күркелі күйме келді ағып;
Ат айдап жәмшік желдеулі,
Тұлып пен қызыл белбеуі.

Бір бала қыза түсіпті:
Күшігін салған шанаға,
Жегіліп ат боп далада;
Тентектің қолы үсіпті:
Жылап та күлуін қарашы,
Терезеден ұрысты анасы.

III

Бірақ та бөлкім нақ сондай,
Табиғат сізді маздатпас:
Суретке ынтық тап болмай,
Жоқ сұлулық таңдантпас.
Тәңірі алға ұмтылтып,
Басқа бір ақын құлшынтып,
Алғашқы қарды жырлады.
Тарқатып құмар нұрлады,
Оқысаң тәңті болар ма ең?!
Шалқыпты шабыт пәрменді,
Шанамен салған серуенді;
Мен сайыспан олармен.
Сенімен де сыр жоқ ашатын,
Фин қызын жазған жас ақын¹.

IV

Татьяна нәзік жанымен
Өзі де білмей күлетін.
Бізғарлы салқын қарымен
Орыстың қысын сүйетін.
Аязды кеште қыраулы,
Шана мен шуақ ұнаулы;
Шұғыла шашса уыз қар,

---

¹ «Жас ақын» – Баратынский Финляндия қысын «Эде» деген өлеңінде сип таған.

Крещен кешін қызықтар
Ескіге құрмет жарасты.
Осы үйде еркін нұрланып,
Қызметші қыздар жиналып,
Бикештерге арнап бал ашты:
Болжады оларға «көріпкел»,
Әскери күйеу жорықпен.

V

Ырымға Таня сиынған,
Көне сөз құлы алдында;
Ашқан бал кетпес миыңан,
Көрген түс, сыры Айдың да.
Әр белгі болды жорамал,
Құпияға жанын ораған;
Түрткілеп іштен қинады,
Көкірекке бәрі сыймады.
Бет жуып мысық пәле де,
Мияулап мұрнын көп шұқыр:
Сенімді белгі ол тықыр.
Шақырар қонақ және де
Қос мүйіз Айдың келбеті,
Сол жақтан тосып жер беті.

VI

Қыз сұрланар дірілдеп,
Аққан жұлдыз лезде
Аспанда ұшса біріндеп,
Айналған дағды мінезге;
Түседі Таня дауылға,
Жылжыған жұлдыз сауында.
Тілегін жүрек жеткізер,
Көргенін көзге көп тізер;

Тап болса қара монахқа,
Не қоян жонда бұққанда,
Бір кесіп жолын зытқанда,
Денесін үрей тонап та,
Сезімге қайғы қосатын,
Қиядан пәле тосатын.

VII

Құпияны шындық санатты,
Жанына үрей жаншылып:
Табиғат осылай жаратты,
Біздерден қалмас қайшылық.
Святки¹ келді. Қуаныш!
Бал ашу сұлуға жұбаныш;
Өкініш ермес жастарға,
Өмірдің жолын бастарда,
Көреді жайнап жатқанын;
Бал ашар қария расында,
Бет тақтайының қасында,
Жоғалтып барлық тапқанын;
Бөрібір сеніп қараса,
Былшылдар сөби балаша.

VIII

Татьяна сергек қалпында
Балауызға суда қарайды:
Ол салып ғажап жарқылға,
Төгеді ғажап арайды;
Толтырған суға ыдыстан
Шеңберлер туды ығысқан;
Сақина шықса етті елең,
Сарынға салды ескі өлең:

---

¹ Святки – 7 қаңтарда басталатын христиан мейрамы.

«Еркектер онда бәрі бай,
Күмісті күреп алуда,
Әндеттік мақтап қалуға»
Қалар дейді-ау жарымай;
Ән сазы төгіп аяныш;
Мысықшыл¹ қызға бәрі аңыз.

IX

Түнгі аяз, аспан жайдары;
Жұлдыздар көшті заулама,
Нұрлы аспан көзді байлады...
Татьяна шықты аулаға,
Үстінде ашық көйлекпен,
Айнаның Айды көрсеткен,
Жанына қайғы батқаны-ай,
Қалшылдап Айдың жатқаны-ай...
Қар басып біреу өтті... қыз
Жүгірді оған қарқындап,
Дауысы шықты жарқылдап
Сыбызғы дерлік қарлы қыс:
«Сіз кімсіз?» десе тапты жөн:
«Есімім, – деді, – Агафон.

X

Бал ашу қиын болса да,
Нянясы бәрін бастатқан;
Жасатты Таня моншада,
Екі адамдық дастархан;
Әп-сәтте тынды Татьяна...
Ойлантты мені Светлана,
Шыдадым көңіл жараспай...
Танямен бірге бал ашпай.
Татьяна бекер сассын ба,

¹ Мысықшыл – аңыз бойынша ұзату тойын хабарлар ырым.

Төсекке кірді бел шешіп,
Жебеді Лель¹ тез сезіп,
Құс жастықтың астында
Айна еді қыздың тыққаны.
Бәрі бар. Татьяна ұйықтады.

XI

Татьяна ғажап түс көрді.
Шығардай құтты жол алдан
Қарлы қыс, дала күш берді,
Кешқұрым мұңға оранған;
Күртіктер толқып алдында
Борандап басты қарқынға
Тулаған ағын ақ басты.
Қыста да тыным таппас-ты,
Қос сырғауыл жабысқан
Көпір боп бірге мұзданған,
Ағыннан өтер жол салған²;
Иірімде шулы табысқан,
Аң-таң болған сөт өтпей,
Тоқтады Таня қалт етпей.

XII

Айрылысар сол деп жол берер,
Татьяна сөкті бұлақты;
Ар жақтан оған қол берер,
Жан жоғы қатты сынатты;
Бір кезде қардан жік шықты,
Қос құлағы тік шықты,
Ақ аю³ жүні үрпиген,
Ұлуын оның кім сүйген?..

¹ Лель – Көне славяндардың махаббат құдайы.

² Ағыннан өтер жол салған – үйленудің жебеушісі.

³ Ақ аю түсіне кірсе, ырым бойынша қыз ұзатылады екен.

Тырнағы өткір табанын
Шошынған қызға ол созды,
Татьяна шошып қол созды
Тапқандай үркек амалын;
Бұлақтан өтті. Не деді?
Соңынан аю келеді!

XIII

Етеді өрең жан шыдам,
Татьяна өзін зорлайды;
Сабалақ жүнді жалшыдан
Кетуге қашып болмайды;
Қырқылдап аю келеді,
Алды – орман, қалың белеңі;
Тұр қарағай қалжырап,
Бұтақтар қардан салбырап,
Аралас қармен аспаннан
Ақ қайың, терек, жалаңаш,
Үстінен түнгі бар ағаш,
Түседі сәуле жасқанған;
Бұта мен жолды қар басқан,
Көрінбес бір із қалмастан.

XIV

Алды – орман, аю – артында;
Келеді Таян қарлатып,
Түскендей жан алқымға,
Құлақтан қалар тал тартып
Алтын сырғасын алардай;
Қар ойнар қосыла талардай;
Кебісі батып қалады,
Орамал желдеп барады,
Барлығын қайтіп қия алар;

Аюды сезіп артында
Киімнің шетін тартуға,
Қолдары нәзік ұялар;
Бұлтартпас аю үңіліп,
Күш те жоқ кетер жүгіріп.

XV

Қыз құлады, аю кеп
Құшақтап ала жөнелді;
Таня үнсіз-демсіз талды леп
Сезбейді қорқу дегенді;
Шапса аю ағаш ішінде
Күрке тұр жолдың үстінде;
Шөл дерсің, із жоқ жан басқан
Шалғайда түкпір қар басқан,
Терезе оты наздана
Күркеден у-шу ағылды
Аюға құда табылды:
«Жылыншы, деді, аз ғана!»
Өзі өктем әрман барды да
Есіктің қойды алдына.

XVI

Ес жиып Татьяна қарады,
Аю жоқ, сенбеу жарамас;
Ар жақтан у-шу тарады
Жатқандай беріп қаралы ас;
Түрі жоқ енді кешіккен,
Сығалап көрді тесіктен;
Сасып та қалды абыржып,
Үстелде шымқай құбыжық:
Біреуі мүйізді иттұмсық
Қоразбен отыр тұр-тұрлап;
Ешкісақал жезтырнақ,
Тұр қаңқа, қортық мың қырсық,

Жартылай мысық мияулап,
Жартылай тырна тыраулап.

XVII

Одан да асар сұмдықтар:
Өрмекшіге шаян мініпті.
Мойнында қаздың қу бас бар,
Қып-қызыл орамал іліпті.
Билеп тұр жел диірмен,
Қанаттарын ескі иірген;
Үру мен адам сыбыры,
Ысқырық, жылқы дүбірі!
Көргендей зорын қорғанның,
Татьяна мейман ішінде
Таныды түр-түсін де
Кейіпкерін осы романның!
Онегин шолып маңайды,
Есікке жіті қарайды.

XVIII

Ым қақса бөрі жарқылдар;
Ол ішсе бөрі қылғытар;
Ол күлсе бөрі қарқылдар;
Қабағын шытса үн жұтар;
Ол отыр төрде жойқын боп:
Таняда енді қорқу жоқ
Таңырқап ептеп абдырап,
Есікті ашты азырақ...
Саңғал жел сонда сөндірді
Шырағдан түнгі шамдарын;
Бұрқ етті сұмдар ақ жалын;
Онегин көзімен көндірді.
Ол тұрса бөрі қаптады,
Есікке қарай аттады.

XIX

Үрейі кетті, асығыс
Татьяна даяр қашуға;
Бірақ та болмас, қапылыс
Шырылдап салу ашуға.
Евгений ашты есікті,
Тамұқтың жыны есіпті.
Келді ару; күлді өздері
Жайнады тағы көздері;
Табандар, қолдар күректей
Дудар бас сұмдық түрлері,
Қан басқан мұрт пен тілдері.
Мүйіздер, қолдар сүйектей,
Тік сілтеп бәрі желікті:
«Менікі, дейді, менікі».

XX

«Менікі!» Евгений дегенде,
Әп-сәтте сұмдар кетеді;
Қараңғы суық еденде,
Қызбенен қалды екеуі;
Онегин жайды құшақты,
Бұрышта қызды жұбатты;
Орындыққа жайлы жеткенде,
Бет тақап ниет еткенде,
Жүгіріп Ольга келіпті,
Ленский соңынан еріпті;
Онегин қолын сілтеді,
Алартып көзін желікті
Қонақтарды боқтап шіреніп;
Татьяна жатыр тірі өлік.

XXI

Дау қызды, Евгений кенеттен
Қол салды үлен пышаққа...

Құлады Ленский; сау еткен
Естілді дауыс ұзаққа;
Көлеңке мұңға боянды...
Татьяна шошып оянды...
Жайнап тұр алау жарқылы.
Бөлмеде әйнек арқылы
Нұр сәуле қызғылт еркіндеп;
Келді Ольга шошып, жоқ шыдау,
Ақ жүзі Аврадан¹ ақшылдау
Көбелектей жеңіл желкілдеп:
«Айт, дейді, барды ішінде,
Не көрдің бүгін түсінде?»

XXII

Ол жатыр сіңлісін аңдамай,
Төсекте кітап құшақтап;
Парақтар жылжып әрі қарай,
Үндетпес қыз жоқ тіл қатпақ.
Бұл кітап емес зиялы,
Ақынның тәтті қиялы,
Шындық жоқ тартар кеңеске
Виргилий, Расин² емес те,
Емес Скотт, Байрон, Сенека³;
Сән журналынан көп төмен,
Арулар құрмет етпеген:
Ол достар, Мартын Задека⁴
Халдейлер даңқын қорушы,
Ол балгер, түсті жорушы.

¹ Аврора – Рим мифологиясындағы таң шапағының құдайы.

² Расин – Жан Расин (1639-1699) – француз драматургі.

³ Сенека – Сенека Луций Анней Младший (4-жыл, б.ғ. дейін) – философ.

⁴ Мартын Задек – ойдан шығарылған кейіпкер.

XXIII

Бұл кітапты тым терең
Саудагер көшкін жеткізді;
Бір күні сәтін тапты ерен,
Татьянаны таңсық еткізді.
Мальвинамен¹ жыртылған
Үш жарымдай пұл тұрған,
Ақшаға қалған сылапты,
Сорақы мысал жинақты,
Еміле, Петриаданың² екеуі
Мармонтельдің³ томын үшінші.
Дегендей Мартын түсінші
Таняға жақты жетегі:
Сылаған сол шаттықпен
Кітаптар досы жастықпен.

XXIV

Көрген түс оны шошытты...
Түсіну мехнат шатпақты;
Қиялдан мәніс тосыпты,
Маңызын Таня таппақшы.
Алғы сөз ашты бар жігін,
Түсінді Әліп-би жарлығын;
Сөздерге: орман, албасты,
Қыл көпір, аю жалғасты.
Көп күдік жатыр осында
Мартын Задекаға сенбеді.
Қатер ғой түстің бергені
Қасіреті қалың оқиға.
Қинады оны сол жағы,
Көп күндер жорып болжады.

¹ Мальвина – М. Котеннің «Мальвина» атты романының кейіпкері.

² «Петриада» – А. Грузинов жазған поэма.

³ Мармонтель – француз жазушысы.

XXV

Қызыл күрең пәк қанатпен,
Атқан таң бойлап сайларды;
Шыққан күн ашқан салтанатпен,
Бастады думан тойларды.
Ертемен Лариндер үйінде,
Қаптады қонақ үйіле;
Өркімдер түрлі шамамен,
Күймелі арба, шанамен;
Алдыңғы үй сабылыс, құбылыс,
Төр жақта достар түйіскен,
Ит үріп қыздар сүйіскен,
Есікте у-шу сығылыс.
Қонақтар дәмді бағалар,
Әйелдер, у-шу балалар.

XXVI

Жұбайы кербез келісті,
Пустяков жуан келіпті;
Гвоздин¹ – іскер жемісті,
Қайыршыға қолын беріпті;
Скотинин² ақ бас дүбірлі
Шұбырды үбір-шүбірлі
Екі жастан отыз жастағы;
Петушков сәндік бастады,
Немере ағам Буянов,
Күңқағарлы көртөзбен
(Таныстығын дәл сезгем),
Советник кәрі Флянов,
Кәрі жын, ескі жалақор,
Қылжыңбас, тажал, парақор.

¹ Гвоздин – Д.И. Фонвизиннің «Бригадир» атты пьесасындағы Гвоздиловтың өзгерген аты.

² Скотинин – Фонвизиннің «Тоғышарындағы» кейіпкер.

XXVII

Панфин Харликовпен біріге
Келіпті мосье Трике;
Айтқыры Тамбовтың дүрі де
Көзілдірікті жирен, парикте.
Француздық қыры қалмаған:
Таняға шумақ арнаған,
Балалар өні білуім:
«Ұйқыдан оян, сұлуым».
Жинақта өлең өрлеткен
Бұл шумақ көпті қаратты;
Трике ақын талапты,
Өліктен алып өрлі еткен;
Аппақ Нина дегенді
Таня деп аппақ кенелді.

XXVIII

Мінеки, тақау қыстатқан
Қыздарға қызу от алып,
Бикештер сырын ұштатқан
Командир келді роталық.
Ол келді... Жел сөз заулайды!
Әскери музыка қаулайды!
Полковник өзі қолдаған,
Бал өтер бұрын болмаған!
Арулар қызды мың сырлы;
Ас келді сәтті жолменен
Жарысты қолдар қолменен.
Татьянаға қыздар ұмтылды;
Еркектер ермей, шоқынып,
Гу-гу-леп кетті отырып.

XXIX

Әу демде көп сөз басылды,
Ас жеудің туды мың түрі.

Аспаптар, ыдыс жосылды,
Рөмкелер шалқып сыңғыры.
Қонақтар қызды аңқылдап,
Қозғалыс құрды қарқындап;
Үдеді дауыс саңқылдап,
Қышқырды, күлді қарқылдап.
Бір кезде Ленский үйге енді,
Онегин бірге қасында
Нұр төкті бикеш асылға,
«Жасампаз ер» деп күйленді;
Ығысып қауым берді орын,
Жайлады достар той төрін.

XXX

Таняға қарсы отырды,
Таңғы Айдан солғын ажары.
Киіктей қашқан толқыды,
Түнере тартқан жанары
Жарқ етпес, бойы қызулы
Жан-тәні түгел бұзылды;
Екі дос сезбей сәлемін,
Екі көз сезді әлегін,
Есінен танар келді кез;
Бірақ та, демен күйреді,
Ерік пен сана биледі,
Аузынан шықты екі сөз;
Үн жетті тістен ырғалып,
Отырды сақтап бір қалып.

XXXI

Трагедия жүйкелік құбылыс,
Қыздардың талып қалуы;
Томсарса Евгений тым-тырыс:
Өткенді ол еске алуы.

Дарақы осынау думанда,
Ашуға өзін бұғанда,
Аңғарып ару толқуын
Көз бұрды басып от, уын;
Тапқандай басқа жан талап,
Ленскийді болды жындантпақ.
Алмақшы өшін қылжақтап.
Ертерек құрып салтанат,
Қонақтардың бұзып беттерін
Салуда сықақ суреттерін.

XXXII

Әрине, Евгений ғана емес,
Сасқанын қыздың байқаған;
Өзгеше бірақ той-кеңес
Басталды сөзі самсадан,
(Тұзы көп болып шөлдеткен);
Қара май тиген шөлмекте,
Блан-Манже түзер саулықты,
Цимлянский келді жаулықты;
Сонан соң түрлі рөмкелер,
Буыны қыздың беліндей,
Зизи¹ бар жұтар ерінбей,
Өлеңмен жаным көмкерер;
Ғашықтан рахат алушы ем,
Содан мас болып қалушы ем.

XXXIII

Тығыннан тығыз босанған,
Сарт етті шөлмек, шарап та
Шапшу мен әуен қоса алған;
Сол кезде қызу қарап та,

---

¹ Зизи – А.П. Кернің немере сіңлісі Е.Н. Вульфтың бала кезіндегі есімі.

Трике тұрды орнынан,
Бар қауым сыйы зор бұған.
Деміккен қызды арбады,
Қолжазба шумақ арнады.
Ән салды. Көңіл бұратын
Қонақтар айтты, қыз-дағы
Марапат сөзге қызбады;
Қарапайым, бірақ, ұлы ақын,
Сұлуға қолдап шулы ағын,
Ұсынды жазған шумағын.

XXXIV

Құттықтау сәлем басталды,
Татьяна төкті алғысты.
Евгений сыры астарлы:
Қыз өңі ойға қалғызды,
Ұялған таппай таяныш
Тудырды ептеп аяныш.
Таняға тұрып бас иді,
Көздері не сыр тасиды?
Тартты ма нәзік шындыққа?
Сергітті-ау, сезім бір ыршып,
Тұр мүмкін әккі қылымсып,
Жан еркі, әлде қулық па,
Тапқызды күткен тоятты,
Жүрегін қыздың оятты.

XXXV

Орындықтар қызды қимылы;
Қонақтар төрге құйылды:
Арадай тынбай шулы үні,
Даладан үйге жиылды.
Көршілер әбден көңілді-ақ,
Бірі ояу, бірі қорылдап;

Әйелдер кешке тақады;
Қыздардың өсек қасабы;
Үстелдер жасыл ашылған:
Ойыншы шалдар аңғарған,
Ломбер, бостон¹ таңдалған,
Баяғы вист² те тасынған;
Осында бұл салт құлдары,
Жабыққан ан кез ұлдары.

XXXVI

Нақ сегіз роберт ойналды,
Вист құмарлар сегіз рет
Алмасып орын жайланды;
Шай келді, бірақ, негізден
Білген жөн түскі, кешкі астың
Уақытын шайдан қалмастың,
Деревня салты телінді,
Қарнымыз сағат сенімді,
Бүркеулі сырды ұғындар;
Мен жазған айтар тармақтар,
Думанды қызу көп мақтар.
Сөз болса шарап, тығындар,
Тап сендей, Омир³, ағылғам,
Нақ отыз ғасыр табынған.

XXXVII, XXXVIII, XXIX

Шай тасыған қыздар гүл,
Шыныаяқ сыңғыр бірлесті;
Бір кезде залдан жалғап нұр,
Фагот пен флейта үндесті.

---

¹ Ломбер, бостон – карта ойындары.

² Вист – карта ойыны.

³ Омир – Гомер.

Қозғаса күркір аспанды,
Ром мен шай де басталды;
Қыздарға қырғын толғана,
Петушков жетті Ольгаға,
Таняға Ленский, Харликовке
Жеткізді қыздың асылын,
Тамбовтан келген ақыным,
Буянов зытты Пустяковке;
Бәрі де залда қалқыды,
Бал толқып, сәнді шалқыды.

XL

Романымның осы басында,
(Байқаңдар бірінші дәптерді)
Альбанша¹ жазар расында,
Петербург балын сәт келді.
Төбіреніп кетсем шешіле,
Басқалар түсті есіме:
Таныстар, сұлу аяқтар.
Іздеріңе қарап жалақтар
Күн жетті аяққа көнбейтін!
Жастық шақ сөзден айныған
Ес кірді тұңғыш қайғыдан,
Сөзбенен істі жөндейтін;
Тап осы бесінші дәптерді
Қақ-соқсыз жазар сәт келді.

XLI

Біркелкі жөнсіз шабыстың,
Жас күндей буы тосқызбай;
Құйыны қызды вальстін,
Қалқып жүр өңкей қос жұбай.

---

¹ Альбан – (Альбани) Франческо (1578-1660) – итальян суретшісі.

Кек қайтар мезгіл жақындап,
Қуланды Онегин там-тұмдап,
Ольганы құшаққа алды да
Заулады көптің алдында;
Отырып та бірге тілдесті,
Сөз арнап өткен-кеткенге,
Қайтадан билеп бірлесті;
Ленскийді ыза меңдеді,
Өз көзіне өзі сенбеді.

XLII

Мазурка үні маздады,
Ертеде оның күркірі,
Сілкінте үйді жаздады,
Қосылып адам бүлкілі.
Сәкіде арудай ақпай да,
Сырғыдық лак тақтайда;
Бірақ та қала салтында,
Мазурка ескі қалпында,
Заманға қырын тез бермей,
Секеңдеп түзер жұптарын
Сақтапты сақал-мұрттарын;
Дәстүрді ескі өзгертіп
Жаңа салт өмір апаты,
Ресейдің тапқан сырқаты.

XLIII, XLIV

Буянов кіріссе болғаны,
Әкелді ертіп қасына
Татьяна мен Ольганы;
Онегин Ольгамен асыға,
Қосыла тартты жымыңдап;
Қитұрқы назбен сыбырлап,

Мадригал добал жолдарын
Қаттырақ қысты қолдарын.
Жүзінде жайнап менмендік
Ленский бұл сәт ұнамай,
Жарылды жаны шыдамай,
Қызғаныш сол ма жеңгендік.
Мазурканы билеп татымды,
Катильонға¹ қызды шақырды.

XLV

«Жоқ!» деді. Ойлар кім бұлай?
Онегинді Ольга тосып тұр.
Сөз байлап, ұрды-ау, о, құдай!
Ленскийді құртты нешік сыр.
Бесіктен шықпай нандырған,
Жел мінез сол ғой балдырған,
Құлыққа ойнап салды ма?
Опасыз жолға барды ма?
Көтермес Ленский соққыны;
Тентек қыз басын қаңғыртты,
Шықты да атын алдыртты,
Пистолетсіз шешу жоқ мұны;
Екі оқтың басым меселі,
Тағдырын мүмкін шешеді.

---

¹ Катильон – Балдың соңында орындалатын би.

АЛТЫНШЫ ТАРАУ

*«Күндері бұлтты, тым қысқа,
жерде өскен тайпы ажалдан қиналуды
білмейді».*

Петрарка

I

Владимир ұзап кеткенде,
Онегин қайта жабықты.
Қасына Ольга жеткенде,
Кек алған сыңай танытты.
Есінеп Ольга сөзінен,
Ленскийді шалды көзімен.
Катильон шұбап бажытты,
Тым ауыр түстей қажытты.
Би тынды, өтті кешкі ас та.
Қонақтарға төсек қамдаулы,
Сенектен төрге таңдаулы,
Қыздарға бөлме бір басқа;
Онегин бәрін құптады,
Үйіне жетіп ұйықтады.

II

Қонақүй жайлы – бабында,
Қорылдап жатыр Пустяков,
Жұбайы жуан жанында.
Гвоздин, Буянов, Петушков
Фляновқа сырқат тап басты,
Ас үйде бәрі жайғасты;

Мосье Трике тақтайда
Қалпағын ескі тастай ма?!
Бөлмесінде Татьянаның
Құшақтасып қыздар жатыпты
Көп ойға жалғыз батыпты
Сәулесі баурап Диананың;
Татьяна іздер амалды,
Далаға қарап қараңғы.

III

Онегин тойға келгенде,
Жанары ойнап қағынды.
Ольгаға назар бөлгенде
Жанынан жалын жағылды.
Қыз сонда жедел ойланды,
Түсінбей үнсіз толғанды;
Қызғаныш салған сағыныш
Суық қол жеңген бағыныш,
Жүрегі қысып іркілді;
Қараңғы меңіреу тартады,
«Өлем», деп Таня айтады,
Ол үшін өлу сүйкімді:
«Жанымды күңкіл қинамас,
Ол маған бақыт сыйламас».

IV

Алға бас, алға, тарихым!
Жаңа адам сырын барлашы.
Красногорден бес шақырым
Ленскийдің бір топ деревнясы.
Жайнап тұр, ескі бұл жерде
Философиясы мол құм шөлде,
Зарецкий тентек ап-аман
Қартшыларға қатал атаман;

Тентектер сыйлап тік тұрған
Оның көп айтар жақсы ісі;
Зор әулет жесір басшысы,
Помещик жайлы, мықты жан;
Таза адам, толып асылға:
Түзелер біздің ғасыр да.

V

Күн болды-ау мақтау тыңдалар,
Аймаққа даңқын білгізер:
Пистолетпен көзір тұзға дәл,
Бес сажын жерден тигізер.
Ғажайып жері тағы бар
Жорықтар жоқта сыналар;
Жай жатқан саздан татты дәм
Қалмақтың құлап атынан,
Француздарға ішкіш зюзадай¹,
Тұтқынға түсті ең ірі!
Регулдай² ардың төңірі,
Шабытты қайта мазалап,
Вериден³ алып жүрмекші
Қарызға екі-үш шөлмекті.

VI

Талайды салды-ау төлкекке,
Ақымақтың басын қатырып;
Естіні есер етпекке,
Әр сақта жүрді шатылып.
Ашық не жабық септейтін,
Бұлтағы құрғақ кетпейтін;
Кейде аңқау бармай ұзаққа,
Түсетін өзі тұзаққа.

¹ Зюзад – маскүнемдіктің ең ірісі.

² Регул – б.з.д. III ғасырдағы Рим қолбасшысы.

³ Вери – Париждің рестораторы.

Егеске кірсе жарқылдап,
Тік жауап, томпақ беретін,
Үндемей кейде жеңетін;
Есеппен сонда қарқылдап,
Жастарды дауға шақырар,
Тосқауыл жасап бақылар,

VII

Келісімге әлде келтірер,
Үшеулеп таңғы ас ішуге;
Сонан соң сырттай өлтірер,
Келемеж, өтірік ішінде,
«Бұрынғы уақыт өзгерді»
Көрген түс асау кездерді
Көксейміз қалған сақталмай.
Зарецкий жайлы айтқандай,
Қараған, мойыл не түрлі
Түбінде тапты ақылды,
Өмірі болды татымды,
Капустаға Гораций секілді;
Үйрек-қаз үйірі молықты,
Балаларға әліппе оқытты.

VIII

Ақымақ емес, ал бірақ,
Жүретін Евгений ұнатпай.
Ойына өктем болды сақ,
Түйінге қиын сын артпай.
Уақытты құндап екеуі
Сыйластық бастар жетегі;
Таң ата ерте келгені,
Таңдантипас аста көргені.

Екеуі сәтті жолыға,
Ашылды көрші базары,
Онегинге ауды назары:
Хат берді ақыннан қолына.
Онегин терезе түбінде
Оқыды баспай дым үнге.

IX

Икемді мәнді қалпымен,
Сын сағат туды бұл ерге;
Әдепті салқын салтымен
Шақырыпты Ленский дуэльге.
Әу демде Онегин қарқындап,
Елшіге айтты айқындап;
Білдірді шешім жетегін,
Әрдайым дайын екенін.
Зарецкий уақыт көп алмай
Кетуге жылдам баптанды;
Жұмыс көп, үйіне аттанды,
Шықты да кетті оралмай;
Қалың ой Евгений шеккені
Өзіне өзі өкпелі.

X

Сазайын тартар талдаумен,
Салды өзін жабық сотына,
Көп кінә болды арнаумен:
Дем берді жалын отына;
Ұялшақ, нәзік арманды,
Қорлауға сол кеш арналды.
Арманға ақын ұмтылсын,
Өмірге ерке құлшынсын,
Он сегіз оған көп болмай,
Деп Онегин оны сүйетін;

Таппады-ау достық ретін
Әзілге жеңіл сәт қонбай;
Бала емес албырт, жауынгер,
Жөн еді-ау, болу тәлімді ер.

XI

Сезімге сергек болсайшы,
Аңдарша жүнің үрпитпей;
Жас жүрекке қолдаушы
Сол еді-ау, жүрсе жын түртпей.
«Енді кеш, уақыт тез өтті,
Деп ойын ол да тежетті.
Тап болды дуәлші жын атқыр,
Өсекші, жауыз әрі айтқыр...
Сараптар естіп әр кісі
Сөздерін оның қызықты
Бірақ та, қылжақ қызыпты».
Мінеки, қоғам талқысы!
Айғағы ардың құдайың,
Табынған соған Күн-Айың.

XII

Жан кегі іште шыдамай,
Ақынды жауап састырды.
Сөзуар көрші сынатпай,
Жайнатып жауап тапсырды.
Қызғаншақтың туды мейрамы!
Сотанақ сезім қайрады,
Әзіл деп кері кетпеді,
Жүрегін үркек етпеді.
Пистолет ашар желкенді.
Білінді анық екені:
Диірменге жетер екеуі
Таң мезгілде ертеңгі,
Көздейді-ау оқыс ту сырттан,
Шабынан әлде, шықшыттан.

XIII

Нәуетек қызды жек көрді,
Басқа жоқ Ленский амалы;
Кездесу жолы кептелді,
Сағатқа, күнге қарады;
Ақырында қолды бір сілтеп,
Салмақшы қызға шын түртпек:
Ольгаға жетті, састырмақ,
Алдында құтын қаштырмақ.
Қыз таймай таныс ағыннан,
Қарсы алып байғұс ақынды,
Құлшынды көріп жақынды;
Секілді желге табынған,
Елгезек ерке заулаған,
Қалпынан ескі аумаған.

XIV

«Неге ерте кештен кеттіңіз?»
Ольганың тұңғыш сұрағы.
Ленскийді кернеп кетті мұз,
Салбырап мұрны, құлағы.
Қызғаныш, өшті күйініш,
Болмапты ешбір бүлініс;
Толқытты нәзік балдырған,
Елгезек құмар қандырған!
Өзгертті Ленский шешімін.
Сүйгені таймай салтынан,
Әрең тұр жаны шалқыған,
Сұрауға даяр кешірім,
Байланып тілі булықты,
Ол бақытты, ол мықты.

XV, XVI, XVII

Тағы да үнсіз мұңайған,
Алдында ол тұр Ольганың.
Владмир аузын құм шалған
Өткен кеш айтпас толғағын;
Ойы бар: «Болам қорғаушы.
Айқасам туса зорлаушы.
Жалындап мақтар, күрсінер
Жас қызды қолға түсірер;
Сұмпайы уын жасырған
Қостаңдық гүлге жабыса,
Бұтаға дәмі дарыса
Солар гүл жартылай ашылған».
Осының бөрі, достарым:
Досыммен дуэль тосқаным.

XVIII

Білсе ғой қандай жараның
Татьянамның жүрегін тескенін!
Көңілдің басар алаңын
Білсе ғой қатер ескенін.
Ленский мен Евгений таңертең,
Қатерге түсер жан өртер;
Махаббаты әлде оның,
Қайырар ма еді оқ жолын?!
Бұл сезім жаққа суыған,
Еш адам қадам баспады.
Онегин сырын ашпады;
Татьяна дымы құрыған;
Нянясы білер ондайды,
Аңқау ғой, құпия қонбайды.

XIX

Кеш бойы Ленский абдырап,
Айырылды айқын шырайдан;
Музадан тапқан жан жұмақ,
Адамдар солай мұңайған,
Клавикордқа¹ отырды,
Аккордқа әуен толтырды.
Ольгаға қабақ ашыпты,
Сыбырлап, иіскеп ғашықты.
Бірақ та, уақыт тақады:
Жүректі меңдеп сағыныш,
Қоштасу тосып жалыныш,
Жарылып бара жатады.
«Не болды», деп Ольга көз салды,
Соңғы рет көрді, тоқталды.

XX

Үйге кеп пистолеттерін,
Ертеңге қамдап тексерді.
Қайтадан қойды шеткері,
Шам жақты Шиллер, ес берді;
Ораған оны ой жалғыз,
Мұңлы жан келер ойланғыш:
Сұлулық сұмдық алдында,
Жібермес Ольга қалғуға,
Жапқызды елес кітапты.
Жүректе жұлдыз жағылды,
Махаббат шері ағылды,
Жақсы өлең көңіл жұбатты;
Қайта оқу тағы басталған,
Дельвиштейн² тойда мастанған.

---

¹ Клавикорд – фортепьянаның алдындағы музыкалық ескі құрал.

² Дельвиг – Пушкиннің лицейде бірге оқыған досы.

XXI

Сол өлең десем нанасың;
Сақталды, міне, үндері:
«Қай жаққа алып барасың,
Көктемнің алтын күндері?
Келер күн маған не берер?
Екі көз одан не көрер?
Түнекте ғайып жылжымас,
Тағдырдың заңы бұлжымас.
Түсем бе құлап оқ тесіп,
Әлде ол маған соқпайды...
Түс пен өң бекер жоқтайды,
Уақыт та жетер серттесіп;
Қайырымды әр күн бергені.
Қайырымды түнек келгені!

XXII

«Жарқ етер таңның шапағы,
Шұғыла шашар жарқын күн;
Табытта мүмкін жатармын,
Болғандай пана салқын мұң.
Ақынға болса естелік
Лета¹ жұтар дес келіп,
Еске алмас дүние үні тар,
Сен келсең жүзің жылытар,
Тамшы жас түсер табытқа
Айтарсың анық сүйді деп,
Мен үшін ерте күйді деп,
Жасынан ғашық бағытта!..
Жан досым, ынтық тосамын,
Келші, кел, менмін қосағың».

---

¹ Лета – антикалық мифологиядағы бақидағы ұмытшақтық өзені.

XXIII

Күңгірттеу осылай жазды олақ
(Романтизм деген осы ғой,
Романтизімі тым мол-ақ,
Демес те тұртті тосын ой).
Әйтеуір қалғып таң алды,
Шаршаған Ленский дем алды;
Идеал деген сөзді айтып
Ұйқысын кетті молайтып.
Көршісі келді түрленген
Ұйқыда тәтті жатқанда.
Кабинетке кірді ақ таңда,
Оятты ашық үндеумен:
«Ұйқыдан қуат қосып тұр,
Онегин бізді тосып тұр».

XXIV

Бұл қате: Евгений ұйқыда,
Өліктей қатқан өзгерді.
Бұзылды түннің сиқы да,
Қарсы алды әтеш Весперді¹.
Ұйқыда Онегин тым терең,
Жарқырап шықты күн де ерен.
Ұшқыр қар ұйтқып желпінді,
Жайнап тұр, жеңіл жел тынды.
Евгений ұйқы есебін
Армансыз оңдап толтырды.
Оятпай ешкім ол тұрды
Перденің ашты етегін,
Байқады тұрып, жатып та,
Жетіпті кетер уақыт та.

---

¹ Веспер — таң шолпаны деген сөз.

XXV

Қоңырау соқты, тез жетті,
Француз Гильо қызметші.
Халат пен туфли төрлетті,
Іш киім таза кимекші.
Киінді Онегин тездетіп,
Қызметшіге айтты сөз де тік:
Бірге жүр алып жасақты,
Жәшікті оқ бар баса айтты.
Шанаға мініп ынтықтар
Диірменге жетті шапқылап;
Қызметші дайын сақ құлақ,
Қолында Лепаж¹ мылтықтар
Әкетті бірге. Аттарды
Қос емен жақта қаңтарды.

XXVI

Ленский бөгетке сүйеніп,
Тосуға ұзақ көнікті;
Зарецкий механик шіреніп,
Диірмен тасын сөгіпті.
Онегин жетті кешіріммен.
Зарецкий айтты кесір үнмен:
«Секундант керек бұл жерде»
Мәттақы классик дуэльге,
Әдіске тапты көнер күн;
Сұлату үшін адамды,
Жібермес қате қадамды,
Дәстүрін сақтап өнердің
Тырысты төртіп сақтауға,
Тұрады ол біздің мақтауға.

---

¹ Лепаж – француздың әйгілі мылтық жасаушысы.

XXVII

Секундантын Онегин көрсетті:
«Мінеки, досым monsieur Guillе
Деді, – ол бірге дер жетті,
Жүректе жанып тұрса от.
Болмаса аты таралған,
Кіші де болса адал жан».
Зарецкий тілін тістеді:
«Бастаймыз ба?» Бастаймыз!
Деді Владимир, кетті олар,
Диірмен белгі шеп болар.
Зарецкий мен біздің «адал жан
Екі жақ үлкен сөз кесті,
Екі жау түнеріп көздесті.

XXVIII

Жау ма еді?! Бірі біріне,
Қандары қашан қызыпты?
Сыйластық орап тіліне,
Бөліскен талай қызықты;
Ал, бүгін ойран салардай,
Өшіккен кегін алардай,
Жорытпас ауыр түстей боп,
Алды артын достар пішпей көп
Жауым деп өлім қаласа...
Не жетсін атты бұрғанға
Қолдары қызбай тұрғанда
Жөн болар таза тараса...
Талқысын көптің ескерер,
Ұяттан жалған сескенер.

XXIX

Пистолеттер әне, жарқ етті,
Сүмбе мен балға жымдасты.

Оқпанға қырлы оқ кетті,
Шүріппені саусақ бір басты.
Дәрі де сұп-сұр сағыммен,
Сөреге түсті ағынмен.
Бұралған берік шақпақтас,
Тартылса тағы бұлтартпас
Гильо ұялшақ дәл күткен.
Плацтарын екі жау тастады,
Зарецкий отыз екі аттады,
Өлшеді мінсіз дәлдікпен.
Тұрғызды белгілі орынға,
Пистолеттері қолында.

XXX

«Жақындаңдар енді». Біркелкі,
Көздемей ғана батымдап,
Екі жау жөнді білді еркі,
Төрт аттам жерге жақындап.
Өлімге бұл төрт баспалдақ,
Евгений тұрды түспалдап;
Пистолетті алды саспады,
Бірінші көтере бастады.
Тағы да жүрді бес аттам,
Ленский қысып сол көзін,
Көздеуге салған болды өзін,
Бірақ та, Онегин... дәл атқан
Кетті ақын уақыт жолынан,
Пистолет түсті қолынан.

XXXI

Төсіне баяу қол салды,
Құлады ол. Тұман көз бояп
Өлім бар, азап шет қалды.

Тап солай қалың белді орап,
Күн түсіп жылып етегі,
Қар сеңі лықсып кетеді.
Сал бойын суық басыпты,
Жігітке Онегин асықты,
Шақырса есен деп те бұл
Ол жоқ қой... енді қатарда,
Кетті ақын мәңгі сапарға!
Бұрқ етті ұшып, әсем гүл
Таң мезгілде солыпты,
Михрабта шырақ сөніпті.

XXXII

Ол жатыр үнсіз, салқын жан,
Аяулы көркі солыпты.
Қақ төсін тесіп атқыған,
Ыстық қан жерге толыпты.
Жап-жаңа осы жүректен,
Сағыныш толы жыр өткен;
Қастандық, сенім, махаббат,
Аралас шаттық-машақат;
Ал, қазір үйдей босаған
Қараң қалған мәңгіріп,
Тыныпты бәрі мәңгілік.
Терезе жабық қаусаған,
Көрінер із де, пенде жоқ,
Тәңірім білсін, емге жоқ.

XXXIII

Жақсы ғой өткір мысқылың,
Жалтартса аңқау жауыңды;
Шошытып сақтар мүскінін,
Сүзеген мүйізім қағылды, –
Деп қарап ол айнаға,
Ұялса асар пайдаға,

Қаруы қайтар сөзімнің
Деп қалса мынау өзіммін?
Одан да тәуір бар жайы,
Дайындап оған кең табыт,
Маңдайдан көздер сәт тауып
Жер тапсақ сыйлы арнайы;
Әкелерге жіберсек тапсырып,
Әкелмек көпке жақсылық.

XXXIV

Пистолеттен сіздің не дерсіз,
Мерт болса жап-жас танысың?
Бейпілдеу жауап бересіз,
Не шығар қуыршақ алыс үн,
Тілдесе ішіп отырып,
Өкініш жанын толтырып,
Атысқа сізді шақырған,
Айтыңыз шыбын жан атынан,
Қай сезім сізді жеңеді?
Қимылсыз қалған жерде ол,
Өлімге өңі берсе жол,
Қу сүйек қатып-семеді;
Үн қатпас, тынар қапылыс,
Сіз айтқан өжет шақырыс.

XXXV

Шыдатпай жүрек шекті азап,
Пистолетін қолы қысқылап,
Ленскийге Евгений тік қарап,
«Өлтірді», деп күш құрап,
«Өлтірді!..» осынау лепке
Қалтырау толды жүректе
Шегініп тұрды әдепті,
Зарецкий баппен әкетті,

Шанаға салып өлікті;
Әкеле жатыр үйіне,
Осқыра шауып шүйіле;
Ақ көбік аттар болыпты:
Ауыздық тізгін тежемей,
Заулады ұшқыр жебедей.

XXXVI

Ақын жоқ, қайғыр, достарым:
Гүл жайған шатты сеніммен,
Орындай алмай жоспарын,
Балдырған күннен берілген;
Ол өшті! Кетті тебіреніс,
Мейірімді асыл дем беріс,
Сезім мен ойы жас ұрпақ,
Тілегін асау тасытпақ;
Махаббат қайда шынары,
Құштарлық білім, еңбекке
Қайда күш рухы жеңбекке,
Сіздер де ақын қиялы,
Бақидың елес тірегі,
Поэзияның түсі киелі.

XXXVII

Әлемге мол боп берері,
Туды ма ол атақ туы боп?
Үн бермей қалған өлеңі
Үзілмес те еді сыры көп,
Шығарып көпке атын шын,
Жер мен көк барлап сатысын
Дәреже күтті тым биік.
Көлеңкесін де күн сүйіп,
Әкетті-ау бірге қызыққа
Киелі құпия ашылмай,
Жасампаз кетті тасынбай;

Ол жатқан құдайы сызыққа
Жетпейді ұран демеуі,
Тайпылар желеп-жебеуі.

XXXVIII, XXXIX

Мүмкін ғой бұл да ақынның,
Туғалы тосқан тағдыры.
Өткенде асау батыл күн,
Қалар ма суып жан нұры?
Өзгерер өзге күйге еніп,
Музадан безер үйленіп,
Деревняда байлық үйілер,
Сырмалы халат киінер;
Түсінер түбін есептің
Сырқырама ұстап қырықта,
Семіздік салар құрыққа.
Ақыры үстінде төсектің
Алдында үбір-шүбірдің,
Көрінер соңы ғұмырдың.

XL

Оқушым, қайткен күнде де,
Махаббат серті осының,
Жас ақын келмей тілге де,
Қолынан өлді досының!
Селеннің сол жақ сыртында,
Ақынның көрдік жұртын да,
Қос қарағай қосқан тамырын,
Ағын су алмас дамылын.
Көршілес сайдан келеді
Егіншілер онда дем алар,
Әйелдер молдау су табар.
Құмырандар дыбыс береді;
Күрке тал бұлақ маңайы,
Ескерткіш тұр жабайы.

XLI

Таза су сонда нәркесі,
Дән егер жердің тойындай,
Бақташы сулап шәркесін,
Ән салар Еділ бойындай!
Қаладан келген ару да
Жаз бойы тыныс алуда;
Салт атпен оқтай атқылап,
Кетеді кейде шапқылап,
Ескерткішке келіп тоқтайды,
Шылбырды қолға жай іліп,
Пердесін шляпа қайырып,
Бет ашып, үнсіз жоқтайды;
Сөзді оқып өңі жанады
Ыстық жас көзден тамады.

XLII

Аяндап қайтар даламен,
Қиялға толған жан нұры.
Амалсыз толқып санамен,
Ойлантар Ленский тағдыры;
«Не болды екен Ольга?» деп,
Жүректен тілек қалмас шет,
Жас жетті, қалды бір міндет,
Тебіренер: «Қайда сіңлім?» деп.
«Қай жерде қашқын шатылды,
Сұлудың сұмдық қырғыны,
Жүр ме екен құрып ындыны,
Өлтірген қыршын ақынды?!»
Мен кейін есеп берермін,
Бәрін де талдап көрермін.

XLIII

Сыр төксем адал жүректен,
Кейіпкерге кепіл бола алам;

Уақыт жоқ ойға леккен,
Сыр жалғап, кейін оралам.
Жас, шіркін, проза жағында,
Жүрмейді ұйқас бағында;
Мойындап оған күлемін,
Соңында әрең жүремін.
Өлеңге қосып өрнені,
Қағазды былғап қайтемін,
Жаңаша мені тартады үн:
Өмірдің қатал төлкегі,
Шулы да тыныш ісімді,
Бұзып жүр көрген түсімді.

XLIV

Басқаша қиял үн берді,
Жаңаша мұңға ұрындым;
Жаңаға салар кім белгі,
Қайғым да қымбат бұрынғы.
Армандар, қайда тәттілік?
Қайда ұйқас деген жас қылық?
Өкінішке ақыры салды ма,
Гүлтәжі солып қалды ма?
Осы ма шіркін білгенге
Сарынның мұңлы жеткені,
Көктемім шулы өткені?
Өзілге салып жүргенде
Оралмай жастық алдыма,
Отыз жас келіп қалды ма?

XLV

Тал түсім жетті, міндеттен
Қашу жоқ, енді жай құшақ!
Қоштасайық достық ниетпен
Жеп-жеңіл мезгіл жастық шақ!

Рахмет құштар сырыңа,
Сағыншақ тәтті мұңыңа,
У-шулы, тойлы сәніңе,
Сен берген сыйлық бәріне;
Мың алғыс саған, қанып ем
Жайлы да жайсыз әр шақта,
Ғашық дерт, ыстық ләззатқа;
Бәрі өтті! Риза жаныммен
Іздеймін басқа кең алаң
Өмірден өткен дем алам.

XLVI

Көрейін. Кешір, саябақ,
Күндерім өткен шалғайда;
Алып ем жаным аялап,
Ләззат, рахат әр жайда.
Жас шабыт, ұмыт тастама,
Толғау бер қызық басқаға,
Қалғытпай сергіт жанымды,
Біліп тұр келіп халімді,
Ақынды жалғыз қалдырма.
Қуармасын, қатпасын,
Тас болып салқын жатпасын,
Улы өмір бейқам алдында,
Қара су лайда сендермен,
Достарым бүгін мен көрген.

ЖЕТІНШІ ТАРАУ

*«Мәскеусің, Ресейдің сүйген қызы,
Теңдесті саған кім табар?»*

Дмитриев

*«Қалай ғана сүймесің,
Туған жерің Мәскеуді?»*

Баратынский

*«Қудалау тапсаң Мәскеуден,
Көтерің болар өзге ел!
Қай жер жақсы?
Біз жоқ жер».*

Грибоедов

I

Көктемгі сәуле жылытып,
Айнала таудан қар кетті.
Бұлақтар тасып, ну күтіп,
Лай су жерді нәрлі етті.
Сарқырап өзен қарсы алды,
Жыл басы күліп тамсанды;
Жарқырай түсіп кең аспан,
Ормандар жарық орасқан,
Түбіттей жасыл көрінді,
Керегін іздеп қиядан,
Ара ұшты шекер ұядан.
Сай-сала сергіп, керілді;
Мал мөңіреп, бұлбұл сайдағы,
Көз ілмей түнде сайрады.

II

Көктеммен бірге мұң келер,
Махаббат шалқар шағыңда!
Оянған сезім үн берер,
Қанымда, менің жанымда.
Амалсыз ішім елжіреп,
Нәр алам толқып ет-жүрек;
Саялы самал бабында
Құт мекен тыныш маңында!
Қас па екен маған жан рахат
Не көрсем бойды балқытар,
Жайнатар, сергек шалқытар,
Мұң берер маған мың қабат;
Қажыдым өлі үні өтпей,
Көрінер бәрі түнектей.

III

Қуантпай әлде оралған,
Күзде өлген жапырақ төлемі,
Өткенді көксеп сан алуан,
Ой салды орман өлеңі;
Табиғатпен әлде бірлестік,
Бауыр бастық, тілдестік;
Сөз еттік жылдар өткенін,
Басқаша ғұмыр жеткенін.
Мүмкін ой келер біздерге
Ақынның алуан түсінде,
Бұрынғы көктем ішінде
Түсірер жүрек іздерге
Арманды қиял жалғаған
Ай менен түнге арнаған.

IV

Уақыт сол: құнды жалқаулар
Эпикурейлік¹ даналар.
Бақытты сендер аңқаулар,
Левшин² баққан балалар,
Деревня халқы Приамдар³,
Бикештер, нәзік туғандар,
Табысты деревня сіздермен,
Жылы леп, жұмыс, гүлдермен
Мерзімі шалқып сүйінген
Тәтті түн сырын ұғыңдар!
Далаға тезірек шығыңдар!
Күймеге жүк боп үйілген,
Пошталы не басқа көлікпен,
Қаланы тастап зеріккен.

V

Көңілі бірлес оқушым,
Сайланған саған арбаңмен
Қаланы таста топыр, шу
Шаттанып қыста алған дем;
Музаммен сыры бір ғайып,
Орманның шуын тыңдайық.
Аты жоқ өзен бойында
Деревняда қанған ойынға
Евгенийге мұңлы өуре енген;
Қыста да тұрды өршіп от,
Танямен балғын көрші боп,
Қиялшыл менің сәулеммен;
Ол жерде Евгений енді жоқ,
Мұңлы ізі жатыр белгі боп.

¹ Эпикурейлік – көне грек философы Эпикурды жақтаушылар.

² Левшин В.А. (1746-1826) тоқсан томдық шығарма қалдырған жазушы.

³ Приам – Трояның патшасы.

VI

Таулармен жарты шеңбердей,
Барайық шулы бұлаққа;
Жасыл бел қоймас дем бермей,
Өзенге жатқан жырақта.
Бұлбұл құс тыңдап құтты үнін
Төгілтті гүлін итмұрын,
Сыбырлар бұлақ сырын жас;
Белгі бар мәңгі ұмытпас,
Қос қарағайдың қасында.
Владимир Ленский жатыр деп
Құлпытаста жазу берер сеп,
Ерте өлген ақын басында,
Қай жылы, қашан туғаны,
Ғұмыры қашан тынғаны.

VII

Қарағай бұта көнерген
Желменен достық құратын.
Бейітті меңзеп түнерген
Жайқалып шіргүл тұратын.
Тапқанда саяхат ретін
Екі қыз келіп жүретін;
Өкініш Ай да құрайтын,
Арулар үнсіз жылайтын.
Ескерткіш ұмыт қалыпты,
Өшіпті көне із біршама,
Шіргүл жоқ ескі бұтада;
Саяда өзін танытты
Бақташы ескі өн салған,
Өруі шәрке сақталған.

VIII, IX, X

Менің деп байғұс Ленскийім!
Ол өксіп азырақ жылады;

Десек те қалыңдық өз күйін,
Сыйламай тәлкек қылады.
Басқа өрен оны таңдантқан,
Қасіретін өмір жалғатқан
Ғашық сөз у-ы кемітті,
Жас ұлан¹ ырқы жеңіпті...
Әне, оның жаны меңгеріп,
Шіркеуде жігіт қасында,
Қыз тұрды гүлтөж басында,
Бас иіп бәрін жөн көріп,
Қос жанарға нұр жиып,
Қыз тұрды жеңіл жымыып.

XI

Қара жерде байғұс Ленскийім,
Үн жетпес жатыр түнекте.
Айта алмас ақын өз күйін,
Айнығыш сенген жүрекке.
Сезбейді-ау мүлде жұтқанын,
Сиқыр су ақын пәк жанын;
Ештеме оны түңілтпес
Дүниенің сыры үңілтпес.
Бола алмас енді қырағы,
Естіртпес бейіт сызығы;
Ғашықтар, достар ызыңы
Сөз етер мүмкін мұраны.
Мұрагерлер қайсар легі
Жөнсіз дау таба біледі.

XII

Оляның қоңырау дауысы,
Үйінде мүлдем жоғалды.
Ұланның жедел бар ісі,
Полкіне қарай оралды.

¹ Ұлан – атты әскердің офицері.

Көз жасы көлдей төгілді,
Шешесі жылап егілді;
Шалдықты, жаны қалмады,
Бірақ, Тая жылай алмады;
Өлімші болды оң қашқан,
Сұлулық кетті сәні де.
Аулаға шықты бәрі де,
Жанталас жандар қоштасқан;
Татьяна көпті басқарды,
Шығарып салды жастарды.

XIII

Тұманнан көріп тұрғандай,
Соңдарын шолды бірегей...
Сан жылға көңіл бұрғандай,
Татьяна жалғыз, мінекей!
Қасында ерке аршыны,
Сіңдісіз бітпес жан сыры.
Оралмас қайтып ұяға,
Әкетті тағдыр қияға.
Секілді ойсыз көлеңке
Қарайды жан жоқ бақшаға...
Табарға тағат жоқ шама,
Жеңілдік бермей бар өлке
Көз жасы шексіз төгілді,
Жүрегі қаққа бөлінді.

XIV

Жалғыздық салса сынаққа,
Құштарлық оты ұласар.
Жүрсе де Онегин жырақта
Шұрқырап жүрек сырласар;
Оны енді мүмкін көрмес те,
Іштегі ыза сәнбес те,

Өлтірген сол ғой ағасын;
Кетті ақын... оның бағасын
Ойламас ешкім, ақ маңдай
Қалыңдық кетті өзгемен,
Ақынды аймақ сезбеген
Аспанды түтін жапқандай;
Ол жайлы әлі қос жүрек,
Қайғырар... сол ғой бос тілек.

XV

Кешқұрым. Жарық басылды.
Ызыңдап қоңыз, су сыңсып
Ән мен шу ізін жасырды,
Өзенді бойлап бу түсіп.
Алыста от... Жалын ұшырды.
Ай нұрын жерге түсірді,
Малшынып қалың мұң-шерге
Татьяна келді бұл жерге.
Жоқ еді-ау оның ойында
Үйі тұр өрде тақсырдың
Жайлаған селен тау сыртын,
Бақша бар өзен бойында.
Бір қарап ару селк етті,
Соғуын жүрек тездетті.

XVI

Бойында күдік үн берді:
«Алға әлде кері кетем бе?..
Білмекпін мұнда кімдерді?
Үйді тез көріп өтем бе?»
Қырқадан Татьяна түскенде
Тосынды шошып құс пенде...
Кең аула ашық тік төрі
Абалап шықты иттері.

Шошыған дауысын тіл жетпес
Балалар естіп шулаған;
Тез жетті ойнап, тулаған
Төбелессіз олар күн елтпес;
Иттерді қуып жіберді,
Бикешке қосты жігерді.

XVII

«Тақсырдың үйін аралау
Мүмкін бе?» десе «жүр» десіп,
Анисияға кетті балалар,
Алуға кілтін сыртқы есік.
Анисия нұры шашылды,
Есік те шапшаң ашылды,
Кіргенде Таня үй боп-бос
Тұрған үй осы біздің дос.
Көз тартты заттар не түрлі
Бильярдта жатыр кий сұлап,
Диванда бірі тік құлап,
Қамшының сабы секілді;
Каминге кемпір мән бермек:
«Отырған тақсыр бұл жер» деп.

XVIII

Қыс болса бірге түстенген,
Көршіміз Ленский марқұм да;
Кабинет мынау, іскерлер
Жүрген жер еріп артымда;
Осында кофеі тататын
Приказчикке сөйлеп жататын,
Кітаппен достық құратын...
Үлкен тақсыр да тұратын,
Жексенбі күні менімен
Қызығын қартың жоймайтын,
Болдық-ау... дорақ ойнайтын.

Алды ашық, жатқан жері кең,
Бейіште жайлы дұрыс қып,
Жер-ана берсін тыныштық».

XIX

Татьяна іші жылынды,
Әр нәрсе өңін бір шолды.
Құн жетпес қымбат бұйымды
Көргенде көңілі шын толды.
Жан қинар ойға толтырған
Үстелге шамдал қондырған;
Кітаптар сансыз керемет,
Кілеммен жапқан кереует;
Ай нұры көрінер алаңда,
Жартылай жарық бір беті,
Лорд Байронның суреті;
Шойын қуыршақ бағанда
Шляпа киіп сірескен
Жұмылған қолда кірешпен.

XX

Татьяна сәнді тұрақта
Таң қалды жайнап жан нұры;
Бірақ, кеш болды, жырақта
Жсел тұрды, орман қалғыды,
Өзенде тұман тұрақтап,
Ай кетті таулар құшақтап,
Тәуіпшіл өңін нәрлі етті.
Оралар үйге сәт жетті.
Толқыса көкірек шыдады,
Бар сырын Таня жасырып,
Оралмақ болды асығып.
Бірақ та рұқсат сұрады
Келуге қайта жол аша,
Оқуға кітап оңаша.

XXI

Кілтшімен Татьяна қоштасты,
Күн салып келді араға.
Күндердей балғын достасты,
Ауамен қымбат саяда.
Кабинетте жалғыз қалғанда,
Не барын ұмытып жалғанда,
Ақыры көңіл меңдетті,
Көз жасын ағын селдетті.
Сонан соң кітапқа берілді.
Әуелі көбі жақпады,
Аздан соң жеңіл аттады,
Кітаптар қызық көрінді:
Татьяна ынтық ақ көңіл,
Басталды оған басқа өмір.

XXII

Түсінсек Евгений кей сырын
Оқудан кітап безінді.
Бірақ та ұғып әр жолын,
Сыйлауды дұрыс сезінді:
Гяур¹ мен Жуанды жазғанды,
Тағы да екі-үш романды,
Ғасырды ашық көрсеткен
Адамды бірге өлшеткен
Ақылға бәрі сияр ма,
Ізгілік өшкен жанымен
Өзімшіл, нәрсіз арымен,
Берілген шексіз қиялға;
Кей кезде тіпті ызалы,
Құр босқа қайнап қызады.

---

¹ Гяур – мұсылман дініне қарсы адам.

XXIII

Көп парақ берік сақтапты,
Тырнақпен сызған белгіні.
Таняның көзі дәл тапты
Жөн сілтеп іштей шерлі үні.
Жарқ етсе жаны қалтырап
Толқытты көрген бар сұрақ.
Ойларға Онегин ұнатқан
Өзі де қатты құмартқан.
Қиядан жанар ілдірер
Іздері қарындашының.
Асыл жан тапқан асылын
Кей жерде өзін білдірер
Қрешпен, сөзбен салмақтап,
Не сұрақ белгімен қармақтап.

XXIV

Сонымен Таня аз-маздап,
Мойындай бәрін бастады.
Құдай-ау, кімге жан маздап,
Көрінді көкірек ашқаны.
Тағдырдың берген төбделі,
Дарақы, мұңлы, әурелі,
Пендесі тамұқ не аспан
Періште не жын адасқан,
Адамның келмес сенгісі,
Көлеңке көзге ілінген
Москвалық Гарольдше¹ киінген,
Біреудің қылжақ белгісі;
Сөздік сол тізген сәнді сөз,
Келемеж әлде мәнді сөз.

---

¹ Гарольд – Байронның «Чайльд Гарольд» поэмасының кейіпкері.

XXV

Жұмбақты әлде шешті ме?
Дәл сөзді әлде тауыпты?
Сағат тым шапшаң есті ме,
Кетер кез келіп қалыпты,
Қос көрші тосып үйде отыр,
Өзіне арнап сыр нөпір.
«Бала емес, кімге ұрынбақ?»
Деп қалды кемпір қырылдап
Олядан үлкен, нағыз кез.
Керек деп ұзату бұл қызды,
Татьяна жайлы сөз қызды.
Айтары бізге таныс сөз:
Табам деп мұңға төзетін,
Орманды жалғыз кезетін.

XXVI

Ғашық па екен? Кім болды ол?
Буянов тапты тосқауыл,
Петушков қалды жолда сол
Гусар Пыхтин тоймас от-дауыл;
Таняға ол қатты жалынды,
Өзөзіл күшпен табынды!
Деп те едім шыдам жете ме;
Сәт түспей тағы кете ме?
Шал айтты: «Табылар амалы,
Мәскеуде ашық жәрмеңке
Сұлулар келер жарқ етпе».
Қой, әке! Табысым шамалы.
«Бір қыстық жетер парызға,
Берейін саған қарызға».

XXVII

Кемпірге ақыл тез қонды,
Сөз туды тұрар нәштеуге;

Үйлесіп тілек мәз болды
Қыс түсе кетер Мәскеуге.
Таняға жетті жаңалық.
Талқыға түсер ол да анық
Көрсетер кейпін анайы,
Түкпірде өскен жабайы,
Сәндіктен жұрдай киімін;
Қиядан тартып тіл сермер,
Мәскеулік кербез цирцейлер¹,
Естиді-ау қылжақ, түйінін!
Қорқыныш таудай! Одан да
Қалған жөн шалғай орманда.

XXVIII

Оянып таңғы сәулемен,
Асықты Таня далаға;
Көз тұнған шіркін дәурен ең,
Түскен сөз осы санаға:
«Бейбіт жер, кешір, ұлпасы,
Сай-сала, таулар қырқасы.
Ормандар таныс тамыры,
Көк аспан кешір аруы
Табиғат, кешір, дер күнді
Айырбастап барам қай жерге,
Асқынған шулы әбігерге...
Кешір, жер, тапқан еркімді!
Барамын тастап барлығын,
Не сыйлар маған тағдырым?»

XXIX

Қыдырып жүру ұлғайды,
Әр белес, бұлақ босатпай;
Тоқтатып олар қинайды,
Таняға адым жасатпай.

---

¹ Цирцей – көзбояушы, Гомердің «Одиссеясындағы» кейіпкер.

Достардай ескі бәрі де,
Ну тоғай, жазық әріде,
Тілдеспек болып қарады.
Жаз жылдам өтіп барады,
Жайқалып алтын күз келді.
Табиғат солып қиналды,
Болардай құрбан жиналды...
Солтүстік сыйлап сыз желді,
Ызғарын ұлып үдетті,
Кәрі дос – сиқыр қыс жетті.

XXX

Келді де шашты тұлымын,
Байланды ағаш басына;
Көрсетті кілем құруын
Кең дала тау мен тасына;
Жағасын жапты өзеннің,
Алқымы толды кезеңнің;
Сап етті аяз, шаттандық,
Бәйбіше қысқа баптандық.
Сескеніп Таня қалды ерен,
Байқатпас қарсы алғанын.
Аяздың жұтпас шаң дәмін
Моншада тұңғыш қарменен
Бет жуды, төске тиді қол:
Таняға қиямет қысқы жол.

XXXI

Кешікті жолға шығар күн,
Ең соңғы мерзім ол да өтті.
Берік боп, көрік құратын
Үш күймені жөндетті.
Көш көлік осы үш күйме
Үстіне көп зат түсті үйме:

Орындықтар, кастрөл, сандықтар,
Тосаптар, ыдыс, жастықтар;
Өтеш бар торша қамаулар,
Құмыралар, қымбат легендер,
Талай зат көзге елеңдер.
Шартпа-шұрт қызды малайлар
Қоштасып көзден жас төкті:
Әкелді он сегіз мәстекті,

XXXII

Жегілді аттар күймеге,
Таңғы асқа әуре аспазшы;
Қатындар жүйрік тілге де
Атшылар ашық боқтасты.
Мәстекке арық жалы мол,
Мінді бай сақал форейтор¹;
Көрші-қолаң басқарды,
Қоштасу сәті басталды;
Алдыңғы шана жол аша
Шықты ілбіп, жылжып қақпадан.
«Басқан жер, қош бол, жас қадам!
Кешір, жер, бейбіт оңаша!» –
Деді де Татьяна егілді,
Көзінен көлшік төгілді.

XXXIII

Білімге назар дес бөлсек
Шекара жылжып ес берер,
Уақытқа еріп өнделсек
Философиялық кесте, дестелер,
Жолдар да (бес жүз жыл өтсе),

---

¹ Форейтор – парланған аттардың алдындағы көсем аттағы айдаушы.

Жөнделер баппен түзетсе:
Түйіскен ұзақ із қалар,
Ресейді тас жол сызғылар.
Темірден көпір жүргізер,
Жалықпас жолдар шапқыдан
Тау тесіп, судың астынан
Қазылар атпал үңгілер,
Шоқынғандарға ол да сый,
Әр бекетте тұрар қонақ үй.

XXXIV

Жолдардың қазір сиқы жоқ,
Көпір де жөндем тапқызбас.
Бекеттерде ұйқы жоқ,
Қандала, бүрге жатқызбас;
Трактир жоқ. Суық үй
Тәбетті тартпас сұйық сый:
Ілулі мәзір тізімі,
Көңілге қонбас үзімі.
Ал, айтсақ істің қиынын
Ұсталар отпен өңдейді,
Балғасы орыстың жөндейді
Еуропаның жеңіл бұйымын;
Тізілтер темір табанды
Ой мен қыр қолдап қадамды.

XXXV

Қыс келсе суық әлемде
Жол жүру жеңіл, қызық шақ.
Өлеңдей ойсыз әуенге
Қысқы жол салар, жұп-жұмсақ;
Жәмшіктер көшті ұзатқан,
Жеккені ұшқыр үш аттан,
Сырғыса күйме аттамай,
Көрінер көшкен қақпадай.

Ларина көнді бұл іске,
Поштабай емес мінгені,
Өз көші арзан күймелі,
Біздің қыз қанды жүріске;
Зерігіп, күйі кетіпті,
Жеті күн жүріп жетіпті.

XXXVI

Ақшаңқан ашық қарқынды,
Көрінді Москва шашып нұр;
Жалындап крештер алтынды,
Күмбездер көне жанып тұр.
Мен де алғаш қатты қуандым,
Қоңыраулар үнін құп алдым;
Сарайлар жарты шеңберін
Тандантты сонда көргенім.
Кей кезде мұңлы күйімде,
Төлкегін тағдыр тойладым,
Мен сені, Москва, ойладым;
Москва ... құт көп бұл үнде
Жүрегін жайлап орыстың,
Торабы болдың мол істің.

XXXVII

Еменді орман қоршаған,
Мінеки, Петровский қорғаны;
Ол деген кекті бір заман
Жүрмеген Наполеон болжамы.
Бекерге тосты тізерлеп
Москва белін бүгер деп,
Кремль кілтін бермеді
Үрейге бекер ермеді,
Төкаппар қалды қалпында.

Жасамай сыйлы хоштауды,
Алдынан қалың өрт салды
Бұзды өктем батыр салтын да;
Тым терең ойға малынды,
Көргенде қатал жалынды.

XXXVIII

Петровскийдің өрі, қош енді,
Куәсі сәтсіз даңқтың.
Ақ жалын көші төселді,
Тверской жаққа барыпты,
Соқпамен күйме жақындар
Көз тартар үйшік, қатындар,
Дүкендер, шамдар, балалар,
Сарайлар көзге қадалар,
Бұхарлықтар шана күркелі,
Лашықтар, пысық адамдар,
Қазақтар, гүлзар, бағандар,
Дәріхана, сөннің дүкені
Арыстандар қақпа баққандар,
Тағандар крешті жапқандар.

XXXIX, XL

Қажытты серуен көкесі,
Біреді сағат естен тандыра;
Мінеки, Харитонья көшесі,
Көш келді қақпа алдына.
Қартайған көксау әпкесі,
Төрт жылдай сырқат – кетті есі;
Ұзақ жол буы басылды,
Айқара қақпа ашылды;
Көзәйнек киген қафтанды,
Ақ шашты қалмақ қарсы алды.

У-шулы дауыс жар салды,
Диванда княжна тамсанды.
Кемпірлер ұзақ жылады,
Марапат сөздер шұбады.

XLI

Княжна менің періштем!
«Пашенькам» біздің Алина!
«Қаншаға тұрсың келіп сен?
Сәт сапар, бөлем, әрине,
Романнан көрініс секілді...»
Татьяна қызым жетілді.
«Таня ма? Келші қасыма,
Түсімде көрдім асыға.
Есінде ме бөлем, Грандисон?»
Грандисон естен қалмай да,
Жүрді ғой, енді ол қайда?
«Москвада сүйеніші Симеон;
Сочельникте¹ бір келді,
Жуырда ұлы үйленді.

XLII

Ал, анау ше... кейін айтармын,
Туыстар көп қой сыйлаған;
Табылды Таня байқар күн,
Жүре алмай, өттең, қиналам;
Үйдегі жүріс бар шағын,
Ал сендер жолдан шаршадың;
Жүріңдер, ас-су татайық.
Кеудем де кетті қатайып.
Жүк болды шаттық молдығы,
Қасіретті жаным аңдады,
Сау-тамтық менде қалмады.

¹ Сочельник – рождествоның қарсаңы.

Қарт тірлік өмір қорлығы...»
Сөзді де әрең көтерді,
Жасаурап көзі жөтелді.

XLIII

Сырқат жан сыйлай білгені
Таняны қатты толқытты;
Бірақ та қалған үйдегі,
Жәрдемші жоғы қорқытты.
Ақ жібек терезе пердесі,
Жат төсек әрең кірді есі,
Қоңыраулар қозғап дабылы.
Таңғы іске бастау сарыны,
Төсектен оны тұрғызды.
Терезеге жетсе табына,
Сұйылды түнек, тағы да
Даласы жаттық білгізді:
Аулада бөтен, басқа рең
Атқора, ас үй, қақпамен.

XLIV

Туыстар тосқан тағамда
Таняға күнде наз екті;
Ата-әже қызық адамға,
Жатырқау жүгін аз етті.
Алыстан келген пейілін,
Жаңартты жылы мейірім,
Сыйластық құрған дәм-тұзы.
«Өсіпті Таня, ақ жүзі,
Есімде күнім ат қойған!
Құшаққа қысып жүруші ем,
Құлақтан ақырын жұлушы ем!
Тәттіні көп жеп етті ойран».
Кемпірлер безек қағады:
«Жылдар тез ұшып барады».

XLV

Дәстүршіл салтын атаймын;
Ескінің бәрі сақшысы:
Кнәзбике Елена апайдың
Тозбайды тақия жақсысы;
Лукерья Львовна – оқалы,
Петровна өсек отаны,
Иван Петрович қараулық,
Семен Петрович сарандық,
Пелагея Николаевна ісі осы:
Мосье Фипмуш досы да,
Күйеуі бірге қосыла
Клубтың¹ сыйлы мүшесі;
Естімей, білмей түсінер,
Екі адам үшін ішіп-жер.

XLVI

Таняны құшты қыздары.
Москваның сәнқой қымбаты
Көрінді жүзі гүлдәрі,
Таняның тартып сымбаты,
Біріне бірі: «Үндеме»
Десуге барған бірдеме;
Дегенмен жылы кеңеспек,
Ақымақ қыз осы емес деп.
Сонан соң жеңіп туыстық,
Әкетті төрге құшақтап,
Бетінен сүйді ұзақтап,
Шаштарын сәнді, дұрыс қып;
Құпия сырға жол аша,
Айтылды бәрі оңаша.

---

¹ Клуб – текті дворяндар мүше болып кіріп, бал өткізетін жер.

XLVII

Өзгелік, өзіндік жеңістер,
Армандар, қылжақ өз үміт,
Жүректе өскен жемістер.
Өсек пен қосқан аз күдік.
Сонан соң қыздар Таняның
Тыңдамақ ойлы талабын;
Отырған жоқ қой түсінбей,
Таня үшін көрген түсіндей,
Не айтса соны аңдамай,
Құпия сырын жалғамай,
Көз жасы, күткен бақытын,
Сақтайды іштей келіспей,
Ешкіммен құпия бөліспей.

XLVIII

Татьяна назар аударды,
Әңгіме-дүкен, дүрмекке;
Қыздардың өңі жанданды,
Дәрекі тартты тіл көкке.
Томпақтау бәрі нобайсыз,
Шикі сөз, өсек, орайсыз.
Таня үшін қыздар айтқаны
Жүрекке байлам таппады.
Күн бойы ой жоқ оянар
Керек деп титім ұстарлық,
Тартқызбас езу ұстамдық,
Әзіл жоқ көңіл боянар;
Жоламас топас күлкілі,
Тумады ойдың қиқымы.

XLIX

Архившіл жастар үйірі
Таняға паңсып қарайды.

Өздері қызған бүйірі
Бұзақы сөздер қалайды.
Бір қияли есері
Ғажайып қыз деп бөседі,
Есікте өткен дәурені,
Элегия арнап әурелі.
Сырқат апайдың үйінде
Вяземский көрді Таняны
Үйлесім тапты амалы.
Сыпайы сылқым күйінде
Жасанды шашын тигізіп,
Шал кетті сауал үйгізіп.

L

Мельпомена¹ жүрген жерінде
Гуілдеген үн толды,
Оқалы бешпент көруге,
Орады жастар мың жолды;
Талияның² мүлгіп тұрғаны
Таняның көзін бұрмады,
Тек, Терпсихора қасында
Жігіт түр шұлғып асылға;
Баяғы таныс ермектер,
Сенің де менің кезімде
Салмадық оны сезімге
Трубка тартқан еркектер,
Қызғаншақ бикеш көз салмай,
Қалды ғой зал да қозғалмай.

LI

Жиылысқа³ жетті – думанға,
Жан толқыр ыстық, ауа тар;

¹ Мельпомена – трагедияның музасы.

² Талия – комедияның музасы.

³ Жиылыс – дворяндардың сайлауын, концерттер, балдар өткізетін жер (Бұғы «Одақтар үйі»).

Музыка, шырағдан тынған ба?
Заулады пар-пар қосақтар,
Сұлулар жеңіл үлдесі.
Дүйім жұрт бекзат бүлдесі,
Бой жеткен қыздар қаз-қатар,
Көргендер жанын маздатар;
Жігіттер сәнқой таранып
Көрсетер керіп құр төсін,
Көзәйнек, жаңа күртесін.
Гусарлар жүрген дем алып,
Асығыс кірер жалынға
Жарқ етіп, арбап, таюға.

LII

Түннің көп ғажап жұлдызы,
Мәскеуде сұлулар қаптаған.
Бәрінен асыл нұр жүзі,
Аспанды Ай ғой сақтаған.
Қозғауға қорқып өлеңмен,
Ғажапты дара көрем мен;
Ай дерсің абзал түсін де
Көп әйел, қыздар ішінде.
Аспаншыл асқақ бұл ару
Ақ төсі толған еркелік!
Көз салса кетер меңгеріп!
Қисапсыз жүзі қияли!..
Қой енді, сенім ақтадың,
Есіңнен тана мақтадың.

LIII

Шат күлкі жастар үнін де
Мазурка, вальс толтырды.
Қос апасымен баған түбінде
Байқамай ешкім ол тұрды;

Көр~~се~~ де көрмей ықтады,
Қау~~ым~~ның ырқын ұқпады,
Қы~~сыл~~ды, жаны қалады...
Қи~~ял~~ мен көшті далаға,
Сағ~~ынт~~ты деревня үндері
Ал~~ыста~~ тыныш тұрақпен
Үйл~~месті~~ ойы бұлақпен,
Өз ~~сөр~~ман, өзінің гүлдері,
Өз ~~жері~~ рахат алатын
Ол ~~келіп~~ іздеп табатын.

LIV

Тан~~я~~ның ойы он бөлек:
Көр~~ек~~сіз қауым, шулы бал,
Көз~~іне~~ сонда мың бөлеп,
Қара~~п~~ тұр маңғаз генерал.
Апа~~й~~лар көзін бір қысты,
Сы~~быр~~лап сергек тұрғызды,
Еке~~уін~~ жайлап барады өрт,
Сол ~~жаққа~~, Таня, қара, деп.
«Сол~~д~~ жаққа? Неге? Кім кірді?»
Қара~~й~~ бер, әлде асыл ма
Ол ~~тұр~~ ғой топтың басында,
Үш ~~әскери~~ бір жүрді...
Бұр~~ыл~~ды әне.... Көре қал...
«Ол ~~кім?~~ Месқарын генерал?»

LV

Құт~~тық~~тайық біз жеңіспен
Тат~~ья~~намды тамаша;
Тал~~май~~мын таныс желістен,
Ұмы~~т~~сам түсер араша...
Екі ~~сөз~~ айтып бұлдаймын:
Жас ~~досым~~ жайлы жырлаймын,

Қыр-сыры айтып бермегім,
Шарапат тапсын еңбегім,
Эпикалық қолда, музам-ай!
Ұстатып таяқ қолға да,
Сандалтпа оңға, солға да,
Жүк түссін менен ұзамай!
Классицизм анық ашқаным:
Ештен кеш сөзді бастадым.

СЕГІЗІНШІ ТАРАУ

«Қош бол, егер біржола болса, біржола!»

Байрон

I

Сол кезде лицей бақшасын,
Жүргенде жайлап құлпырып,
Апулейді¹ оқып тап бастым,
Цицеронға көрмей ұмтылып.
Сай-сала жатса жарқылдап,
Айдында аққу саңқылдап,
Саяда баурап әдемі үн,
Бастады муза әлегін.
Студенттік менің тар бөлмем
Жайнады шабыт сырласып,
Жайлады бойды жыр тасып,
Балалық үні сән берген,
Бабалар даңқы тозбаған
Тәтті түс жүрек қозғаған.

II

Қуана қауым қарсы алды;
Жас қанат таптым өзім де.
Қарт Державин жар салды
Батамен өлер кезінде.
.....
.....

¹ Апулей – Рим жазушысы.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

III

Заңдылық сол деп келісіп,
Құштарлық қысты ызаны.
Тобырмен сезім бөлісіп,
Әкелдім асау музаны
Шуына думан дауының,
Сақшыға сезген жау үнін;
Тақылдап есер тойларда
Қандырды ол қызық ойларға,
Вакханка¹ қыздай жайнады
Дем берді дәмдес мейманға,
Жастар да әуес сайранға
Шұбырып соңынан қалмады,
Мақтаныш құрдым осы мен,
Шабытшыл өлең досыммен.

IV

Мен қалдым ортақ одақтан
Алысқа кеттім... Ол ерді.
Аялап муза мұң артқан
Жолдарда мылқау дем берді:
Сиқырлы құпия сезіммен!
Қап тауын аптап көз ілген.

---

¹ Вакханка – шарап пен молшылық құдайының сүйіктісі.

Леонора¹ болды туса Ай,
Құйғытты мінген атқа сай.
Таврида жақта дүбірім,
Қараңғы түнде тіл қатты
Теңізден алып тыңдатты,
Нереиданың² тынбас сыбырын
Толқындар ноян жеткізді,
Тәңірді марапат еткізді.

V

Астана қалды төрінде,
Думанды, шулы жарқылдар;
Молдавия мұңлы жерінде
Қарсы алды момын шатырлар.
Қаңғырған көрді тайпалар,
Тағылық кешіп жай табар
Құдайдың сөзін³ ұмытты,
Тілдерді оғаш жуытты,
Өн үшін бөрі өзгерді...
Өкелді жаңа бастама,
Муза іздеп келді бақшама
Бойжеткен қызды көз көрді,
Жанары мұңлы, ой соңында,
Французша кітап қолында.

VI

Ерткенім осы музаны
Раутқа⁴ – қауым ішіне;
Далалық ғажап қыз жаны
Қызғаныш етем ісіне.

¹ Леонара – неміс балладасының кейіпкері.

² Нереида – грек мифологиясындағы теңіз құдайы, Нерейдің қызы.

³ Құдайдың сөзі – поэзия.

⁴ Раут – бисіз сауық, кешкі жиын.

Қатары қалың аристократтар,
Әскери сiберлер, дипломаттар
Қасынан өттi қозғалып;
Отырды үнсiз көз салып,
Қыспаққа шулы қызыпты
Қонақтар байқап келуiн,
Естiдi жел сөз желуiн,
Ер, әйел сырын бiлмек те
Көргендей бiрге суретте.

VII

Ұнайды оған қисынды,
Олигархтардың кеңесi;
Тәкаппар салтқа сүйсiндi,
Шендер мен жылдар белесi.
Анау кiм топтың iшiнде?
Тұман бар үнсiз түсiнде,
Көрiндi бөтен баршаға
Өтсе де адам қаншама,
Мазасыз ұқсап елеске.
Даңқой ма әлде дүмбiлез,
Кiм дерсiң тұнған мың мiнез?
Кмi болды? Евгений емес пе?
Сол деймiн салмай бұлтаққа.
Ол қашан келген бұл жаққа?

VIII

Сол қалпы, әлде көндiктi?
Салар ма ескi қылжаққа?
Көрсетер нендей өрлiктi?
Не бетпен қарар бiз жаққа?
Мельмотпа байқап болсаңшы
Шет елшiл әлде отаншыл,
Гарольд, дiндар не даңқой.
Бүркенiш атты құр сәнқой,

Қайырымшыл әлде адам ба?
Түсінбес мені демесін,
Әйтеуір берер кеңесім:
Баспайық надұрыс қадамға,
Осыдан келер пәле көп
Таныс па сізге? Әлде жоқ...

IX

Неліктен игі ниетсіз
Ол жайлы шешім бұлдайсыз?
Тынымсыз болсақ тым епсіз,
Біз бе едік көпке ыңғайсыз?
Шапшаң жан қате басқаны,
Намысқор абырой шашқаны,
Күлдірер әлде қорлайды,
Әлде ақыл қоштар сондайды;
Бос сөзден тауып жанды леп
Біткен іс көріп қаламыз,
Ақымақтан ызақор табамыз,
Мәнді адам дауы мәнді деп;
Орташалар жалғыз қалар ма,
Жетер күш бар ма соларға?

X

Жас болу бақыт жасыңда,
Мезгілден қалмай жетілген.
Өмірдің сызын басуға
Сонан соң ақырын бекінген;
Түлкі түс көрсе сенбеген,
Тобырдан шошып көрмеген,
Жиырмада қайсар күйге енген,
Отызға жетпей үйленген;
Елуде барлық қарызын
Есептеп түгел берді де,
Алды атақ, ақша, шенді де
Ешкімге жазбай арызын,

Бір ғасыр айтты төмам көп:
N.N. ді ғажап адам деп.

XI

Қиянат – ойлау жастық шақ
Берілді деп те құр бекер;
Айнымпаз өтті жас құшақ
Алдампаз деуден шыр кетер;
Ең тамаша тілектер,
Армандар тосқан, жүректер
Таппады деу дауа бірінен
Жапырақтай күзде шіріген.
Алдыңғы көрер жоқ үлгің
Дастарханнан басқа жайылғағ
Өмірді салт деп табынған
Соңынан пысық тобырдың
Еру де іс пе құптарлық
Үйлеспей ой не құштарлық.

XII

Нысана болу талқыға,
Шошынар қылық білгенге;
Көрініп есті жалпыға
Дарақы қу боп жүрген де,
Не қасіретті ессіз жан
Не қу шайтан бұзылған
Әлде перісі біздейдің.
Онегинді оңдап іздеймін,
Өлтіріп досын атыста,
Мақсатсыз жалқау қалпында
Жирма алты қалды артында;
Бой берген мәнсіз жатысқа
Жұбайсыз, іссіз тек жүріс,
Қолынан келмей ешбір іс.

XIII

Сезікті дене түршікті,
Басқа жер іздеп кетуге
(Бұл да бір мінез меншікті,
Крешті мансұқ етуге).
Тұрағы қалды артында,
Сыра мен орман қалпында;
Көлеңке қанды көрінді,
Көкірегі күнде сөгілді,
Адыра қалды арман да;
Сезімге сеніп ерткені
Саяхат жәрдем етпеді,
Жалықтырды бәрі жалғанда;
Чацкийше күйі оңалды,
Кемеден балға оралды.

XIV

Көпшілік толқып қызды кеш,
Зал бойлап сыбыр тапты амал...
Хозяйкаға барды бір бикеш
Соңында сойқан генерал.
Сасатын емес әйел де
Салқын бой, түйық мәнер де,
Сылқымсып көпке қарамай
Көзақы жеңіс қаламай,
Қылымсу болмай байқарлық
Әсерге бөтен салынбай...
Әдеппен өтті табынбай,
Сурет қой деп айтарлық
Du comme il faut ...¹
(Шишков, кеш мені:
Аударуға өнер жетпеді).

---

¹ Мейірбан (франц).

XV

Ханымдар оған жақындап,
Кемпірлер езу тартуда;
Еркектер иіліп, жалпылдап,
Жанарда қарар жарқылға;
Бойжеткендер өтсе тып-тыныш
Алдында жасап бұлқыныс
Көтеріп мұрнын, шуда жал
Бірге енді әлгі генерал.
Тамсанбас ешкім мәңгіріп,
Бикешке жіті қараса
Табылмас одан тамаша;
Өз бетімен пішкен сәнділік
Лондондық қауымда байқалған,
Vulgar¹ дегенді айта алман.

XVI

Бұл сөзді аса сүйемін,
Өттең, аудар амаймын;
Жаңа сөз тапқан тілегін,
Мадаққа бірақ салмаймын.
Эпиграмма құндар салмағын,
Бикешке бірақ арнадым.
Сұлулық бейқам құбылтқан,
Отырды ол өзін ұмытқан,
Нина Воронскаямен қатарлас,
Неваның Клеопатрасы² атанған;
Шындықты айтса адал жан
Мәрмәр өң Нина аса алмас;
Көршінің туын құлатпас,
Өзі де жанды шыдатпас.

---

¹ Тұрпайы.

² Клеопатра – көне Египеттің құштарлық патшасы, сұлуы.

XVII

«Япыр-ау, сол ма дегенмен,
Евгений тура... жоқ деді...
Түпкірде қалған селеннен», –
Деп көзілдірігін бүктеді.
Әр минут сайын қадалды,
Еске алды ұмыт адамды
Алыста қалған гүл өңін.
«Анау кім қызғылт беретте
Испандық елшімен барады?»
Князь Онегинге қарады:
Қауымды етпей керек те
Көп жүрдің. Берсін сәлемін,
«Бұл кім?»
«Бұл » менің әйелім».

XVIII

«Үйленіп пе едің?» – Әрине!
Екі жыл бірге еншіміз!
«Жарың кім?» – Татьяна «Ларина!»
Таныс па еді? – «Көршіміз».
Ендеше кеттік, деп дайын
Таныстырып өтті жұбайын.
Княгиня оған қарайды....
Іштегі ойды қамайды,
Сезімге артық ермеді;
Толқыса да ол қанша,
Ғажаптанса да таң қалса,
Өзгеріс барын көрмеді:
Татьяна берік салтында,
Ізет те сол бір қалпында.

XIX

Қалтырау түспес басына
Қызарып қайтсін сұрланып...

Қалт еткен жоқ қасы да;
Бүкпеді ернін қуланып.
Үңілсе Евгений ынтамен,
Ескі із жоқ өлшер қылтамен
Басқаша қылық қармады.
Көп сөзге Татьяна бармады,
Жібермей істі шебіне
Сұрады қайдан келдің деп,
Ел-жұртты қашан көрдің деп,
Сонан соң қарап еріне
Шаршады-ау, кетті тез шығып,
Онегин қалды мелшиіп.

XX

Осы ма Татьяна расында,
Оңаша оқшау қалатын,
Романның осынау басында,
Қияда қаққан қанатын,
Ақылшы биік өреде
Алатын құнды өнеге,
Қалтасында оның аты бар,
Жүрекпен жазған хаты бар,
Ақтарған еш сыр жасырмай
Сол ма екен әлде көрген түс?
Дәл сол ғой, бәрі осы қыз,
Жаратпай кетсе бас ұрмай,
Қалайша өскен тік өрлеп
Немқұрайлы қарап тым өргек?

XXI

Қызулы кешті тастады ол,
Оралды үйге ойлана;
Мұңлы ма, сәт пе басқа жол,
Түс көріп тұрды толғана.

Оянса хабар бұл жеткен
Князь күтпек құрметпен
Кешкілікке. «Барам ол үйге,
Жетем, деп, қызық, мол үйге», –
Үдетті жауап сарынын.
Ақылға сыймас түсінде
Не жатты терең ішінде
Самарқау, салқын жанының?
Өкініш? Әуре? Болды тап
Әлде сол ескі махаббат?

XXII

Онегин уақыт санайды
Тағы да кетті күн ұзап.
Кешкі он, көрген талайды
Тез жетті жүрмей сылбырап.
Төбіреніп жетті жол аша
Татьяна отыр оңаша.
Бірнеше минут өзгермей,
Отырды олар. Сөз келмей
Онегинге тұйық түнерген,
Ыңғайсыз жауап береді
Қаңғырған басы ереді
Қырсыққа іштен тірелген.
Ол қыңыр, аузын ашпайды,
Татьяна маңғаз саспайды.

XXIII

Күйеуі келді. Сөзді үзді,
Тоқтады ретсіз tete-a-tete¹;
Онегинмен бапты сөз түзді,
Әзілді басты тым төте.

---

¹ Tete-a-tete – жекпе-жек сөйлесу.

Күлді олар. Келді қонақтар,
Тұзды сөз қызды сораптар.
Жетті жел жеңіл қауымнан
Хозяйка жаққа сабылған
Мысқылсыз жеңіл жайылды;
Кейде оны бөліп әкетті
Ақылды байлам әдепті,
Ойды жұрт жеңіл айырды,
Шошытпай көптің құлағын,
Ашқандай сөздің бұлағын.

XXIV

Москваның болды қаймағы,
Зиялы, сәнді саңлақтар;
Осында керек қайдағы,
Қажеті бар ақымақтар;
Ханымдар болды еңкейген
Тақиялы, гүлді ерпейген;
Бойжеткендер жатыр іздері
Күлкісіз қалды жүздері,
Мәмілегер болды сайраған
Мемлекет жайын көп айтқан;
Ретті сөзді молайтқан
Ақ бас шал әзіл қайраған:
Үзімтал кейде түрпілі,
Бұл күнге сәл-пәл күлкілі.

XXV

Эпиграмма сүйгіш болды орғаш,
Ашушаң мырза әмбеге:
Тәтті шай оған жөн болмас,
Шапшыды айтқан әр неге;
Жақпады роман сыны да,
Екі қыз ашқан сыры да,

Журналда соғыс мәнері,
Жауған қар өзінің әйелі.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

XXVI

Проласов болды бұл жерде,
Жақсылыққа туған жаны қас,
Альбомдарға жазып үлгерген,
St.-Priest¹, сіздің қарындаш;
Есікте тұр балдың өктемі,
Журналда сурет көркемі
Қызыл тал, қызғылт періште
Ісі жоқ у-ду керісте;
Тағы бар тапқан сыйлығын
Крахмал сіңген дарақы²,
Жолаушы күлкі таратты
Дәріптеп дене қимылын,
Іш тартып, жұрт көз қағысқан
Ұнатпай оны қарысқан.

XXVII

Онегинім бүкіл кеш бойы
Татьянамен жалғыз тілдесті;
Болғанда балғын гүлде ойы
Зарығып күткен үндесті.

¹ St.-Priest – граф Эмманиул Сен-При (1860-1828) – гусар, әрі карикатурашы.

² Крахмал сіңген дарақы – ағылшын саяхатшысы Томас Рейнс деген сөз бар.

Ал, княгиня бүлк етпес,
Әйел құдайдай тіл жетпес
Отыр ғой Неваны сәнді еткен.
Ұқастық жолын мәңгі еткен
Хауа – Ана бізді қолдайды:
Бергенді сүймей алдарсың
Жыланның уын қармарсың
Қашан да тыныш қоймайды,
Тыйым салған жеміс табынтпай,
Жұмақ та онсыз тамұқтай.

XXVIII

Татьяна жетпек төр-төбе,
Таптырды жылдам өз жөнін.
Қыспаққа салар мәртебе,
Дәстүрге сезді көнгенін.
Баяғы қыз жоқ тым нәзік....
Айбыны тұрған шын тасып
Залдардың заңын өзгерткен!
Таня емес жанын меңгерткен,
Ол жайлы түнгі түнекте
Морфей¹ тез ұшып кеткенше,
Қамықты шолып жеткенше
Айды да жалғап жүрекке,
Болжады қолы жетуді,
Өмірде бірге өтуді.

XXIX

Ғашықтың құлы кәрі-жас;
Балғын шақ, бірақ, қыз қалпы
Қызуы келер ағындас,
Көктемгі желмен бір салты:
Құштарлық берген жаңбырдан
Жетіліп олар жаңғырған,

---

¹ Морфей – грек мифологиясындағы ұйқының құдайы.

Өмірде қуат беріскен
Түрлі түс, тәтті жеміспен.
Бірақ та бедеу қарт қалпың
Келгенде, өткен жылдардың
Өлі ізін өткен құндар кім:
Күзгі жел солай сап-салқын
Шалғынды суда қалдырар,
Жалаңаш орман қалтырар.

XXX

Евгений ешбір қалтқысыз
Татьянаға ғашық баладай;
Аңсауы адам айтқысыз,
Күн менен түнге қарамай.
Ар-ұждан шегіп азабын
Көтерер өмір мазағын,
Есікті теліп жетілді
Көлеңкесі болған секілді;
Оңаша қалса шаттанар
Иығына Боа¹ жабуға,
Қолына тиіп қалуға,
Кейде бір жаны ақталар
Көп жалшы ісі өтеліп
Орамалын берсе көтеріп.

XXXI

Жібуге Татьяна баспады,
Бас жарып, өліп кетсе де.
Үйінде сырын ашпады,
Қонақта тілге жетсе де.
Кейде сөл төжім етеді,
Қарамай кейде кетеді.

---

¹ Боа – аң терісі не қауырсыннан жасалған әйелдің бөкебайы.

Қылымсып жүрген сұлу жоқ,
Онегинді сүймес жиын топ.
Евгений жүдей бастады:
Татьяна аяныш етер ме;
Солса да ұрынып кеселге
Көкіректе дейді астары;
Емдел деп достар қинар да,
Дәрігерлер сілтер суларға.

XXXII

Ол бармайды; бірақ сөз таба
Бабаларына даяр жазуға,
Кездесу жайлы; ал, Таня,
Баспайды жақындасуға.
Онегин келмес қалғысы,
Соқпа дерт қаулап жанды іші;
Сырқат жан саудан жолы кең
Княгиняға әлсіз қолымен
Құштарлы жолдау жазыпты.
Евгений іштей айласыз
Хаттарды көрер пайдасыз;
Бірақ та жүрекке азықты
Таппасқа болмас жан сөзі
Туыпты, міне, дәл өзі.

Онегиннің Татьянаға хаты

Түсінем: сізді көп қинар,
Мұңы мол құпия әңгімем.
Болса да қатал дерт сыйлар,
Жүзіңіз айтар алдымен!
Не керек маған? Не мақсат?
Сыр ашып медет табармын,
Ызалы жанға сөз тастап,
Күлкіге мүмкін қалармын.

Есімде алғаш көргенім,
Бір нәзік ұшқын тергенім,
Бірақ та сенім жеңбеді:
Ғадетке ескі баспадым,
Басым бос дәуір аспанын
Жоғалту қолдан келмеді.
Тағы бір себеп айырған...
Ленский оқыс майырылды...
Жер-көкте қымбат барымнан,
Жүрегім сонда айырылды;
Қауымда бөтен қалғанмын,
Тыныштық және еркіндік
Бақытқа пар деп жөн білдік,
О, құдай! Қатты алдандым.

Әрдайым сізді көру мен
Адаспай аңсап еруде,
Қос көзге көзді телумен
Ерніңнен күлкі көруде,
Ынтығып, байқап сізде бар
Ғажаптан алар жан тағат,
Тіл қатпай құл боп ем табар
Сонда екен! Сонда ... бар рахат!

Осыны сізге бұйыртпай,
Сәт іздеп қаңғып сандалдым;
Қасыңызда жүрек суытпай,
Жүруден қатар құр қалдым.
Өлшеулі тағдыр мерзімі,
Онсыз да болды-ау, көп зілі
Ғасырым тұр ғой көлеңдеп;
Мен үшін тірлік заң етер;
Өзіңмен болып таңертең
Түсте де сені көрем деп...
Қорқамын: момын арызды
Байқар деп суық жүзіңіз
Жан сырым қулық тәрізді –
Көрініп үдер сыныңыз.

Жөн болар сонда білсеңіз
Ғашықтық ынтық қамауын,
Баса алмас тасқын мың теңіз
Өртенген жүрек алауын.
Құшақтап екі тізеңді,
Бас исем жылап аяққа,
Халімді айтып жүдеулі,
Көнер ем шексіз азапқа.
Сыр бермей салқын үніммен
Желісін сөздің дәл біле,
Жүргізіп шусыз әңгіме,
Табар ем шаттық түріңнен!

Айтарым хаттың соңында:
Қарсылық етпей бағындым;
Шешім сол: тұтқын қолыңда,
Тағдырға үнсіз табындым.

XXXIII

Жауап жоқ. Қайта жазыпты:
Екінші, үшінші хаттарға
Жауап жоқ. Жиынға асықты,
Бір себеп сенім ақтар ма?
Жарқ етті алдан. Каһарлы
Қарамай бұзды қатарды;
Маңайы ызғар не түрлі
Крещен аязы секілді!
Қаруын қатал тоқтатпас
Онегин аузын жабады,
Қадала қатты қарады:
Қам көңіл қайда ортақтас?
Көз жасын Татьяна байлады,
Жүзінде ыза қайнады.

XXXIV

Қорқыныш сол ма құпиялы,
Байы мен қауым сезбестей,
Осалдық ойран жияды...
Онегин жүрді кездеспей...
Сөнді үміт, енді кетеді,
Бүлігі өзіне жетеді;
Ортаймас мехнат көліндей,
Қауымға кетті көрінбей.
Кабинетте үнсіз қалғанда
Жын қаққандай болды тап,
Сары уайым – сандырақ
Қуалап қолға алғанда
Жағадан сілке бастады,
Бұрышқа жыға тастады.

XXXV

Көп кітап білмей мән-жайын,
Оқығандары Гиббон¹ мен Руссо,
Шамфоре, Гердер, Манзони,
Madame de Staël², Бишо, Тиссо.
Оқығаны қоңыр Бель,
Одан соң келді Фонтенель,
Өзімізден бірдеме оқыды,
Бәрін де ойға тоқыды:
Альманахтар және журналдар
Көп ақыл айтар асқытып.
Мені де сөккен қасқытып,
Туыпты кейбір мадригалдар
Мен жайлы жазса нұр жанар:
E sempre bene³ мырзалар.

¹ Гиббон, Шамфор, Гердер, Манзони, Бишо, Тиссо, Бель, Фонтенель – Батыс Еуропаның қайраткерлері.

² Madame de Staël – Анна Луиза Сталь – француз жазушысы.

³ E sempre bene – өте жақсы (итальянша).

XXXVI

Өзі емес, көзі оқыды,
Таппады ойы құралыс.
Тәтті арман, тілек мол сыры
Тереңде қалды тым алыс.
Жолдарды басқан мол таңба
Рухани көзбен шолғанда,
Асығыс ашық әрледі,
Кейбірін терең зерледі.
Олары құпия мол амал
Көненің құштар істері,
Сыр бермес сиқыр түстері,
Қорқыту, аңыз жорамал,
Керіс сөз кексе шатпағы,
Әлде жас қыздың хаттары.

XXXVII

Және де баяу қалғуға
Сезім мен ойын салады ол.
Елес боп тұрды алдында
Оқ қамдап шұбар фараон.
Еріген қарды жастана,
Тапқандай түнде баспана,
Жас жігіт ұйқыға батты кеп,
Шу шықты: «досы атты» деп.
Жауларын көрді ұмытқан
Өсекші, жалтақ жан улар,
Айнымпаз шықты арулар,
Жолдастар көңіл суытқан.
Шалғайда, үйінде толғана...
Ол отыр жалғыз... сол ғана.

XXXVIII

Көндікті осынау тірлікке,
Есінен танып қалғандай;
Ақын да болмақ, киліксе
Бір көмек менен алғандай.
Магнетизмнің күшімен
Механизмін де түсінер
Ақылы, шіркін, жетпеді
Шәкірт боп еріп кетпеді.
Ақынға ұқсас әдепті,
Өзгені мүлде ұмытқан
Камин пеш бойын жылытқан,
Бар еді әні: Beenedetta¹
Не Idol mio² сарында,
Журналды тастар жалынға.

XXXIX

Күн жылжып, жылы ауамен
Қыс толғата бастады;
Болмады ол ақын дауамен,
Бақиға аяқ баспады.
Оятты көктем оны алғаш
Үйінен жабық үн шалмас,
Күзендей бұққан ұзақ қыс
Қос әйнек, камин, тәтті түс
Тастады бәрін ақ таңда;
Неваны бойлап шанамен,
Көк мұзды тіліп шамамен,
Күн жылып, еріп жатқанда
Көшелердегі үйме қар,
Ұмтылуы шапқын күйге зар.

---

¹ Beenedetta – бата алған (италь.)

² He Idol mio – менің пірім.

XL

Онегин шапты! Күй бітіп,
Белгілі жері баратын:
Татьянаға жетті құйғытып,
Түзелмес менің дарақым.
Тірі өлік еңі, жүрісі,
Қарсы алар жоқ қой бір кісі,
Залға да жетті, жоқ адам,
Әрірек басты ол қадам.
Не керек бір сәт ораса!
Княгиня жалғыз мұңайған
Білінбес шаттық шырайдан,
Хат оқып отыр оңаша,
Көз жасы көл боп үдепті,
Қолымен бетін тірепті.

XLI

Қамыққан тілсіз қасіретін,
Жүзінен кім бар ұқпайтын,
Таняның ескі қасиетін
Княгинядан көріп құптайтын.
Ескі дерт ессіз сынады,
Евгений алдына құлады.
Татьяна толқып барады,
Онегинге үнсіз қарады.
Таңданбай ыза шақырмай
Тозған жан мұңын бөлісті,
Жалынышқа мылқау көністі,
Түсінді жанға батырмай;
Еске алды балғын өрт кезін,
Тұтанды қайта от сезім.

XLII

Онегинді жерден көтермей,
Келбетін жүдеу барлады.

Ашқарақ сүйсе еті өлмей,
Аузынан қолын алмады.
Береді енді кім демеу?
Өтті ғой ұзақ үндемеу,
Ақыры шықты пәс дыбыс:
– Болды енді, жетті, тұрыңыз,
Бар сырды келді шайқағым.
Есіңізде ме, Онегин, сол бір шақ,
Гүлзарда бізді мөлдір бақ
Табыстырғанын айтамын;
Сондағы сабақ сіздікі,
Бүгінгі кезек біздікі!

XLIII

Онегин, мен ғой, жас едім,
Көркемдеу болдым ол күнде,
Беріле сүйдім, мас едім.
Не таптым сізден сол күйде?
Қабағыңыздан қар жауды,
Үйренген көптен таңдауды
Ғашық қыз дымы құрыды...
Ал бүгін... қаным суыды;
Еске алсам жүрек жарады
Салқын оқ... Сабақ... бірақ сізді
Көремін асыл жан ізгі
Бекзаттық айқын тарады;
Кінәдан сізді аршыдым,
Дән разы жаным, бар шыным.

XLIV

Ол кезде шын ғой... шөл құмда,
Сіз сүймей қалдым аңдаусыз,
Ал, енді келіп сіз мұнда
Соңымнан неге қалмайсыз?

Нысана болдым неліктен?
Емес пе бүгін теліткен
Байлығым және беделім,
Болды ма берік сенерің?
Майдангер жарым жаралы,
Сол үшін сарай сыйлайды,
Өзгертіп әлде бұл жайды,
Болам ба көпке қаралы:
Арда ақау, ұятсыз жүзі бар,
Ал сізге қауым қызығар.

XLV

Жылаймын, Таняны баяғы
Шығармай естен жүрсеңіз,
Өткір тіл қырсық аяғы,
Жөн болар құнын білсеңіз,
Бәрі де менің қолымда
Тұрса ғой... Ғашық жолында
Сыйлар ем хаттар, көз жасын.
Жас күнде шеккен өз басым
Еттіңіз күнге аяныш,
Жасымды алып санатқа...
Ал бүгін жығылар аяққа
Өкелді қандай таяныш?
Кетердей ақыл міні жоқ,
Сезімнің ұсақ құлы боп.

XLVI

Онегин, осынау салтанат
Жексұрын өмір жарқылы.
Мен үшін күткен қолқалап,
Сарайда кештің қарқыны,
Несі зар? Кетем тастап-ақ
Құрысын тозған маскарад.

Тастауға даяр жан құсым
Бір тақта кітап, бақ үшін,
Қара орын үшін жұпыны,
Ең алғаш Онегин дер күшің,
Мен сізді көрген жер үшін,
Тартады біткен күтімі,
Зират та талдың қасында
Креш те нянямның басында.

XLVII

Бақытым тұрды қасымда,
Жап-жақын! Бірақ тағдырым
Шешіліп қойды. Расында
Асығыстық болсын мағлұм:
Жалыныш пен біткен санаға
Тіленді анам, Таняға
Мүмкіндік жасап бердіңіз,
Үй болдым. Евгений, енді сіз
Сұраймын, мені тастаңыз;
Такаппар, арлы ниет те
Бәрі бар. Сіздің жүректе
Шын сүйем, айтпан басқа аңыз.

XLVIII

Татьяна кетті. Евгений тұр,
Жайратқандай жай оғы.
Қай дауыл соғып берген сыр
Жүрекке тиіп жеңді оны?!
Өкше үні шықты сенімді,
Таняның жұбайы көрінді,
Осымен менің батырым
Азапты күнде ақырын
Көзден ғайып қалсыншы;
Талай жыл оның соңында
Жүрдік қой ұзақ жолында,

Алғысты бірге алсыншы;
Ура! Бұл салт қала ма,
Құттықтаймын, жеттік жағаға!

XLIX

Кім болсаң да, менің оқушым,
Доспысың? Қас па? Сенімен
Сыйласқым келіп отыр шын.
Ғафу ет қарап сеніммен
Не издесең менің соңымнан
Келгенін көр де қолымнан,
Тармақтарым талғамсыз
Естеліктері алдамсыз,
Емлелік сын да тағарсыз;
Бұл кітаптан, құдайым,
Жүрекке медет сұрайын,
Журналдар қалмас хабарсыз.
Керекті үнім достасар,
Осымен, кешір, қоштасам!

L

Кешірсін қыңыр қаңғыбас,
Мен құштар тірі пірім де.
Ақылмен дәстүр жаңылмас,
Көрмедім теріс бірін де.
Не болса ақын қызғанар:
Аласапыран күннен із қалар,
Достардың төтті кеңесі.
Көп күндер өтті мен осы
Татьянаны алғаш жасында
Онегинмен күңгірт түсімде
Көргенім бірге есімде
Романды барлап расында
Сиқырлы күшпен ет-жүрек,
Көрмеген кезі елжіреп.

LI

Бірақ та дос пен таныс та
Романның басын тыңдаған.
Көбі жоқ, бары одан алыста,
Садише¹ болсам жырлаған.
Онегин оларсыз жазылды,
Ал Татьянаға наз үлгі,
Сүйкімді жүрек қонағы...
Бар еді, тәңірім тонады!
Есті жан өмір сайранын
Етпеген ысырап беталды,
Ішпеген сарқып бокалды,
Хал-жайдың сезіп ар жағын,
Қоштасып көңіл жұбатты,
Онегин мен өзім сияқты.

Соңы

---

¹ Садише (Саади) – парсы ақыны (1203-1292).

А.С.ПУШКИННИҢ «ЕВГЕНИЙ ОНЕГИНГЕ» ЕСКЕРТПЕЛЕРІ

Бірінші тарау

II шумақ. Бессарабияда жазылды.

IV шумақ. Dandy, франт.

XV шумақ. Шляпа ala Bolivar.

XVI шумақ. Белгілі ресторатор.

XXI шумақ. Чайльд Гарольдқа лайық, суынған сезімнің белгісі. Дидло мырзаның балеттері қиялыңды сергітіп таңғажайып қызықтарға бөлейді. Біздің романтикалық жазушымыз осында бар поэзияны француздардың бүкіл әдебиетінде жоқ депті.

XXIV шумақ. Tout le monde sut qu'il mettait du blanc; et moi, qui n'en croyais rien, je commencai de le croire, non seulement par l'embellissement de son teint et pour avoir trouve des tasses de blanc sur sa toilette, mais sur ce qu'entrant un matin dans sa chambre, je le trouvai brossant ses ongles avec une petite vergette faite expres, ouvrage qu'il continua fierement devant moi. Je jugeai qu'un homme qui passe deux heures tous les matins ? brosser ses ongles, peut bien passer quelques instants a remplir de blanc les creux de sap eau.

(Confessions de J.J. Rousseau)¹

Грим өз ғасырын айқындады: бұл күнде бүкіл көкірегі ояу Европада тырнақты әдейлеп жасалған тарақшамен тазалайды.

¹ Оның ақ бояуды пайдаланатынын бәрі білетін, оған қоса мен осындай дым сенбесем де, оның ажарының ағара бастағанына қарап бірдеме сезетінмін, оның күтінер жабдықтарының арасынан ақ бояу салынған шағын ыдыстарды да көретінмін. Ақыры бір күні бөлмесіне кіріп келсем, арнайы жасалған тарақшамен тырнағын тазалап жатқанына тап болдым, бұл ісін мақтан еткендей менің көзімше де тоқтатпады. Менің нобайлауым бойынша, егер адам әр тәуліктің екі сағатын тырнақтарын тазалауға жұмсаса, бір-екі минутты денесінің ақауы бар жерлерін ақ бояумен жаба салуға уақыт табар еді. («Тәубе». Ж.Ж. Руссо) (франц.)

XLII шумақ. Бүкіл осы күлкілі шумақ отандас аруларымызға марапат-мақтаудан басқа ештеме емес. Тап осылайша шымшып алғандай етіп, Буало XIV Людовикті мақтайды. Біздің бикештердің білімдері мен сыпайлықтарын және ар тазалығын шығыс әсемдігімен байланыстыратындарына Сталь ханым таң қалыпты (Dix annees d'exl).

XLVII шумақ. Гнедичтің¹ Петербург түнін сипаттаған Идилдиясын оқушы қауым біледі:

Міне, түн; бірақ бұлттардың алтын жолағы сөнер емес,
Жұлдыздар жоқ, Ай да жоқ, алақанда жатар бар аймақ.
Алыстағы айдындарда көз тартты күміс желкендер,
Кеудесінде аспанның кемелер келе жатқандай.
Ымыртсыз шұғыла түнгі аспанды жайнатты,
Қан қызыл Батыс алмасты алтынымен Шығыстың.
Күн шапағы жетектеп алып келген секілді,
Таң арайы шырайлы. Ол да бір алтын жыл еді,
Жазғы күндер алғандай ұрлап бар билігін түндердің;
Таң қалдырған солтүстік шетелдік қонақ көзіндей,
Мөлт етіп сиқыр көлеңке жалғасқаны жарықпен,
Шаңқай түсте көк аспан бояна алмас тап солай;
Бұл айқындық солтүстік қызының әсемдігі сияқты,
Көздері таза көкпеңбек, беттері аппақ алаулы,
Көз тартқанда ақ сары шашы көлеңке тастап толқыды.
Дәл сонда Нева мен сәнді Петрополь үстінен көрінер,
Ымыртсыз кеш пен көлеңке түспес шапшаң түн;
Сол кезде Филомела түн орталық әнін жаңа таратар,
Келер күннің шапағатына шырқау арналар.
Бірақ кештеу, таза жел соқты тундрасына Неваның;
Шық шылқыды;.....
Түн ортасы, мінеки: кешкі шулы ескектер үні басылды,
Бүлк етпес Нева; қонақтар қалалық тарқады;
Жаға үнсіз, су бетінде діріл жоқ, әсемдік толы тып-тыныш;
Көпірлердің гуілі ғана өзенді бойлап зу етер;
Ұзақ дауыс деревня жақта алыстан әрең жетеді,
Шекара күзет және әскери қарауыл үндесті.
Әмбе тірлік ұйқыда.....

¹ Гнедич Н.И.(1784-1833) – «Иллиаданы» аударған ақын.

XLVIII шумақ. Тірідей әйел құдайды
Көрді ақын өңі тіленіп,
Ұйқысыз түн де ұнайды,
Гранитке өткен сүйеніп.
(Муравьев, Неваның Қыз құдайына)

L шумақ. Одессада жазылды.

L шумақ. «Евгений Онегиннің» алғашқы басылымын көріңіз.

Екінші тарау

XII шумақ. «Днепрдегі су перісінің» бірінші бөлімінен.

XXIV шумақ. Гректің төтті дыбысты есімдері, мысалға: Агафон, Филат, Федора, Фекла және сол сияқтылары жабайы адамдардың арасында қолданылады.

XXX шумақ. Грандисон және Ловлас – екі романның кейіпкерлері.

XXXI шумақ. ...Si j'avais la folie de croire encore au bonheur, je le chercherais dans l'habitude (Шатобриан).

XXXVII шумақ. «Бедный Иорик!» – Гамлеттің сайқымазақтың қу басын көргендегі таңдануы (Шекспир пен Стернаны көріңіз).

Үшінші тарау

IV шумақ. Алдыңғы басылымда «үйге ұшып барады» деудің орнына «қыста ұшып барады» деп жазылған (әрине, мағына бұзылған). Сыншылар оны түсінбей, келесі жолдарынан анахронизм тапқандай ниет білдірді. Біздің романда уақыт календарыға сүйенген деп сендіре аламын.

IX шумақ. Юлия Вольмар – Новая Элоиза. Малек – Адель – Madame Cottin-нің орташа романының кейіпкері. Густав де Линар баронесса Крюднер повесінің тамаша қаһарманы.

XII шумақ. Вампир – Байрондікі деп бекер айтылған повесть. Мельмонт – Матюриннің ұлы шығармасы. Jean Sbogar – Карл Надьенің белгілі романы.

XII шумақ. Lasciate ogni Speranfa vol chentrare. Ұстамды автор атақты өлеңнің бірінші бөлігін ғана аударды.

XXVII шумақ. Марқұм А.Измайлов жұпыны шығарып жүрген журнал. Баспагер бірде жұрт алдында мейрам күндері қыдырып қойдым деп кешірім сұрапты.

XXX шумақ. Е.А. Баратынский.

Төртінші тарау

XLI шумақ. Журналдарда таң қалысыпты, сондағысы: жабайы крестьян қызын дева депті де, қасиетті бикештерді жас қыздар депті!

XLII шумақ. Бұл балалардың коньки теуіп жүргендері депті бір сыншымыз, әбден дұрыс.

XLV шумақ. Қызыққа қанса жан иі
Ақындықтың Ай-ы
Бағасымен шулы ұнайтын,
Ғашыққа не ақымақ жастыққа
Ниетім солай құлайтын.

(Л.П.-ға жолдау).

L шумақ. Август Лафонтен, көптеген отбасылық романдардың авторы.

Бесінші тарау

III шумақ. Вяземскийдің «Алғашқы қар» атты өлеңін көріңіз.

III шумақ. Финляндияның қысын «Эдада» Баратынскийдің суреттеуі.

VIII шумақ. Баласын мысық шақырды.

Пешке кіріп жатуға.

Жас отау тойын тұспалдау; алғашқы өлең өлімге меңзейді.

IX шумақ. Осылайша болашақ күйеудің атын біліп алады.

XVII шумақ. Журналдарда: «Хлоп», «Молвь» және «топ» атты сөздері. «Вышел Бова из шатра прохладиться и услышал

в чистом поле людскую молвь и конский топ» (Бова Королевич туралы ертегілер). «Холоп» деген сөз «хлопанье» (қрол шапа-лақтау), нақ солай «шип» пен «шипенье».

«Ысқырынды ол жыланша».

(Көне орыс өлеңінен)

Бұлар орыс сөзінің бостандығына нұқсан келтірмейді.

XX шумақ. Біздің бір сыншымыз бұл өлеңдерден өнегесіздікті тапқан тәрізді.

XXII шумақ. Жұмбақты кітаптар Мартын Задеканың фирмасынан шығады, оны Б.М. Федоров ешқашан болжам етпек күмәнді кітап шығармаған жан дейді.

XXV шумақ. Ломоносовтың белгілі өлеңдеріне пародия:

Таң алқызыл қолымен,
Сәресі тыныш сулардан
Әкетті күннің жолымен. т.т.

XXVI шумақ.

Буянов, менің өз көршім,

.....

Кеше келді ол маған, мұртын қырып алмаған,
Күнқағарлы картозбен жүн-жұрқа үстінен қалмаған.

(Қатерлі көрші)

XXII шумақ. Біздің сыншыларымыз, сұлу жыныстың тамаша бапкерлері ретінде, осы өлеңнен өрескелді көріп, өрбіте сөгіпті.

Алтыншы тарау

V шумақ. Париждің рестораторы (ресторан иесі).

XI шумақ. Грибоедовтың өлеңі.

XXV шумақ. Атақты қару жасаушы.

XLVI шумақ. Алғашқы басылымында алтыншы тарау былайша аяқталатын еді:

Ал сен, балғын шабытым,
Қиялдың қозға бағытын.
Қалғытпай сергіт жанымды,
Ұшып жет жөндеп халімді.

Ақынның жанын суытпа,
Қатыгезденіп қатпасын,
Тас болып үнсіз жатпасын
Өлімші құштар тымықта,
Ішінде қатал паңдардың
Мақтаншақ ақымақ жандардың.

XLVII шумақ.

Ішінде жалтақ қорқақтың,
Балалардың ерке, тым тентек,
Бек зұлым, қыңыр жортақтың,
Жабысқақ сыншы тым мөлтек,
Қасында қылымсы ділмардың,
Жағымпаз, жылпос құлдардың,
Ішінде қызба сәнқойлар,
Сыпайы сатқын даңқойлар,
Үкімнің шыққан сыртыңнан
Ішінде қатал ұрыстың,
Қаңырап қалған қуыстың,
Есеппен, оймен сөз қуған,
Шалшықта осынау мен көрген,
Қалыппын, достар, сендермен.

Жетінші тарау

IV шумақ. Левшин – шаруашылыққа арналған көптеген шығармалардың авторы.

XXXIV шумақ.

Бақшадай жолдар көз тартар,
Ағаштар, шымды жыралар;
Жұмыс көп атақ құралар,
Кейде өткізбей тоқтатар.
Тоғайдан сағат тіл тартқан
Жүргіншіге түсім аз,
Болғандай жолға кісі мөз
Жүргінші жыры үн қатқан!

Орыстың еркін жүрісі,
Екі жайда келер дұрысы:
Көкнәр – ата, Көкнәр – анамыз
Тудырса қысты аты аңыз,
Жорықпен жайлап шын құртар.
Көк мойын мұзбен жол құрсап
Бөгеттер салар тұңғыш қар,
Төгілген жеңіл құмға ұқсап.
Немесе аптап өткенде,
Даланы шөлейт етердей,
Шалшықтан ұшып өткелге
Көз жұмып шыбын жетердей.

(«Станция». Князь Вяземский).

XXXV шумақ. Бұл теңеу, ой өрісі белгілі шапшаңдығымен ойнақтап тұрған К ..... дан алынды. К.....-нің айтуынша, бір күні ол князь Потемкиннің курьер ретінде жіберуімен императрицаға бара жатқанда шапшаң жүріске қызғандығы сондай, оның арбадан сүйретіле шыққан қылышының ұшы жолдың әр шақырымында шарбаққа тиген таяқтай тақылдатып отырыпты.

Сегізінші тарау

VI шумақ. Rout – биі жоқ кешкі жиын, шынтуайтқа келсек, тобыр демекпіз.

«ОНЕГИННИҢ САЯХАТЫНАН» ҮЗІНДІ

«Евгений Онегиннің» соңғы тарауы ерекше басылды, оның алғы сөзі былайша жазылды:

«Түсіп қалған шумақтары көпшілік алдында ұялту мен келемежге алдырды (негізінде әділ әрі өткір). Автор ақ жүректен, өзінің романының бүтін бір тарауын алып қалғанын мойындайды. Ол тарауда Онегиннің Ресейді аралауы берілген еді. Жаңа тарауды нүктемен не цифрмен белгілеу өз еркімде еді; бірақ қызығудан алыстап, тоғызыншы демей-ақ, оның орнына сегізінші деуге ұйғарып, соңғы тараудың алдына салып мынадай бір шумақты құрбан еттім:

Қаламым тыныштық сұранды,
Мен жазған тоғыз өлең бар.
Қайығымды менің шығарды
Жағаға тоғыз толқындар
Мархабат тоғыз музама... және т.т.»

П.А. Катенин (ақындық тамаша талантына сыншылық кедергі жасамайтын) бізге өз ойын білдіргенде осы өзгешелік оқушы үшін тиімді болар, бірақ үлкен шығарманың бүкіл болмысына нұқсан келтіреді; өйткені уездік бикеш Татьянадан атақты бәйбішеге айналу тым тез, тым орғаш көрсетілген деп еді. Ескертпесі – тәжірибелі суреткердің қатесін әйгілеу белгісі. Автор бұл ұғымның құндылығын сезді, бірақ осы тарауды оның ойына орай емес, жамағатқа жарасты болсын деп шығарып отыр. Кейбір үзінділері жарияланған болатын; оларға біз бірнеше жаңа шумақтар қосып алға тарттық.

Е.Онегин Москвадан Төменгі Новгородқа аттанды:

..... оның алдында
Макарьев¹ әбігер қамданды
Байлығы берген қарқында.

¹ Макарьев – Төменгі Новгородтың түбіндегі қалашық Макарьевтегі монастырдың қасында жәрмеңке алаңы болатын.

Үнділік інжу көрсетті,
Еуропалық шарап теңселтті,
Аттарын ақаулы санаған
Әкелді зауытшы даладан,
Ойыншы қарттың бұйымын –
Бір уыс ойын тастарын,
Помещик қыздың жастауын
Қыздары сәнқой киімін,
Бәрі жүр өтірік, қақсатса
Пайдакүнемдік мақсатта.

* * *

Сағыныш!

Онегин Астраханға аттанды, одан әрі Кавказға кетті.

Теректе көрді шулы ағын,
Жағасын қазып жар құрған;
Көрді елдің өргек қыранын,
Бұғысын мүйізі дін аман;
Нар жатыр жартас жанында,
Жылқы жүр черкес жағында;
Шатырлар жайнап жоталы
Көрінді қалмақ отары.
Алыста Кавказ көмкөрген:
Жол ашық. Боқтау естілді,
Білмейді-ау, таулар еш тілді
Дыбыстың бәрін жөн көрген,
Арагва мен Кура сыр ұқты
Орыстар шатыр құрыпты.

* * *

Сақшыдай мәңгі шөлдерде,
Адырлар қысқан айнала,
Көрінді Бештау өр кеуде
Машук түр жасыл паңдана;

Осы тау шипа сулары,
Сиқырлы дәру нулары,
Аурулар жүдеу қаптаған;
Біреулер намыс ақтаған;
Тік шегі сырқат кісі бар,
Ұзартпақ өмірін мүгедек,
Келіншек дерті бір бөлек
Батырар суға ісі бар;
Ақ бас шал отыр тіл тежеп,
Жасарсам дейді бір мезет.

* * *

Кеткендей шексіз ой қамап
Мұңы көп жандар қасында,
Онегин терең бойламақ
Көз салды булы насырға;
Тоғысты ой тұман билеген:
Тәсіме оқ неге тимеген?
Неге ақ бас шал емеспін,
Пайдасын күткен елестің?
Мен болып Тула шендісі,
Жатпаймын неге жын қағып?
Отыру қайда бой бағып,
Сырқырама меңдеп белгісі,
Жаратқанға етсем жалыныш,
Не күтем? Бәрі сағыныш!

Онегин содан кейін Тавридаға соғады:

Киелі аймақ ой бермек:
Атридпен егесті ер Пилат,
Бұл жерде өлді Митридат,
Осында Маицкевич жыр кернеп,
Жағада жүрді кеш жарық,
Литвасын өзінің еске алып.

* * *

Жағасы жұмақ Тавриданың,
Кемеден алғаш көргенде
Алауы таңғы Киприданың,
Аялап сүйіп төнгенде;
Ғашықтар ұқсап салтына:
Сүйді аспан таулар төбесін,
Ну орман, селен, белесін
Тастады жайып алдыма.
Көрінсе татар лашығы
Бой қызып, қаным тасыды!
Сағыныш ойға салды ма,
От-жалын қысты өкпемді,
Беу, мырза! Айтпа өткенді.

* * *

Қай сезім ойға сөз берді?
Қайтемін қозғап мұң-зарын.
Бәрі өтті бәрі өзгерді,
Тыныштал, өткен жылдарым!
Таң қалып көрдік біз мұны,
Жайнаған жаға інжуі,
Теңіздің шуы, шатқалдар,
Сағынтқан сұлу ақ таңдар,
Есімі жасырын қалғандар...
Көктемдер бейне көрген түс,
Өткендей ұшып өрден құс,
Есімде асыл армандар,
Поэзия құйған кесеме,
Су қостым аздап есеме.

* * *

Басқаша керек суреттер:
Беткейді құмдақ сүйемін,

Қос шетен, ескі үй бір бетте,
Сағындым қақпа тиегін.
Жатпайды бұлттар алаңсыз,
Сарайдың алды сабансыз,
Тал түбі есен сақтаған,
Жас үйрек қандай қаптаған!
Балалайка енді керегім,
Мас жігіт тұрған жер теуіп,
Үйірге жетті ерпейіп;
Үй иесі әйел – сенерім,
Тілегім менің – тыныштық,
Бір кесе сорпа бер ыстық.

* * *

Жуырда, жауын-шашында,
Мал қора жаққа бұрылдым...
Тифу! Қара сөз былығы расында
Фламандар жолы бұрынғы!
Бұл емес жаным аң-таңы
Бақшасарай айтшы, фонтаны!
Осындай ойды миыма,
Беріп пе ең қосып сыйыңа?
Алдыңда үнсіз тұрғанда
Зарема үшін қамдандым,
Ішінде жан жоқ залдардың...
Үш жылдан кейін бұл маңға,
Онегин келіп көз салды,
Саяхатта мені еске алды.

* * *

Одессада тұрдым шаң басқан...
Ол кезде ашық аспаны,
Сан қилы сауда алмасқан,
Көп желкен солар ашқаны;

Еуропаның исі аңқиды,
Оңтүстік әлемі балқиды
Әр түрлі сақта тірлігі.
Италия алтын шықты үні
Көшеде шулы қарқындай,
Жүргенде өргек славяндар,
Француз, испан, армяндар,
Молдаван, грек тартынбай,
Египет ұлы өңі дос,
Морали, Корсар қолы бос.

* * *

Одессаны шулы жыры бар
Туманский біздің толғатты.
Көзімен сиқыр нұры бар
Уақытқа белгі орнатты.
Паш етіп ақын ғұмырды,
Көзәйнек киіп қыдырды.
Жағада жалғыз қадаммен,
Сонан соң жүйрік қаламмен
Одесса бағын паш етті.
Бәрі жөн, бірақ тал-ағаш
Көрінбес дала жалаңаш
Еңбегін көптің әс етті
Жас ағаш қуат алып та
Көлеңке берген халыққа.

* * *

Жүйесіз туса әңгімем
Шаң басқан Одесса айтқызды.
Көрген соң көзім дәл білем,
Былығы қалам тартқызды.
Бес-алты апта жолында,
Жүргендей Зевес қырында
Одесса шыққан атағы;

Батпақта малтып жатады,
Белшеден батқан үйлері
Адамдар ағаш аяқпен
Көшені кезер азаппен;
Саз кешіп мырза күймелі
Арбаға өгіз жегіпті,
Арық ат орнын беріпті.

* * *

Тас жарып жатыр балғалар,
Көшеге төсер бағытпен.
Қалаға адам таң қалар,
Қапталғандай сауытпен.
Одесса осы ылғалды,
Зор кемістік тың қалды
Дұрыстап бермей суын да
Ол еңбек соғар қиынға,
Сонда да жеңіл негізі
Мол екен шарап қаулаған,
Баж салық оған салмаған.
Оңтүстік күні, теңізі....
Сайранда, достым, ардақта,
Біз жүрміз ғажап аймақта.

* * *

Мен кейде таңғы зеңбірек,
Шыққанда үні кемеден,
Қырқадан түсіп тезірек
Толқынға жетем тебеген.
Сонан соң трубкам қызынып,
Тұзы бар судан бұзылып
Мұсылманша жумаққа келісем,
Шығысша қою кофе ішем.

Сонан соң бейжай қыдырам,
Казино ашық, қақ жолда,
Шала ұйқы, ішімдік бар қолда,
Балконда маркер¹ құрды заң;
Аулада өккі пайдагер,
Келісті екі саудагер.

* * *

Байқасам алаң жанданды,
Ала мен құла әр маңда.
Ісі бар-жоқтар қамданды,
Бір қажет бар ғой әр жанда.
Есеп пен бөстің пендесі
Саудагер келді туда есі,
Аспанды сәні көркемдер
Таныс қой оған желкендер.
Заттардың жаңа не түрі,
Карантинге биыл түсіп пе?
Қажетті шарап пісіп пе?
Жұт па әлде өрт пе кепілі?
Аштық пен соғыс қадалып
Жоқ па оқыс сондай жаңалық?

* * *

Бірақ та бізде қайғы жоқ,
Саудагер тобы қасында,
Устрица келсе біз де тоқ
Цареград жақтан осында.
Устрица келді! Бұл шаттық!
Ашқарақ жастар ас таптық
Қабыршықтан алып тұтамыз,
Тірідей не өлі жұтамыз,
Шашыратып лимон азырақ.

---

¹ Маркер – бильярд ойнаушыларға көмектесіп, есеп жүргізуші.

Айғай мен лаң мол шарап
Қоймадан жетті біз қалап,
Жайнатты Отон¹ қазір-ақ,
Құны бар қымбат әр сағат
Барады өсіп қат-қабат.

* * *

Қарайып кетті көк аспан,
Операға барар сәт жетті:
Онда Россини төр ашқан
Еуропа Орфей² үндетті.
Сынға да қатты қанады,
Жаңарып қайта жанады.
Ол терген әуен қайнайды,
Ағындап, жанып, жайнайды.
Сүйіскен жастау кезінде
Ғашығлық әлпеш әлдидей,
Шапшыған шарап айдей
Орайды алтын сезімге...
Беу, мырза! Тұрар бар ма жол
Шараппен қатар do-re-mi-sol?

* * *

Көз тартар ғажап қанша онда?
Көзілдірік те сұмдық табылмас.
Кездесу қызық тың жолда
Prima donna, балет ағындас.
Төрде отыр көзді қандырған
Негоцианка³ уыз балдырған.

---

¹ Отон – Одессадағы әйгілі ресторатор.

² Орфей – гректердің болжауынша ғажайып әнші, музыкант.

³ Негоцианка – бай саудагердің, негоцианның әйелі.

Көрінді түйық ол маған
Топталып құлдар ораған...
Маңайды барлап аңдымас
Керек пе Каверина арияң?
Мақтау мен әзіл жарияң.
Жұбайы қалғып ол да пәс,
Қол соғып фора орындар,
Есінеп қайта қорылдар.

* * *

Заулады финал; зал тарқап,
Кетуге қауым асықты;
Алаңда көбі тұр қарап
Жер, аспан жарық шашыпты,
Авзония¹ бақытты ұлдары
Өндерін алаң тыңдады;
Лезде жаттап, шатпақтап,
Қосылдық біз де тақпақтап.
Тым кештеу Одесса ұйқыда,
Тымырсық әрі жып-жылы
Үнсіз түн. Ай пәс жылжыды,
Ақша бұлт қалды тыншыға,
Аспанды құшып тыңдайды;
Қара теңіз ғана шулайды...

* * *

Одессада тұрдым сол кезде...

---

¹ Авзония – Италияның көне аты.

ТАҢБАСЫ ҚҰПИЯ ШУМАҚТАР

<I>

Б <илеуші> осал, жылпос жан,
Тер төккен жанды қолдамас,
Байқ <аусыз> даңқ бұйырған
П <атшалық> құрды қасқа бас¹.

<II>

Ойладық жуас деп бұл пенде
Аспазшы бөтен расында
Екі басты қыранды² түткенде
Б< онапарт> шатыры алдында.

<III>

12-ші жылғы найзағай
Жетсе кім сеп болды ұдайы?
Ел ызасы әлде найзадай,
Б <арклай>, қыс, не орыс құдайы?
.....

<IV>

Жебеді құдай анық біз
Түскендей істің алшасы

---

¹ Қасқа бас – Александр I, патша

² Екі басты қыран – Ресейдің гербі.

П <арижге> жетіп қалыппыз,
Бас п<атша> – орыс п<атшасы>.

<V>

Қанша май басса, сонша ауыр
Ақымақ о<рыс> х<алқым> ай!
Мәзбісің денең толса құр.

.....

<VI>

Мақсатым халқым сыйлаған
Мен саған ода арнар ем.
Тегі зор жазғыш¹ тыңдаған
Ескертті маған байқа деп.

.....

Альбионға теңіздер бұйырды.

.....

<VII>

Мүмкін, жалға алып тынбаса,
Монастырге ақымақ жүгірді
Мүмкін, <Николай> ымдаса,
Қайтарар көпке <Сібірді>

.....

Мүмкін жолдарды жөндейді.

.....

<VIII>

Былапыт туған жиһангез
Патшалар одан қаймыққан
Тәж алып Пападан өшті тез
Көлеңкедей күннен қаймыққан,

---

¹ Текті жан – кн. Долгорукий И.М. – орыс ақыны, мысқылшыл.

.....
Тыныштық қинап дарға асты.
.....

<IX>

Зілзала¹ тынбай Пиринейде,
Неапольді жалын торлады.
Шолақ қол князь² Моренге
Кишиневтан сәлем жолдады.

.....
Қанжар Л <?>, көлеңке Б <?>

<X>

Халқыммен бәрін басамын,
Конгрессте депті пат <шамыз>
Сені ойлап құрмас жасағын,
Александр құлы³ аты <аңыз>.

<XI>

Полкі Титан Петрдің
Күлдіргі ескі мұрттылар
З<алымды> сатып лепірген
Қанпезер топқа ғұрпы бар.

<XII>

Р <есей> б<ұқты> қайтадан
П <атша> да молдау есірді.
Түсінер барлап байқаған
Басқаша жалын көсілді.

---

¹ Зілзала, жалын – революциялық қозғалыстар.

² Шолақ қол князь – генерал А.К. Испиланти (1792-1828) соғыста бір қолынан айырылған.

³ Александрдың құлы – А.А. Аракчеевті айтады.

<XIII>

Олардың өзге жиыны,
Бір шөлмек қалмас шарабы
Бір рөмке орыстың арағы.
.....

XIV

Мөнермен ашық шығынсыз,
Әулетке тәңірім бақ берген.
Никита тосар тынымсыз,
Илья күтер сақ келген.

<XV>

Досы Марс, Вахх¹, Шолпанның
Оларға Лу <нин>² ұсынған
Осы деп назы қолқамның
Шабытпен шалқып ысылған:

Ноэлін П <ушкин> оқыса
Як <ушкин> үнсіз толқыса
Көрсеткен болар жанжалын,
Патшаны жарғыш қанжарын,
Рсейді ғана әлемде
Көрмек боп сайрап жосылған,
Ақсақ Т <ургенев> қосылған
Құл <дықты> жойып бар елде
Дворяндардан үміт тосқандық,
Ша <руаларға> берер бостандық.

---

¹ Вахх – шараптың құдайы.

² Луин – декабрист.

XVI

Болған іс мұзды Невада
Бірақ та ерте көктеммен
Каменка жақта жағада
Тулчиннің тауы көмкерген,
Витгенштейнде берік қазықтар,
Асау Днепр жуған жазықтар
Даласы Бугтың қабылдап
Жаңалық <кетті> дабылдап.
Ол жерде П <естель> күреске
Іздеді қажет сан амал
Суыққанды сол ғой генерал,
Муравь <ев> те кірді үлеске
Күш пенен істі белгі етті,
Үш <қыншыл> сәтті тездетті.

XVII

Әу, баста сондай келісімдер
Лафит пен Клико бастаған
Болды ғой достық есті үндер,
Алысқа алшақ баспаған,
Жүрекке бүлік қонбаған
Сергітер ғылым болмаған
Жүріпті жастар құр текке,
Құрды ермек кексе тентек те,
Көрінді солай .....
Түйінге түйін тоғысты .....
<Құпия тормен аңдумен> .....
<Ресей> .....
Патшамыз жүрді қалғумен.
.....

ҚЫСҚАША ТҮСІНІКТЕР

Бұл деректер А.С. Пушкиннің «Евгений Онегин» атты өлеңмен жазылған романына В.А. Кожевниковтің (Москва. «Дрофа». 2003) берген түсініктерінен алынды. Жалпы Евгений Онегинді аударғандағы соңғы кезеңдерде осы кітаптың құрылымын негіз еттік. Ресей Федерациясының Білім Министрлігінің құзырымен шыққан бұл кітапта романның «Оныншы тарауы» деп аталып жүрген бөлімін «Таңбасы құпия шумақтар» (Шифрованные строфы) деп атапты. Оған дәлел ретінде «Оныншы тарау» деп атаудың еш қисыны жоқ деген дәйекті тұжырым бұл басылымда ретті берілген. Шынында да Пушкин «Таңбасы құпия шумақтарын» бір тараудың бөлшегі деп атамапты. Негізгі түсініктер романның әр парағында берілгендіктен, біз қысқаша мағлұматтар келтіріп, «Таңбасы құпия шумақтарға» В.А. Кожевников берген түсініктерді толық келтірдік. Себебі бұл тұжырым Ресей зерттеушілері мойындаған «Евгений Онегин» жайлы соңғы жаңалық болып отыр.

Романның толық басылымы 1833 жылы тараулары толық келтіріліп берілген. Бұл ұлы еңбекті А.С. Пушкиннің досы баспагер П.А. Плетнев дайындап шығарған. Ақын романның бірінші тарауын 1823 жылғы 22 қазанда тәмамдаған. Бұл тарау 1825-жылы жарық көрген. Екінші тарауы 1823 жылғы желтоқсанда аяқталып, 1826 жылы баспадан шыққан. Үшінші тарауы 1824 жылы аяқталып 1827 жылы бесінші тараумен бірге басылған, сол жылы алтыншы тарау да жұртшылыққа жетті. Жетінші тарауды ақын 1828 жылы аяқтап, 1830 жылы баспадан шығарды. Сегізінші тарауды Пушкин 1829 жылдың 24 желтоқсанында бітіріп, Петербургте 1832 жылдың қаңтарында жарыққа шығарған.

ТАҢБАСЫ ҚҰПИЯ ШУМАҚТАРҒА ТҮСІНІКТЕР

<I>

Б<илеуші> осал, жылпос жан – Александр I

<II>

Екі басты қыранды түткенде, Б<онапарт> шатыры алдында... – Аустерлицтің түбіндегі жеңілістен кейінгі Ресейдің беделін түсірген Тильзит келісімін айтып отыр.

<III>

Б<арклай> де Толли Богданович (1761-1818) – Бірінші Батыс армиясының колбасшысы, жаудан шегінудегі тактикасының қаталығы үшін кінәланған. Отан алдында опасыздыққа салынған деген ауыр лақапты көтерген.

<IV>

Шиболет, халқым сыйлаған – айтылуы бойынша «Шиболет» (Мақсат), Библия бойынша досты қастан айыру белгісі: ұлттық пароль.

Текті жан, ұйқас шыңдаған – князь Иван Михайлович Долгоруковский (1764-1825) – ақын, сатирик. «Мүмкін» атты өлеңі бар.

< VII >

«Монастырьге ақымақ үңілді» – бұл сөз князь А.Н.Голицынге (1773-1844) арналуы мүмкін, ол халық ағарту Министрі болатын. Немесе Қазан университетінің бақылаушысы М.Л. Магницкий (1778-1855) жайлы болу да ықтимал. Ол «құдайсыз бағыттары» үшін университеттің ойран-асырын шығарған.

«Мүмкін, <Николай> ымдаса, қайтарар көпке Сібірді» деуі Пушкиннің декабристерді Сібірден қайтару жайында патшаның, көшіріміне сенгендігінің нышаны.

<VIII>

«Ер мінез туған жиһангер» – деп Наполеонды айтады.

<IX>

Бұл шумақ Испанияда, Италияда, Грецияда өткен революцияларға арналған.

<X>

Александрдың құлы аты аңыз – Александр Андреевич Аракчеев.

<XI>

Лу<нин> Михаил Сергеевич (1787-1845) – декабристердің барлық құпия қоғамдарының белсенді мүшесі, патшаны өлтірудің жобасын ұсынған. Ноэльдерін П<ушкин> оқыса – Пушкиннің қолда бір ғана ноэлі (сықақ өлеңі) сақталыпты, ал негізінде бірнешеуі болған сияқты.

Як<ушкин> Иван Дмитриевич (1793-1857) – Лунинге парлар декабрист, патшаны өлтіруге өз жоспарын ұсынған.

Ақсақ Т<ургенев> қосылған – Тургенев Николай Иванович (1789-1871) – декабрист, шаруаларды (крестьяндар) босатуды өзінің негізгі мақсаты ұстанған.

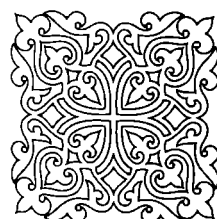
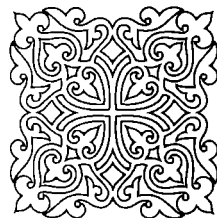
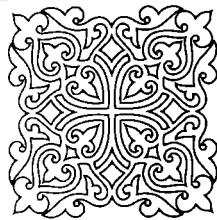
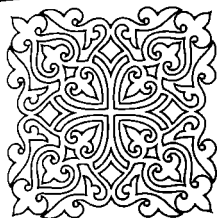
<XVI>

Каменка – Василий Львович Давыдовтың мекен-жайы, декабристердің, Оңтүстік қоғамының кездесулерін өткізетін жер.

П<естель> Павел Иванович (1793-1826) – декабристердің Оңтүстік қоғамының жетекшісі.

Суыққанды генерал – Сергей Григорьевич Волконский (1788-1865) болу керек, ол Оңтүстік қоғамның басшыларының бірі еді.

Муравь<ев> Апостол Иванович (1795-1826) – Чернигов полкінің көтерілісін ұйымдастырушы.

**ҚАНАТТЫ СӨЗДЕР
МЕН НАҚЫЛДАР
КРЫЛАТЫЕ СЛОВА
И АФОРИЗМЫ**

* * *

1. Я памятник себе воздвиг нерукотворный.

Орнаттым өзіме ескерткіш келмес қолдан.

* * *

2. Исчезли юные забавы,
Как сон, как утренний туман.

Жастық шақ өтті қызығы –
Көрген түс, таңғы тұмандай.

* * *

3. Погасло дневное светило.

Күндізгі сәнді күн-шырақ.

* * *

4. Фонтан любви, фонтан живой!

Махаббаттың бұрқағы, тірі бұрқақ!

* * *

5. Наша ветхая лачужка
И печальна, и темна.

Біздің тозған ескі лашық
Қайғылы өрі қараңғы.

* * *

6. Мой первый друг, мой друг бесценный!

Ең алғашқы бар досым,
баға жетпес жан досым!

* * *

7. Охотник до журнальной драки.

Журналмен келген төбелестің төресі.

* * *

8. Где нет любви, там нет веселий.

Махаббат жоқта шаттық жоқ.

* * *

9. Редела тень. Восток алел.

Көлеңке біткен сұйылды,
Шығысқа арай құйылды.

* * *

10. Исчезло счастье юных лет,
Как на лугах ваш легкий след.

Балғын шақ, кетіп қалдың ба,
Жеп-жеңіл іздей шалғында?!

* * *

11. Он знак подаст – и все хлопочут,
Он пьет – все пьют и все кричат;
Он засмеется – все хохочут;
Нахмурит брови – все молчат.

Ол ымдаса – бәрі абыржып жүгірер;
Ол ішкенде – бәрі шулап, сімірер.
Ол күлсе – қосыла қарқылдап,
Қабақ шытса – үнсіз ғана үңілер.

* * *

12. На повороте наших лет
Печален страсти мертвый след.

Біздің жаста жасау шұғыл бұрылыс,
Ол – құштарлық, өлі ізіндей құбылыс.

* * *

13. Все говорят: нет правды на земле,
Но правды нет – и выше.

Жер бетінде шындық жоқ деп қақсадық,
Бірақ одан биіктен де таппадық.

* * *

14. ...любовь красавиц нежных
Надежней дружбы и родства.

Нәзік жан жүрек ұғысқан
Беріктеу дос пен туыстан.

* * *

15. Я помню чудное мгновенье:
Передо мной явилась ты,
Как мимолетное виденье,
Как гений чистой красоты.

Жадымда ғажап сол бір кез:
Алдымнан шықтың мүлтіксіз.
Елестей ғайып өткен тез,
Сұлулық төңірі кіршіксіз.

* * *

16. Ум ищет божества, а сердце не находит.

Ақыл төңірін аңсайды,
Жүрек таппай шаршайды.

* * *

17. Что слава? Яркая заплата
На нищем рубище певца.

Даңқ деген – ашық құрақ жалауы,
Сорлы әншінің жейдесінде жамауы.

* * *

18. С поклоном не хожу к невежде.

Көргенсізге басымды иіп көрмедім.

* * *

19. Лъстецы, лъстецы! Старайтесь сохранить
И в подлости осанку благородства.

Жағымпаздар! Тырысыңдар сақтауға
Жісіліктің кескінін зұлымдыққа батқанда.

* * *

20. В одну телегу впрячь неможно
Коня и трепетную лань.

Бір арбаға жегу салар бүлікті
Жуас ат пен жаны сергек киікті.

* * *

21. ...необходимые глупцы.

...қажеті бар топастар.

* * *

22. И опыт, сын ошибок трудных,
И гений, парадоксов друг.

Тәжірибе де қателерден жаралған,
Даналар да оғаш ойдан нәр алған.

* * *

23. Иных уж нет, а те далече.

Біреулер өтті, өзгесі кетті әрірек.

* * *

24. Два чувства дивно близки нам
В них обретает сердце пищу –
Любовь к родному пепелищу,
Любовь к отеческим гробам.

Тірек етіп, жүрек мәңгі ұстарлық
Қос сезімнің құшағында біз қалдық.
Ол – өзіңнің ошағыңа махаббат,
Ата-баба зиратына құштарлық.

* * *

25. На свете счастья нет, но есть покой и воля.

Бақыт жоқ барша әлемде,
Бар жігер мен тыныштық.

* * *

26. Звучал мне долго голос нежный
И снились милые черты.

Нәзік үн кетпей құлақтан,
Баурады бейнең түсімде.

* * *

27. Но не хочу, о други, умирать,
Я жить хочу, чтоб мыслить и страдать.
О, достарым, өлім емес керегі,
Ойлы, мұңлы өмір сүргім келеді.

* * *

28. Жизни мышья беготня.

Тірліктің тышқан жортағы.

* * *

29. Я понятия тебя хочу,
Смысла я в тебе ищу.

Ўғудан кўдер ўзбеймін,
Мен сенен мөнис іздеймін.

* * *

30. В надежде славы и добра
Гляжу вперед я без боязни.

Жетелеп атақ, ізгі үміт,
Ертеңге сенем, жоқ күдік.

* * *

31. И хоть бесчувственному телу
Равно повсюду истлевать,
Но ближе к милому пределу
Мне все б хотелось почивать.

Мылқау тән қайтсін, сезе ме
Сөнерін қашан там-түмдап.
Болжаған жаным межеге
Құласам болды жақындап.

* * *

32. ...к суду я не готов,
И смерть меня страшит.

...әзірлік жоқ махшарға,
шошытып тұр ажал да.

* * *

33. Дар напрасный, дар случайный,
Жизнь, зачем ты мне дана?

Кездейсоқ, бекер дарынмен,
Қайтемін өмір барын мен?

* * *

34. Пируйте же, пока еще мы тут!

Салып қал асырға, біз барда қасыңда!

* * *

35. Привычка свыше нам дана,
Замена счастью она.
Бұйырды өдет биіктен,
Бақыттай бізді сүйінткен.

* * *

36. Мы ленивы и нелюбопытны.

Жалқаулыққа маманбыз, таңдануға шабанбыз.

* * *

37. Меж тем, как сельские циклопы
Перед медлительным огнем
Российским лечат молотком
Изделя легкие Европы.

Селендегі дәу ұсталар зерлейді,
Бәсендетіп отты жалын құйынын.
Ресейдің балғасымен емдейді
Еуропаның жеңіл-желпі бұйымын.

* * *

38. ...бездельник деловой...

Іскерсымақ сүр жалқау...

* * *

39. И я забыл твой голос нежный,
Твои небесные черты.

Ұмыттым нәзік үніңді,
Жүзіңді жұлдыз мейірлі.

* * *

40. ...и глупость в золотых очках.

...ақымақ та киіпті алтын көзәйнек.

* * *

41. Могучий баловень побед.

Жеңістердің құдіретті еркесі.

* * *

42. Хоть умного возьми себе секретаря.

Тым болмаса, ақылды хатшы тапқайсың.

* * *

43. Что нужно Лондону,
то рано для Москвы.

Лондон үшін не керек,
Мәскеу үшін ертерек.

* * *

44. Не изменяй теченье дел. Привычка –
Душа держав...

Өзгертпе істің ағысын,
Әдет деген – мығым елдер намысы.

* * *

45. Черт догадал меня родиться в России
С душою и талантом.

Шайтан ісі – Ресейде туып қалғаным,
Ойда шабыт, бойда ізгі бар жаным.

* * *

46. Душе настало пробуждение:
И вот опять явилась ты,
Как мимолетное виденье,
Как гений чистой красоты.

Оянған жаным келді кез,
Оралдың қайта мүлтіксіз.
Елестей ғайып өткен тез,
Сұлулық тәңірі кіршіксіз.

* * *

47. ...раб усилий бесполезных.

...мардымсыз істің малайы.

* * *

48. Кто жил и мыслил, тот не может
В душе не презирать людей.

Өскен жан терең ой тербеп
Өзгені іштей жек көрмек.

* * *

49. Народ безмолвствует.

Халық отыр тым-тырыс.

* * *

50. Не приведи Бог видеть русский бунт
Бессмысленный и беспощадный.

Көрсетпесін құдай орыс бүлігін,
Дүлей, қырғын ол – бұзақы тірі жын.

* * *

51. Твори добро – не скажет он спасибо,
Грабь и казни – тебе не будет хуже.

Жақсылық қылсаң – алғыс жоқ,
Тонап кет, дарға ас – қарғыс жоқ!

* * *

52. Всегда народ к смятенью тайно склонен.

Халық икем қашанда
Жасырын ойран жасауға.

* * *

53. Не требуй от меня опасных откровений.

Күтпе менен қадалып қатері бар жаңалық.

* * *

54. Они любить умеют только мертвых.

Олар үшін өлгендер ғана қастерлі.

* * *

55. Когда народы, распри позабыв,
В великую семью соединятся...

Халықтар қашан кек сақтамай келісіп,
Ұлы шаңырақ құрар екен сенісіп?

* * *

56. Не продается вдохновенье,
Но нужно рукопись продать.

Сатылмайды шабытым,
Қолжазба сату – қажетім.

* * *

57. Владыки! Вам венец и трон,
Дает закон – природа.
Стоите выше вы народа,
Но вечный выше вас Закон.

Әміршілер! Сендерге тәж бен тақ тиіп,
Табиғат берді заңды үйіп.
Халықтан да жоғары шығып кеттіңдер,
Бірақ, мәңгі бәріңнен де Заң биік.

* * *

58. Поэт! Не дорожи любовью народной.
Ты царь: живи один. Дорогою свободной
Иди, куда влечет тебя свободный ум,
Не требуя наград за подвиг благородный.

Бос мадақтан бой сақтап қал, ақыным,
Сен - патшасың! Еркін жолмен дара тарт.
Өрге бастар бостандықшыл ақылың,
Бірақ күтпе құтты ерлікке марапат.

* * *

59. И прощенье торжествует,
Как победу над врагом.

Кешірім алса тойлайды,
Жеңдім деп жауын ойлайды.

* * *

60. Опальные возрадуются кости.

Қуғындағы қу сүйектер қуанар.

* * *

61. Владею днем моим.

Тағдырыма тақсырмын.

* * *

62. С порядком дружен ум.

Ақыл тату төртіппен.

* * *

63. Как жарко поцелуй пылает на морозе!
Как дева русская свежа в пыли снегов!

Аязда сүю лаулайды алау жаққандай –
Орыс қызы секілді балғын ақ қарда!

* * *

64. Птенцы гнезда Петрова.

Петрдің ұясының шібилері.

* * *

65. И сердце бьется в упоенье,
И для него воскресли вновь
И божество, и вдохновенье,
И жизнь, и слезы, и любовь.

Жаңғыртты жүрек желігін,
Ол үшін туды қат-қабат:
Көз жасым және өмірім,
Шабытым, тәңірім, махаббат.

* * *

66. Как государство богатеет
И чем живет, и почему
Не нужно золота ему,
Когда простой продукт имеет.

Мемлекет байып, қарқынын
Несі бар десек шолғанда,
Қажетсіз оған алтының,
Кәдімгі азық болғанда.

* * *

67. Как уст румяных без улыбки,
Без грамматической ошибки
Я русской речи не люблю.

Қыз еріндей жылы күлкі қонбаған,
Грамматикалық еш қатесі болмаған
Орыс тілін мен сүйеге қорланам.

* * *

68. Служенье муз не терпит суеты.

Шабытқа құлдық абыржуды сүймейді.

* * *

69. Тьмы низких истин мне дороже
Нас возвышающий обман...

Құнсыз күйкі мың шындықтан қымбаттау,
Көтермелеп алдаумен бізді бір мақтау.

* * *

70. Сердце в будущем живет:
Настоящее уныло.
Все мгновенно, все пройдет:
Что пройдет, то будет мило.

Ертеңге жүрек ұмтылды,
Бүгінім бұзды сиқымды.
Мезеттей бәрі өтер тез:
Өткеннің бәрі сүйкімді.

* * *

71. А счастье было так возможно,
Так близко!..

Бақыт қону мүмкін еді, шын еді,
Тап қасымда тұр еді!

* * *

72. Чистейшей прелести чистейший образец.

Кіл таза сұлулық, кіл таза үлгісі.

* * *

73. Пора! Введи в свои чертоги
Жену красавицу – и боги
Ваш брак благословят.

Күн жетті! Сұлу жұбайың
Жайнатса төрдің шырайың,
Батасын берер құдайым.

* * *

74. Утешься, друг: она дитя,
Твое волненье безрассудно:
Ты любишь горестно и трудно,
А сердце женское шутя.

Сабыр ет, досым: ол – бала,
Оңдырмас ойран ойында:
Сен сүйсең артып мұң-нала,
Қыз-жүрек құмар ойынға.

* * *

75. Я молод юностью чужой.

Бөгде жастық қызуымен жасардым.

* * *

76. Придет, придет и наше время,
И наши внуки в добрый час
Из мира вытеснят и нас.

Бізге де мезгіл таянып,
Кезегін өмір ұсынар -
Немерелер бізді ысырар.

* * *

77. Ах, обмануть меня не трудно,
Я сам обманываться рад.

Алданымпаз шығармын,
Алдануға құмармын.

* * *

78. Ты понял жизни цель: счастливый человек,
Для жизни ты живешь.

Бақытты адам, білдің арман өресін,
Сол үшін сен өмір сүріп келесің.

* * *

79. Какой удел того, кто жаждет мести? Гроб.

- Кекшіл жанға жаза қандай қалыпта?
- Табытта.

* * *

80. Все мы глядим в Наполеоны.

Наполеонға құмартамыз бәріміз.

* * *

81. ...нет власти над собой.

...өз басына өз билігі жоқ екен.

* * *

82. ...от делать нечего, друзья.

...еріккеннің ермегі осы, достарым.

* * *

83. Мы знаем: вечная любовь
Живет едва ли три недели.

Махаббат бармас ұзаққа:
Көп болса, шыдар үш апта.

* * *

84. Тебе приятен твой позор.

Өз жаныңа жайлы өзіңнің масқараң.

* * *

85. Бокалы пенім дружно мы
И девы – розы пьем дыханье, –
Быть может... полное Чумы!

Бокалдарды ақ көбікке саламыз,
Қыз-қызғалдақ демін ішіп қанамыз,
Мүмкін содан... улы оба табамыз!

* * *

86. Наслаждений знак нескромный.
Бал ләззаттың бек әдепсіз белгісі.

* * *

87. А что делает супруга
Одна в отсутствие супруга?
Не істейді жары ұдайы,
Үйінде жоқта жұбайы?

* * *

88. Лечись – иль быть тебе Панглосом,
Ты жертва вредной красоты –
И то-то, братец, будешь с носом,
Когда без носа будешь ты.

Емдел, Панглос болмағай,
Сұлулық дерті сұрықсыз.
Мұрныңды ұстап қалмағай,
Болсаң дағы мұрынсыз.

* * *

89. Во тьме ночной они как воры
Ведут свои переговоры.

Қараңғы түнде ұрылардай бірлесіп,
Келісім сөз жүргізеді тілдесіп.

* * *

90. Боюсь узнать, что знала ты.

Сен білгенді білуге мен тайсалдым.

* * *

91. И всюду страсти роковые,
И от судеб защиты нет.

Қайда барсам құтыла алмас құштарлық,
Қорғаныш жоқ бойымды сау ұстарлық.

* * *

92. Сей труп живой...

Мынау жатқан тірі өлік...

* * *

93. Беда стране, где раб и льстед
Одни приближены к престолу,
А небом избранный певец
Молчит, потупя очи долу.

Сорлы елдерде құл мен жылпос, ақыры,
Болып кетер тақтың туыс-жақыны.
Үнсіз отыр, сайда көзін сабылтып,
Аспан-көктің сайлап алған ақыны.

* * *

94. Где... скука – председатель...
Где глупостью единой все равны.

Төраға... енжар меңгерді:
Бөрінің де топастығы теңделді.

* * *

95. Да, жалок тот, в ком совесть нечиста.

Нағыз сол ғой сорлылық –
Болса арында мол былық.

* * *

96. ...гений и злодейство –
Две вещи несовместные...

...ұлылық пен зұлымдық
Үйлеспесін ұғындық.

* * *

97. «Я еду, еду, не свищу,
а как наеду, не спущу!»

«Келем шауып, үн қатпан,
Қуып жетсем, бұлтартпан!»

* * *

98. «Все куплю», – сказало злато,
«Все возьму», – сказал булат.

Алтын айтты: «Бәрін сатып алам», – деп,
Болат айтты: «Бәрін тартып алам», – деп.

* * *

99. И может быть, на мой закат печальный
Блеснет любовь улыбкою прощальной.

Мұңлы күнім батар шақта әл кетіп,
Ғашық жүзің қош айтысар жарқ етіп.

* * *

100. Бог в помощь вам, друзья мои.

Қолдасын құдай, достарым.

* * *

101. Яснее дня, чернее ночи.

Ашықтығы күннен мол,
Түнектігі түннен зор.

* * *

102. Любви все возрасты покорны.

Махаббаттың құлы жас пен кәрі де.

* * *

103. Мороз и солнце: день чудесный!

Әрі аяз, әрі ашық күн: адам жаны ғашық күн!

* * *

104. И милость к падшим призывал.

Сүрінгенге сүйеу бол деп шақырдым.

* * *

105. Откуда ты, прекрасное дитя?

Қайдан келдің, сен ғажайып балбөбек?

* * *

106. Я слышу речь не мальчика, но мужа.

Сөйлесе бала селк етпей, сөз саптауы еркектей.

* * *

107. Пир во время чумы.

Топалаңда туған той.

* * *

108. Москва... Как много в этом звуке
Для сердца русского слилось!
Как много в нем отозвалось...

Мәскеу... деген сөз ғажап.
Орыстың жүрегін таң қылған!
Сан жетпес тілек жаңғырған.

* * *

109. Ох, тяжела ты, шапка Мономаха!

Зілдейсің-ау, Мономахтың бөрігі!

* * *

110. Не дай мне, бог, сойти с ума.
Нет, легче посох и сума.

Есімді алып, құдай, мені қор қылма,
Табынсам да қу таяқ пен қоржынға.

* * *

111. Чем меньше женщину мы любим,
Тем легче нравимся мы ей.
Сұлуды қанша аз сүйсек,
Соншама жылдам ұнаймыз.

* * *

112. Ох, лето красное!
Любил бы я тебя,
Когда б не зной, да пыль,
Да комары, да мужи.

Сүйер ем, жарқын жаз, сені –
Аптапта шаңдақ баспаса,
Маса мен шыбын шақпаса.

* * *

113. Октябрь уж наступил...

Қазан да келді азанда.

* * *

114. Тиха украинская ночь.

Украина түні тып-тыныш.

* * *

115. Он уважать себя заставил
И лучше выдумать не мог.

Басқаша таппай қинауды,
Үйретті өзін сыйлауды.

* * *

116. Печаль моя светла...

Менің қайғым – ақ қайғы.

* * *

117. Ученый малый, но педант.

Білімді балақай, тек қана тікбақай.

* * *

118. Дела давно минувших дней,
Преданья старины глубокой.

Баяғы күндер бар ізі,
Көненің терең аңызы.

* * *

119. Мы все учились понемногу,
Чему-нибудь и как-нибудь.

Бірдеңе біз де үйрендік,
Бірдеңеден оқып бірдеңе.

* * *

120. Здоровью моему полезен русский холод.

Саулығымның саясы – орыстың қысқы аязы.

* * *

121. Бойцы поминают минувшие дни
И битвы, где вместе рубились они.

Қан майданды жан маздар
Шығармас естен сарбаздар.

* * *

122. Что сбудется в жизни со мною?

Немен тынар менің қалған өмірім?

* * *

123. Унылая пора, очей очарованье.

Мұңлы мезгіл көз құмарын қандырған.

* * *

124. Люблю тебя, Петра творенье,
Люблю твой строгий, стройный вид,
Невы державное течение,
Береговой ее гранит.

Сүйемін Петр қалатқан
Асқақ та кербез қаласын.
Неваның ұлылық таратқан,
Толқынды гранит жағасын.

* * *

125. Одна заря сменить другую
Спешит, дав ночи полчаса.
Арай мен арай алмасар,
Жарты-ақ сағат түн жасар.

* * *

126. Есть упоение в бою,
И бездны мрачной на краю.
И в разъяренном океане.

Шайқаста құмар тарқайды,
Шыңыраудың дүлей шетінде,
Шапшыған мұхит өтінде.

* * *

127. Но близок, близок миг победы.

Жап-жақын жеңіс мезеті.

* * *

128. Что день грядущий мне готовит?

Атар таң келер маған не дайындап?

* * *

129. Глаголом жги сердца людей.

Сөзбен өрте адамдардың жүрегін.

* * *

130. Нет, весь я не умру.

...жоқ, мен мүлдем өлмеймін.

* * *

131. Пора, мой друг, пора! Покоя сердце просит.

Жетті мезгіл, досым-ау!
Тыныштық жүрек тілейді.

* * *

132. Так он писал темно и вяло.

Жазғандары күңгірт олпы-солпы еді.

* * *

133. Россию поднял на дыбы.

Ресейді көкке шапшытты.

* * *

134. Не сотвори себе кумира.

Біреуді өзіңе пір тұтпа.

* * *

135. Пока сердца для чести живы,
Мой друг, отчизне посвятим
Души прекрасные порывы.

Барында жүрек жалынын,
Жаныңның асқақ арынын
Отанға, досым, арнайық.

* * *

136. Не мог он ямба от хоря,
Как мы не бились, отличить.

Ұқпады буынды тармақта,
Үйретіп қанша бақсақ та.

* * *

137. Все волновало нежный ум.

Нәзік ақыл әуес етті өрнеге.

* * *

138. Подруга дней моих суровых.

Жан серігі сұрапыл күндерімнің.

* * *

139. Роняет лес багряный свой убор.

Тастауда орман қызғылт барқын жабуын.

* * *

140. Хвалу и клевету приемли равнодушно
И не оспаривай глупца.

Мақтау сөз бен жаланы бейжай қабылда,
Ақымақпен ерегіске салынба.

* * *

141. Блажен, кто смолоду был молод,
Блажен, кто вовремя созрел,
Кто постепенно жизни холод
С летами вытерпеть сумел.

Құт қонып жастық салтынан,
Дер кезде, жақсы-ау, піскендер.
Өмірдің салқын қалпынан
Өкінбес жолға түскендер.

* * *

142. Быть можно дельным человеком
И думать о красе ногтей.

Адамдар бар іскерлігін жоймайтын,
Оған қоса тырнақ сөнін ойлайтын.

* * *

143. Кто ты, мой ангел ли хранитель
Или коварный искуситель?

Періштембісің қорғаушы,
Әлде зұлым арбаушы?

* * *

144. Что было и не будет вновь...
И с тихими тоски слезами
Ты вспомни первую любовь.

Өткен күн қайтып келмейді...
Мұңлы жас дертті емдейді,
Еске түсір махаббатты алғашқы.

* * *

145. Великим быть желаю,
Люблю России честь,
Я много обещаю –
Исполню ли? Бог весть!

Ұлы адам болғым келеді,
Ресейшіл намыс үдеді,
Уәдем берген аз емес,
Жетем бе? Құдай біледі!

* * *

146. Не пой, красавица, при мне.

Ән салма, қалқам, мен барда.

* * *

147. Шуми, шуми, послушное ветрило,
Волнуйся подо мной, угрюмый океан...

Шула, шула, дауыл – кенген ырқыма.
Мұңлы мұхит, шапшып-толқып, жұлқыла.

* * *

148. Столичный шум меня тревожит,
Всегда в нем грустно я живу.
И ваша память только может
Одна напомнить мне Москву.

Астана шуынан мезіміз,
Багады мұңлы несібе.
Бір сіздің жылы сөзіңіз
Мәскеуді салар есіме.

* * *

149. Мои богини! Что вы? Где вы?
Внемлите мой печальный глас:
Все те же ль вы? Другие ль девы,
Сменив, не заменили вас?

Қайдасыңдар? Сұлулықтың төңірі!
Сырымды естіп, мұңымды аш:
Арбады ма өзге арулар әмірі,
Жасады ма айырбас? Әкетті ме баспа бас?

* * *

150. Дианы грудь, ланиты Флоры
Прелестны, милые друзья!
Однако ножка Терпсихоры
Прелестней чем-то для меня.

Диана төсі ұнап та,
Флора жүзі балқытты-ау.
Терпсихора, бірақ та,
Ақ балтыры артықтау.

* * *

151. Но муж любил ее сердечно,
В ее затей не входил...

Күйеуі оған жан жүрегін арнады,
Жат қылығын тексеруге бармады.

* * *

152. «...Два-три романа,
В которых отразился век».

«...Ғасырдың кейпін құраған
Екі-үш қана роман».

* * *

153. Прошла любовь, явилась муза.

Махаббат қоштасты, қыз-шабыт достасты.

* * *

154. Младая кровь играет,
Смиряй себя молитвой и постом.

Туласа бойда жас қаның,
Оразамен, дұғамен дұрыс басқаның.

* * *

155. Слаб и робок человек.

Адам – әлсіз, жасқаншақ.

* * *

156. Но вреден север для меня.

Солтүстік маған зиянды.

* * *

157. Храни меня, мой талисман!

Бойтұмарым, қорған бол!

* * *

158. Поэт! Не дорожи любовью народной.

Құндама, ақын, халқыңның махаббатын.

* * *

159. Принять ответственность умеет на себя.

Міндетке мығым мәтпақы.

* * *

160. ...и смело подпиши.

...қой қолыңды қаймықпай.

* * *

161. Везде неправедная власть.

Қайда барсаң, әділетсіз өкімет.

* * *

162. Я не рожден царей забавить.

Патшаларға ермек үшін туғам жоқ.

* * *

163. Чего тебе надобно, старче?

Қария, саған не қажет?

* * *

164. Как дай вам Бог
Любимой быть другим.

Берсін Құдай
Мендей құлай сүйерді.

* * *

165. Я пережил свои желания.

Артымда қалды бар тілек.

* * *

166. И сердце вновь горит и любит – от того,
Что не любить оно не может.

Жүрегім қайта жанды, неге десең,
Ғашықсыз амалы жоқ жүрер есен.

* * *

167. Плывет... куда ж нам плыть?

Барады малтып...
Кетеміз қалқып қай жаққа?

* * *

168. А время гонит лошадей.

Мінген атқа салды уақыт қамшыны.

* * *

169. Перед камином надевая
Демократический халат.

Камин-пеш оты дес келді,
Жамылсын көпшіл шекпенді.

* * *

170. Тебе бы пользы все – на вес,
Кумир ты ценишь Бельведерский.

Сен үшін пайда бойыңда бар салмақта,
Бельведерский, сол піріңді ардақта.

* * *

171. Его преследует закон,
Но я ему подругой буду.

Қуғынға салса оны заң,
Серік боп ерем соңынан.

* * *

172. Народы тишины хотят.

Халықтар тыныштық тілейді.

* * *

173. Мечты, мечты! Где ваша радость?

Армандар-ау, армандар!
Шаттығың қайда болған зар?

* * *

174. Ведьму ль замуж выдают?!

Албастыны байға беріп жатыр ма?

* * *

175. Любви постыдный торг.

Махаббат арсыз саудасы.

* * *

176. Составлен он из подлости и спеси...

Сатқындық пен ол дандайсу қоспасы.

* * *

177. Прошел все степени злодейства.

Зұлымдықтың бар сатысын көрген жан.

* * *

178. И мальчики кровавые в глазах...

Көз алдымда – қанға бөккен ұландар.

* * *

179. Увы! Язык любви болтливой,
Язык и томный и простой.

Махаббат тілі – мылжындау,
Жеңіл тіл, оңай бір тындау.

* * *

180. Да здравствует солнце, да скроется тьма!

Жарық Күн мәңгі жасасын,
Қараңғы түнек жойылсын!

* * *

181. Моя душа звучала в лад.

Жанымның үні үйлесті.

* * *

182. Вся тварь разумная скучает.

Есті мақұлық келер түгел сағыншақ.

* * *

183. Если жизнь тебя обманет,
Не печалься, не сердись.
В день уныния смирись,
День веселья, верь, настанет.

Алдаса артып өмір зіл,
Аптықпа ашу шақырып.
Шер-шеменге шыдай біл,
Шатты күн туар шарқ ұрып.

* * *

184. ...Здравствуй, племя
Младое, незнакомое!

Армысың, ұрпақ, кел, табыс,
Жас өрім өрі бейтаны!

* * *

185. Играя смехом и слезами.

Жылап та күліп ойнағыш.

* * *

186. Миг блаженства век лови,
Помни дружбы наставленья:
Без вина здесь нет веселья,
Нет и счастья без любви.

Мезеттен рахат қалапсыз,
Дос сөзі қалсын бағыт боп:
Шалқымас шаттық шарапсыз,
Махаббатсыз бақыт жоқ.

* * *

187. Нет, не покинул я тебя.

Кеткем жоқ сені мен тастап.

* * *

188. В мечтах все радости земные!
Судьбы всемогщее поэт.

Тірліктегі бар бақытың – арманда,
Бас имейді тағдырға ақын жалғанда.

* * *

189. И поутру,
Вновь упоенный,
пускай умру
Непробужденный.

Рахатқа батып
Күн шыға,
Өлейін жатып
ұйқыда.

* * *

190. Что ж истинно? Одна забава.
Поверь: одна любовь не сон.

Шындық па? Бәрі – құс елес,
Махаббат қана түс емес.

* * *

191. И в жизни сей мне будет утешенье,
Мой скромный дар и счастье друзей.

Тіршіліктің маған берген бар құты –
Шағын дарын және достар бақыты.

* * *

192. Я вас любил так искренно, так нежно,
Как дай вам Бог любимой быть другим.

Сүйдім сізді адал, нәзік сезіммен,
Берсін Құдай кем сүйместі өзімнен.

* * *

193. Так верьте мне, мы спасены лишь верой.

Сеніңдер маған, тек сенім бізді сақтаған.

* * *

194. И неподкупный голос мой,
Был эхо русского народа.

Саудаға түспес зор үнім
Жаңғырық болды халқыма.

* * *

195. Не вечно будешь ты прекрасна,
Не для себя прекрасна ты.

Сұлу көркің сақталмайды мәңгілік,
Өзің үшін жаралған жоқ сәнділік.

* * *

196. Кто раз любил, уж не полюбит вновь,
Кто счастье знал, уж не узнает счастья.
Сүйген адам бір рет, қайтадан сүйіп жарымас,
Бір көрген жан бақытты, бақытты өзге танымас.

* * *

197. Блажен факир, узревший Мекку
На старости печальных лет.

Сорлы пақыр Меккені көріп қуанды,
Мұңлы ғұмыр соңында байғұс жұбанды.

* * *

198. Но прежних сердца ран,
Глубоких ран любви, ничто не излечило.

Қайран жүрек, жараңды ескі сақтадың,
Махаббат дертін емдейтін дәру таппадым.

* * *

199. Звезда печальная, звезда вечерняя.

Мұңлы жұлдыз, кешкі жұлдыз...

* * *

200. Курятница-лиса
В политике, как всем известно, мастерица.
Пустилась волка поздравлять,
Не худо иногда зубастым угождать.

Тауықшыл түлкі айлалы
Саясат төрін жайлады:
Құттықтауға қасқырды бел байлады -
Азулының ебін табу кейде болар пайдалы.

* * *

201. К счастью, у волков
Не знают докторов.

Қасқырлар іздеп дәрігер,
Болмайды босқа әбігер.

* * *

202. Что ум высокий можно скрыть
Безумной шалости под легким покрывалом.

Жасыруға артық біткен ақылды
Ерке күлкі жабуы болар татымды.

* * *

203. Жизнь, увы, не вечный дар.

Тіршілік, әттен, мәңгі тұрар сый емес.

* * *

204. Зависеть от царя, зависеть от народа
Не все ли нам равно.

Тәуелді болу патшаға не халыққа –
Бізге бәрі емес пе бір қалыпта.

* * *

205. Я возмужал среди печальных бурь.

Мен ер жеттім мұңлы дауыл ішінде.

* * *

206. Жизнь, к несчастью, коротка,
А путь к совершенству долгий.

Сорыңа, өмір шоп-шолақ,
Кемелдік жолы тым ұзақ.

* * *

207. Он вечно тот же, вечно новый.

Ол өзгермес салтында, мәңгі жап-жас қалпында.

* * *

208. Онегин жив, и будет он
Еще не скоро схоронен.

Онегин тірі, өзгермес,
Жуықта жылдам жерленбес.

* * *

209. С другом всюду рай.

Досыңмен жүрген жердің бәрі жұмақ.

* * *

210. Без божества, без вдохновенья...

Тәңірімсіз әрі шабытсыз...

* * *

211. Богат и славен Кочубей.

Орасан бай әрі атақты Кочубей.

* * *

212. Братья-разбойники.

Ағайынды баукеспе.

* * *

213. В надежде славы и добра.

Үміт арттым ізгілік пен атаққа.

* * *

214. В те дни, когда мне были новы
Все впечатленья бытия.

Үр жаңа маған кез еді
Болмыстың барлық кезеңі.

* * *

215. Взыскательный художник.

Талғамы биік суретші.

* * *

216. Властитель дум.

Озық ойдың жаршысы.

* * *

217. Гуляка праздный.

Тойымсыз тойға қаңғыбас.

* * *

218. Дней минувших анекдоты.

Өткен күнге тән уытты әзілдер.

* * *

219. Его пример другим наука.

Үлгісі сабақ өзгеге.

* * *

220. Еще одно последнее сказанье,
И летопись окончена моя.
Хикаят соңғы жолымен,
Шежірем тоқтар сонымен.

* * *

221. И выстраданный стих, пронзительно-унылый,
Ударит по сердцам с неведомою силой.

Азапта туған өлең шері басым
Жүрекке қатты тисе, тез ұғасың.

* * *

222. И грянул бой, Полтавский бой.

Бұрқ етті шайқас, ол – Полтава шайқасы.

* * *

223. И хором бабушки твердят:
«Как наши годы-то летят».

Әжелердің ортақ әні тарады:
«Біздің жылдар жылдам ұшып барады».

* * *

224. Клейкие листочки.

Жабысқақ жапырақтар.

* * *

225. Больной расслабленный колосс.

Сырқаттан солған мұнара.

* * *

226. Но я другому отдана,
И буду век ему верна.

Мен басқаға берілдім,
Мәңгілік оған теліндім.

* * *

227. Мечтам и годам нет возврата.

Армандар мен жылдар қайтып оралмас.

* * *

228. Мечты поэта, историк строгий гонит вас!

Ақынның асыл арманын
қамшылар қатал тарихшы!

* * *

229. Морозной пылью серебрится
Его бобровый воротник.

Аяздың күміс шаңынан
Құлпырды құндыз жағасы.

* * *

230. Запретный плод вам подавай,
А без того вам рай не рай.

Тыйым салған жеміс – сенің құмарың,
Онсыз саған жұмақ емес жұмағың.

* * *

231. О, люди! Жалкий род,
достойный слез и смеха!

Сорлы қауым - адамдар!
Жылап та күліп өтуге лайық жарандар!

* * *

232. Обычай – деспот меж людей.

Адамдарға дәстүр – қатал әмірші.

* * *

233. Окно в Европу.

Еуропаға терезе.

* * *

234. Охота к перемене мест.

Құмарлық жаңа қонысқа.

* * *

235. Печной горшок тебе дороже:

Ты пицу в нем себе варишь.

Пеш құмыранды мақтай түсетін

Жөнің бар пісіргіш құс етін.

* * *

236. По строгим правилам искусства.

Өнердің қатал жөнімен.

* * *

237. Поверил я алгеброй гармонию.

Алгебрамен үйлесімдік өлшедім.

* * *

238. Птичка божия не знает ни заботы, ни труда.

Төңірі құсы білмес бейнет, зейнетті.

* * *

239. Пока не требует поэта
К священной жертве Аполлон,
В заботах суетного света
Он малодушно погружен.

Аполлон киелі жолында
Артпаса қаһар ақынға,
Сұм тірліктің соңында
Қалды өзі күйкі қалпында.

* * *

240. Роман классический, старинный,
Отменно длинный, длинный, длинный,
Нравоучительный и чинный.

Классикалық ескі роман,
Шұбалаңнан да шұбалаң,
Ақылгөй пысық құраған.

* * *

241. С веком наравне.

Ғасырменен тепе-тең.

* * *

242. С корабля на бал.

Кемеден тойға тап болды.

* * *

243. С ученым видом знатока...

Білімдар білгіш сиқы бар.

* * *

244. Скупой рыцарь.

Сараң сері.

* * *

245. Как ждет любовник молодой
Минуты верного свиданья.

Жас ғашық аңсап тосқандай,
Кездесу ынтық мезетін.

* * *

246. Старик Державин нас заметил,
И, в гроб сходя, благословил.

Қарт Державин бізді байқап қалғаны,
Көз жұмарда ақ батасын арнады.

* * *

247. Суровая проза.

Қатал туған қара сөз.

* * *

248. Там русский дух, там Русью пахнет...

Онда орыс рухы бар, онда Ресей иісі бар...

* * *

249. Ума холодных наблюдений,
И сердца горестных замет.

Ақылдың салқын байқауы,
Жүректің мұңлы арқауы.

* * *

250. Чтение – вот лучшее учение.

Көп оқу – білім төресі.

* * *

251. Я был рожден для жизни мирной,
Для деревенской тишины.

Туып едім бейбіт өмір сүруге,
У-шуы жоқ алшақта тыныш жүруге.

* * *

252. Без принужденья в разговоре
Коснуться до всего слегка.

Қинамай еркін сөйлесер,
Қиядан қозғап әр нені.

* * *

253. В хронологической пыли.

Шежіренің шаңдағына көмілген.

* * *

254. И растет ребенок там
Не по дням, а по часам.

Күш алды өсіп балақан,
Күн емес, әрбір сағаттан.

* * *

255. Медный всадник.

Мыс салт атты.

* * *

256. Наследник всех своих родных.

Мұрагері өзі туған әулеттің.

* * *

257. Так искренно, так нежно.

Бек шынайы, бек нәзік.

* * *

258. Быть славным – хорошо,
спокойным – лучше вдвое.

Атақты болу – тамаша,
салмақты болу – көп артық.

* * *

259. Для пьяных все ведь ладно.

Мас адамға бөрі жөн.

* * *

260. Вильгельм, прочти свои стихи,
Чтоб мне заснуть скорее.
Өлеңді маған оқы, Вильгельм,
Тез көрейін қалың ұйқы жеңгенін.

* * *

261. «Послушайте, – сказал священник мужикам, –
Живите хорошо, а мне не подражайте».

Поп айтыпты еркектерге тістене:
«Айтқанымды істендер, істегенімді істеме».

* * *

262. Певцу любви любовь награда.

Махаббаттың жыршысы,
махаббат саған марапат.

* * *

263. Каков сват, таков жених.

Құда қандай, күйеу жігіт дәл сондай.

* * *

264. И вот, общественное мнение.

Міне, қоғам пікірі.

* * *

265. Ужасный век, ужасные сердца.

Сұмдық ғасыр, сұмдық толы жүректер.

* * *

266. Ай-да Пушкин, ай-да сукин сын!

Пай, пай, Пушкин, ерім-ай!
Беу, ақ сайтан, перім-ай!

* * *

267. Пусть чернь слепая суетится,
Не нам безумным подражать.

Абыржысын қара ниет соқырлар,
Біз емеспіз соңдарынан топырлар.

* * *

268. И томит меня тоскою
Однозвучной жизни шум.

Жабықтырып, қамықтырып кетеді
Мені өмірдің сыңаржақ шулы жетегі.

* * *

269. И с отвращением читая жизнь мою,
Я трепещу и проклиная.
И горько жалуясь, и горько слезы лью,
Но строк печальных не смываю.

Жиіркенішпен өзім жайлы оқысам,
Тебірендім де қарғадым.
Өкінішпен көз жасын төгіп отырсам,
Мұңлы өлеңді жуып тастауға бармадым.

* * *

270. Вращается весь мир вокруг человека, –
Ужель один недвижим будет он?

Бүкіл әлем түр айналып адамды,
Қалар ма адам баса алмай бір қадамды?

* * *

271. Вся тварь разумная скучает:
Иной от лени, тот от дел;
Кто верит, кто утратил веру;
Тот насладиться не успел,
Тот наслаждался через меру,
И всяк зевает да живет –
И всех вас гроб, зевая, ждет.

Саналы мақұлық зерігер:
Жалқаулық жеңген бірісі,
Әлдекім бітпей мың ісі;
Сенімге біреу берілер,
Сенімнен жұрдай бірісі;
Біреулер әдеп аттады,
Кейбіреу ләззат татпады.
Зерігіп жүрген жер басып -
Бәріңе табыт аузы ашық.

* * *

272. Нет, нет, земная жизнь в болезни, в нищете,
В печалях, в старости, в неволе... будет раем
В сравненье с тем, чего за гробом ожидаем.

Тіршілікте аштық көрдің, қамықтың,
Қайғы шектің, кәрілік жетті... бірақ та,
Соның бәрі көрінеді жұмақтай
ар жағынан табыттың.

* * *

273. ...а никогда
Со смехом ужас несовместен.

...зәрең кетсе, қашан да,
Күлкің қабақ ашар ма?

* * *

274. ...и не меняй простых пророков
На образованный разврат.

...айырбастама әулиелерді жабайы
Білімі бар сайқалдыққа анайы.

* * *

275. Злословье даже без доказательств оставляет
Почти вечные следы.

Өсек сөз ретін табады,
Кейде есте мәңгі қалады.

* * *

276. Храни, храни святую чистоту
Невинности и гордую стыдливость;
Кто чувствами в порочных наслаждениях
В молодые дни привыкнул утопать,
Тот возмужав, угрюм и кровожаден,
И ум его безвременно темнеет.
Тазалықты берік сақта киелі,
Ар-ұятың, әне, соны сүйеді;
Құнығып кетіп құштарлыққа беріле,
Жас күнінен батқандар сезім селіне
Қартайғанда қаныпезер болар тымырсық,
Ақылы тозар шыдамай жетер жеріне.

* * *

277. ...Враги его, друзья его
(что может быть одно и то же)
Его честили так и смяк.
Врагов имеет в мире всяк,
Но от друзей спаси нас, боже!

...Достары оның қастары да
(Болмай ма ұқсас мәнерде)
Сыртынан даттап дақ салған.
Әркімде жау бар әлемде,
Құдайым, сақта достардан!

* * *

278. Но дружбы нету и меж нами,
Все предрассудки истребя,
Мы почитаем всех нулями,
А единицами – себя.

Дос біткен кетті өзгеріп,
Өзімшіл жеңді жорамыз.
Барлығын жұрттың ноль көріп,
Единица өзіміз боламыз.

* * *

279. Мы живем в мире два мгновенья
Одно рассудку отдадим.
Бұл жалғанда екі мезет ғұмыр бар,
Бірін соның ақыл-ойға бұрыңдар.

* * *

280. Деньги? Деньги
Всегда, на всякий возраст нам пригодны;
Но юноша в них ищет слуг проворных,
И не жалея шлет туда, сюда.
Старик же видит в них друзей надежных
И бережет их как зеницу ока.

Ақша? Ақша...
Кәрі-жасқа күнің болмас керексіз;
Жастар пысық жалшысындай өзінің
Ерсілі-қарсылы жұмсайды дым себепсіз.
Шал ақшаны берік достай сезініп,
Сақтай білер қарасындай көзінің.

* * *

281. Есть время для любви,
Для мудрости другое.

Махаббат үшін уақыт мол,
Ақыл үшін – басқа жол.

* * *

282. А девушке в семнадцать лет
Какая шапка не пристанет?

Он жетіден қызға жас аспас,
Қай бөрік оған жараспас?

* * *

283. Здравствуй, племя
Младое, незнакомое! Не я
Увижу твой могучий поздний возраст.

Сәлемімді ал, бейтаныс маған жас ұрпақ!
Көре алмаспын анықтап,
Сендер өскен қуатты күнді шарықтап.

* * *

284. И самой красоте семнадцать лет замена.

Сұлулықтың он жеті жас егізі.

* * *

285. Простим горячке юных лет
И юный жар, и юный бред.

Кешірейік ессіз жастық бергенін,
Жас жалын мен жас сандырақ жеңгенін.

* * *

286. Но старость ходит осторожно,
И подозрительно глядит.
Чего нельзя и что возможно,
Еще не вдруг она решит.

Абайлап басар кәрілік,
Күдікпен қарап жан-жаққа.
Болар мен болмас көрініп,
Толғантар шешім алмаққа.

* * *

287. Родные люди вот какие:
Мы их обязаны ласкать,
Любить, душевно уважать
И, по обычаю народа,
О рождестве их навещать
Или по почте поздравлять,
Чтоб остальное время года
Не думали о нас они...

Туыстық деген осындай:
Оларды сыйлап, бағала,
Шын сүйіп, төтті аяла,
Пайғамбар сыйлар салтымен
Туған күн тойын бірге өткіз,
Телеграмма не гүл жеткіз,
Басқа күндерде атымен
Ойламастай біздерді...

* * *

288. Жена и дети, друг, поверь, большое зло,
От них все скверное у нас произошло.

Қатын-балаң, досым-ау,
қиындық көшін тіркеді,
Солардан келді өмірде ауырлықтың үлкені.

* * *

289. Мне дорого любви моей мученье,
Пусть умру, но пусть умру любя.

Махаббаттың әуресін сөгіп не өтейін,
Өлсем де мейлі, сүйем деп қана өтейін.

* * *

290. Кому судьбою неременной
Девичье сердце суждено,
Тот будет мил назло вселенной;
Сердиться глупо и грешно.

Бұйырса кімге саялы
Қыз жүрек, мәңгі жұмағы
Тек соған құшақ жаяды,
Қарсы сөз оған күнәлі.

* * *

291. Но жена не рукавица:
С белой ручки не стряхнешь,
Да за пояс не заткнешь.

Қолғап емес жұбайың:
Ақ қолын қағып қалмайсың,
Белдікке сұға салмайсың.

* * *

292. И солнце брака затмевает
Звезду стыдливую любви.

Некенің Күні тұтылтар
Махаббат ұяң жұлдызын.

* * *

293. Как с вашим сердцем и умом,
Быть чувства мелкого рабом?

Сізде бар ақыл, жүрекпен
Жат сезім қалай құл еткен?

* * *

294. За новизной бежать смиренно
Народ бессмысленный привык.

Жаңалық қуып малтықты,
Жетесіз халық жаттықты.

* * *

295. Новейшие вдали вдали старинных стоят...

Біздің жаңа суайттар ескілерге пара-пар.

* * *

296. ...уж носят сомнительные слухи,
Уж новизна сменяет новизну.

Күмөнді желсөз тарады,
Жаңалықты жаңалық қуып барады.

* * *

297. ...И устарела старина,
И старым бредит новизна.

Ескіріп қалды бұрынғым,
Көнедей боп көрінеді бүгінгім.

* * *

298. Наш век – торгаш; сей век железный,
Без денег и свободы нет.
Біздің ғасыр – алыпсатар пұл ғасыр:
Ақшаң жоқ па – бостандық таппас қу басың.

* * *

299. Мне жаль, что шайка торгашей
Лягает в плоских эпиграммах
Святую нашу старину.

Қапаланам саудагерлер топтасқан
Сиқын көріп өткендермен оқтасқан,
Киесі мен ар-ұятқа соқпастан.

* * *

300. Скажи: есть память обо мне,
Есть в мире сердце, где живу я?..

Айтшы көне: мен жайлы бар ма естелік,
Жүрек бар ма әлемде мен жайлаған дос көріп?..

* * *

301. Но, как вино – печаль минувших дней
В моей душе чем старе, тем сильней.

Шарап тектес өткен күннің мұң-шері,
Күшейе бермек басқан сайын ілгері.

* * *

302. Он не карает заблуждений
Но тайны требует для них.

Адасқанды ол жауапқа тартпайды,
Зор төртішпен құпияларын сақтайды.

***

303. ...И что посредственность одна,
Нам по плечу и не странна...

Орташалар жалғыз не күтпек,
Таңсық емес, қиналмаспыз біз күштеп...

***

304. Смешон, участия кто требует у света!

Күлкіге қалар – қолғабыс күткен әлемнен!

***

305. Но власть верховная не терпит слабых рук.

Жоғарғы билік осал қолды жолатпас.

***

306. И горе, горе племенам,
Где дремлет он неосторожно.
Где иль народу, иль царям
Законом властвовать возможно.

Қасіреттің жатар баршасы
Кей елде қайғы жастанып:
Не халқы әлде патшасы
Ата заңын кетсе басқарып.

* * *

307. Судьба земли повсюду та же:
Где капля блага там на страже
Уж просвещение иль тиран.
Жер тағдыры бірдей келер әр елде:
Үзім байлық ұрынады мол дауға,
Не білімдар, не жендет шыға келер қорғауға.

* * *

308. ...Парнас не монастырь и не гарем печальный,
И право, никогда искусный коновал
Излишней пылкости Пегаса не лишал.

Парнас гарем не монахтар үйі емес,
Шын бапкердің ел мінезін сезер тез:
Пырағының асаулығын тежетпес.

* * *

309. Ах, ведет мой добрый гений,
Что предпочел бы я скорей
Бессмертию души моей
Бессмертие своих творений.

Беу, даналық, не сіңгенін қаныма
Сұрай қалсаң, қозғау салып сырыма:
Мәңгі тірлік қаламаймын жаныма,
Мәңгі тірлік тілеп өтем жырыма.

* * *

310. Как ветер, песнь его свободна,
Зато как ветер и бесплодна:
Какая польза нам от ней?

Желдей жеңіл өлеңі оның ерікті,
Бірақ, желдей ұрықсыз боп желікті:
Бізге одан қандай пайда келіпті?

* * *

311. Над вымыслом слезами обольюсь.

Сыршыл ойға ыршып шығар көз жасым.

* * *

312. Сказка – ложь, да в ней намек:
Добрым молодцам урок.

Ертегі – нағыз өтірік,
Сырына бірақ қарап қал:
Талапты жасқа сабақ бар.

* * *

313. Лета к суровой прозе клонят,
Лета шалунью рифму гонят.

Жылдар қатал прозаға бұрмалар,
Жылдар ерке ұйқас көрсе қудалар.

* * *

314. ...ветру и орлу,
И сердцу девы нет закона.
Гордись: таков и ты, поэт
И для тебя условий нет.

Жел мен қыран
Және арудың жүрегі
Ешбір заңға бағынбай-ақ түледі.
Ақын, сен де мақтаныш ет - сондайсың,
Өзің үшін жағдай күтпес болғайсың.

* * *

315. Младенца ль милого ласкаю,
Уже я думаю: прости!
Тебе я место уступаю:
Мне время тлеть, тебе цвести.

Бөбекті құшсам желпінген,
Ақ тілек осы мен білген:
Орнымды тоссам еркіммен,
Мен – тозармын, сен – гүлден.

УКАЗАТЕЛЬ-ТҮСІНІК

*названий произведений А.С. Пушкина
(қандай еңбектерінен алынғаны берілді)*

1. «Я памятник воздвиг себе нерукотворный»
2. Чаадаеву
3. На юге
4. Бахчисарайский фонтан
5. Зимний вечер
6. И.И. Пущину
7. Охотник до журнальной драки
8. Цыганы
9. Цыганы
10. Евгений Онегин
11. «Он знак подаст – и все хлопочут»
12. Евгений Онегин
13. «Моцарт и Сальери»
14. Евгений Онегин
15. А.П. Керн
16. Недоверие
17. Разговор книготорговца с поэтом
18. Из письма Гнедичу
19. Из обращения к царю
20. Полтава
21. Поэту
22. Евгений Онегин
23. «О сколько нам открытий чудных»
24. Два чувства дивно близки нам
25. «Пора, мой друг, пора...»
26. А.П. Керн
27. Элегия
28. Стихи, написанные ночью во время бессонницы
29. Стихи, написанные ночью во время бессонницы
30. Стансы
31. Брожу ли вдоль улиц шумных
32. Странник
33. «Дар напрасный»
34. 19 октября
35. Евгений Онегин

36. Путешествие в Арзрум
37. Как брань тебе не надоела
38. Послание К.Н. Горчакову
39. А.П. Керн
40. Всеволжскому
41. «Наполеон»
42. Послание Цензору
43. Послание Цензору
44. Борис Годунов
45. Письмо к жене
46. А.П. Керн
47. Десятая заповедь
48. Евгений Онегин
49. Евгений Онегин
50. История Пугачева
51. Борис Годунов
52. Борис Годунов
53. «Мой друг, забытый мной»
54. Борис Годунов
55. «Он меж нами жил»
56. Разговор книготорговца с поэтом
57. Вольность
58. Поэту
59. Полтава
60. Борис Годунов
61. Чаадаеву
62. Чаадаеву
63. «Зима. Что делать нам в деревне?»
64. Полтава
65. А.П. Керн
66. Евгений Онегин
67. Евгений Онегин
68. 19 октября
69. Герой
70. «Если жизнь тебя обманет»
71. Евгений Онегин
72. Мадонна
73. На выздоровление Лукулла
74. Цыганы
75. Друзьям

76. Евгений Онегин. Глава 2. Строфа 38.
77. Признание
78. К вельможе
79. Мстительность
80. Евгений Онегин
81. Война
82. Евгений Онегин
83. Прелестнице
84. Полтава
85. Пир во время чумы
86. Из Анакреона
87. Граф Нулин
88. Эпиграмма
89. Полтава
90. Кольцо
91. Цыганы
92. Полтава
93. Друзья
94. Послание К.Н. Горчакову
95. Борис Годунов
96. Моцарт и Сальери
97. Руслан и Людмила
98. Золото и Булат
99. Элегия
100. 19 октября
101. Евгений Онегин
102. Евгений Онегин
103. Евгений Онегин
104. «Я памятник воздвиг себе нерукотворный»
105. Русалка
106. Борис Годунов
107. Пир во время чумы
108. Евгений Онегин
109. Борис Годунов
110. «Не дай мне, бог, сойти с ума»
111. Евгений Онегин
112. Деревня
113. Осень
114. Полтава
115. Евгений Онегин

116. На холмах Грузии
117. Евгений Онегин
118. Евгений Онегин
119. Евгений Онегин
120. Осень
121. Песнь о вещем Олеге
122. Песнь о вещем Олеге
123. Осень
124. Медный всадник
125. Евгений Онегин
126. Полтава
127. Полтава
128. Евгений Онегин
129. Пророк
130. «Я памятник воздвиг себе нерукотворный»
131. «Пусть сердце одолеет тишина»
132. «Он писал темно и вяло»
133. Медный всадник
134. «Недавно в часы досуга»
135. Чаадаеву
136. Евгений Онегин
137. Евгений Онегин
138. Няне
139. Осень
140. Я памятник воздвиг себе нерукотворный
141. Евгений Онегин
142. Евгений Онегин
143. Евгений Онегин. Письмо Татьяны к Онегину
144. Евгений Онегин
145. «Великим быть желаю»
146. «Не пой, красавица, при мне»
147. «Шуми, шуми, мое ветрило»
148. Столичный шум меня тревожит
149. Евгений Онегин
150. Евгений Онегин
151. Евгений Онегин
152. Евгений Онегин
153. Евгений Онегин
154. Борис Годунов
155. Слаб и робок человек

156. Евгений Онегин
157. «Храни меня, мой талисман»
158. Поэту
159. Евгений Онегин
160. «Ставь подпись, не страшись»
161. Евгений Онегин
162. Евгений Онегин
163. Сказка о рыбаке и рыбке
164. Я вас любил, любовь еще, быть может...
165. «Я пережил свои желания»
166. «На холмах Грузии лежит ночная мгла»
167. Осень
168. Телега жизни
169. В.Л. Давыдову
170. Поэт и толпа
171. Цыганы
172. Давыдову
173. Евгений Онегин
174. Бесы
175. Прелестницы
176. Князь Г. со мною не знаком
177. Братья-разбойники
178. Борис Годунов
179. «Увы! Язык любви болтливой...»
180. Вакхическая песня
181. «Мое беспечное незнанье»
182. Сцены из Фауста
183. Если жизнь тебя обманет
184. «Вновь я посетил»
185. «Блажен в золотом кругу вельмож»
186. Блаженство
187. «Нет, не покинул я тебя»
188. Послание к Юдину
189. Пробуждение
190. Послание Лиде
191. Князю А.М. Горчакову
192. Я вас любил, любовь еще, быть может...
193. К барону М.А. Дельвигу
194. К Н.Я. Плюсковой
195. Платонизм

196. «Не спрашивай, зачем унылой думой»
197. Татарская песня
198. Погасло дневное светило
199. Лелеет облаков летучая гряда
200. Волк и лиса
201. Волк и лиса
202. «Что ум высокий можно скрыть»
203. Гроб Анакреона
204. Из Пиндемонти
205. Стихи 1835 года
206. Сцены из Фауста
207. О Россини
208. К Плетневу
209. Казак
210. А.П. Керн
211. Полтава
212. Братья-разбойники
213. Стансы
214. Демон
215. Поэту
216. К морю
217. «Моцарт и Сальери»
218. Евгений Онегин
219. Евгений Онегин
220. Борис Годунов
221. Ответ анониму
222. Полтава
223. Евгений Онегин
224. «Еще дуют холодные ветры»
225. Бородинская годовщина
226. Евгений Онегин
227. Евгений Онегин
228. Герой
229. Евгений Онегин
230. «Запретный плод вам подавай»
231. Полководец
232. Евгений Онегин
233. Медный всадник
234. Евгений Онегин
235. Поэт и толпа

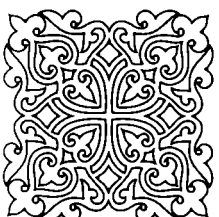
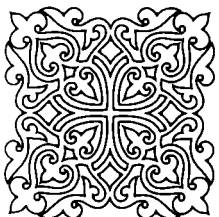
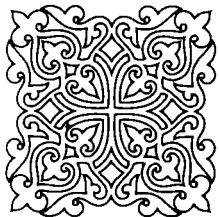
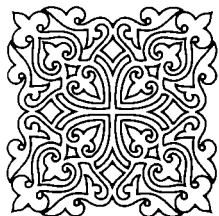

236. Евгений Онегин
237. «Моцарт и Сальери»
238. Граф Нулин
239. Цыганы
240. Граф Нулин
241. Чаадаеву
242. Евгений Онегин
243. Евгений Онегин
244. Скупой рыцарь
245. Чаадаеву
246. Евгений Онегин
247. Евгений Онегин
248. Руслан и Людмила
249. Евгений Онегин (Посвящение)
250. Из письма к брату 21 июля 1822
251. Евгений Онегин
252. Евгений Онегин
253. Евгений Онегин
254. Сказка о царе Салтане...
255. Медный всадник
256. Евгений Онегин
257. «Я вас любил, любовь еще, быть может»
258. К другу стихотворцу
259. Пирующие студенты
260. Пирующие студенты
261. К другу стихотворцу
262. К Батюшкову
263. Арап Петра Великого
264. Евгений Онегин (8.27)
265. Ужасный век, ужасные сердца
266. «Ай-да Пушкин...» Из словаря А.С. Пушкина
267. Добрый совет
268. «Дар напрасный...»
269. К Н.Я. Плюсковой
270. «Была пора наш праздник...»
271. Сцена Фауста
272. Анджелло. Глава 2.
273. Руслан и Людмила. Глава 3.
274. Цыганы
275. Гости съезжались на дачу. Часть 1.

276. Борис Годунов
277. Евгений Онегин. Глава 4. Строфа 18.
278. Евгений Онегин. Глава 2. Строфа 14.
279. Стансы
280. Скупой рыцарь. Часть 1.
281. Фавн и пастушка
282. Руслан и Людмила. Песнь 3.
283. «...Вновь я посетил...»
284. «Я был свидетелем...»
285. Евгений Онегин. Глава 2. Строфа 15.
286. Полтава. Песнь 1.
287. Евгений Онегин. Глава 4. Строфа 20.
288. Послание цензору
289. Желание
290. Руслан и Людмила. Песнь 2.
291. Сказка о царе Салтане
292. К Родзянке
293. Евгений Онегин. Глава 8. Строфа 45.
294. Герой
295. «Французских рифмачей...»
296. Борис Годунов
297. Евгений Онегин. Глава 1. Строфа 44.
298. Разговор книгопродавца с поэтом
299. Езерский. Черновик
300. «Что в имени тебе моем...»
301. Элегия
302. Когда твои молодые лета
303. Евгений Онегин. Глава 8. Строфа 9.
304. Ответ анониму
305. Анджело
306. Вольность
307. К морю
308. Послание цензору
309. В альбом Илличевскому
310. Поэт и толпа
311. Элегия
312. Сказка о золотом петушке
313. Евгений Онегин. Глава 6. Строфа 43.
314. Езерский. Стих 8.
315. «Брожу ли я...»

ӨЛЕНДЕР

РАУШАН

Раушан біздің,
Достар-ау, қайда?
Таң гүлі үзді,
Ғұмырын сайда.
Дей көрме:
Солды қыршын жас!
Дей көрме:
Шаттық бір тынбас!
Гүлге айтшы:
Кешір, сағынам,
Жан сырын айтып ағынан,
Тыңдат та,
Сілте гүлбаққа.

ЖАС ЖЕСІРГЕ

Лида, досым айнымас,
Ұйқыда жатып тымырсық,
Рахатқа қанып жаның мас,
Жатасың кейде ыңырсып?
Махаббат сәтті шағында,
Арманға нені балайсың?
Сен неге жатып бабыңда,
Қараңғы жаққа қарайсың?
Неліктен маған тез сеніп,
Ес кете салсақ асырды,
Абайлап қалам мен сенің,
Көзінде жасырын жасыңды?
Ой, санаң неге шашылып,
Қуантпай ынтық хабарым
Қол бере салып асығып,
Қалады суып жанарың.
О, жан жетпес досым-ау!
Тынбайды жасың неліктен,
Күйеуіңді әлде осылай,
Шақырасың ба бейіттен.
Біл, қара жер жұтқандар,
Алады мөңгі шын тыным,
Жаныңда сенің бұққан зар,
Естілмес ыңқыл-сыңқылың.
Тым ерте сенің жан жарың,
Соңғы дем бітіп тез тынды,
Рахатқа бөлеп жан, төнін
Төсінде жатып көз жұмды.
Ұйқысын жалғар молайта;
Қос жүрек біздің гүл еккен.
Қызғаныш жасап ол қайта,
Оралмас жым-жырт түнектен;

Пәк түнді бұзбас найзағай,
Көлеңке безіп ғұрпынан,
Қос ғашықты аңдамай,
Шақырмас күнді ұйқыдан.

АЛЪБОМҒА

Махаббат өтер, тілектер өшер,
Жоғалтса жарық өз сөнін;
Түсірмес еске өткенді бекер,
Бір хабар айтар тоқтамын.
Парақтар сөйлеп, есіркер бізді,
Тастайын мен де жеп-жеңіл ізді.

К...

Бақытты сол ғой,
Аңдатып саған қарқынын,
Еркелеп жетіп,
Өткізген сәтті әр күнін;
Әкеткен жаттап
Пәк қимыл, тәтті сөзіңді,
Жан жалғар күлкі,
Жүректе қалған жарқылын.

ЛИЛАҒА

Лида, Лида! Дерт басты,
Сағыныш жүрек жарады.
Өлімге күнім жалғасты,
Жалыным өшіп барады;
Махаббат маған азап-сын:
Күлесің сен жоқ менсінген.
Күле бер, бәрібір ғажапсың,
Сезімсіз салқын көркіңмен.

ДОРИДА

Дориданың ұнайды алтын шашы да,
Нәркес өңі, көгілдір көз бен қасы да.
Достарымның тастап тойын мен кеше,
Құшағында салдым ерке асырға.
Қыза, қыза жеттім шалқып, тасуға,
Күш бұйыртты рахат селін асылға,
Есім кетті, бірақ түнгі асырда,
Кеттім одан ойда көркі басымға,
Түнгі мұңым тап осынша тасыр ма,
Басқа жанды елестеттім қасымда.

КҮТУШІМЕ

Жан досы қатал күндердің,
Аршыным менің қаусаған!
Ну орман шетте үн бердің,
Тосумен мені шаршаған.
Терезе жақсы сынауға,
Сағатты қойып орынға.
Құлағын жарар бұрауға,
Күстенген жатық қолың да.
Қақпаға қарап әр нені,
Көкірегің болжап меңгерді.
Сағыныш, өмір тәлкегі,
Қысады-ау сенің кеудеңді.

К...

Сен құдайы анасың,
Басқалар жеңсе сәнімен,
Киелі абыз, данасың
Әйелдің озған бәрінен;
Сен емес тапқан Христосты,
Сұрамай рұхсат жарынан.
Басқаша құдай күн тосты,
Сұлулық бойға дарыған.
Парни, Тибула, не Мурды
Есіме күштеп саласың,
Құдай деп олар таныған,
Өзіңе тартқан Амурды,
Құдай ғып тапқан анасың.

Ф.Т.-ҒА ЖАУАП

Черкестің қызы емес ол,
Бірақ та, Грузия нұры төн.
Жол табар өсте үзбей қол,
Қазбектің ойлы шыңынан.

Асыл тас емес көзі де,
Бірақ та, Шығыс байлығы,
Жетпестей нұрлы өзі де,
Жанары өлем Ай, күні.

АННА Н. ВУЛЬФҚА

Такаббар қызға мен бекер,
Ұсындым махаббатымды!
Атым да жақпай селк егер,
Ол қайтсын менің затымды.
Жүректі жасқа тойдырар,
Қақ жарып қана қойдырар.

К.А.ТИМАШЕВАҒА

Мен сізді көрдім, оқыдым,
Шығарған қолда барыңды;
Оңаша ойлар отының,
Арманы толы сарынды.
Жанарыңнан у таттым,
Жаның да жайсаң құбылыс.
Сүйкімді нәрлі тіл таптым,
Өлеңің болды тың ырыс.
Раушанды бақас таныған,
Жайлапты арман өзге де.
Болыппын шат, шадыман,
Ұйқасы аз қара сөзге де.

К***

Мезгілсіз келген жан мұңын,
Жабырқап, жалғап не керек.
Айрылысар күндер қалдығын
Қасіретке бөлер не себеп?
Қайғылы көзді аңдарсың!
Далада қалмай бір белгің.
Естеліктерін аңсарсың,
Жоғалған алыс күндердің.
Қуғын мен әлде табытпен,
Боларсың дайын сорлы жан:
Бір сөзін сатып алып сен,
Күн туар ізін аңдыған.

ЕК.Н. УШАКОВАҒА

Тақаса алшақ кетер кез,
Мен сізден өсте көз жазбан.
Қажыған тіл, тұйық сөз,
Жадыма сырын көп жазған.
Тымықта мұңға кім тоймақ,
Сізді аңсап үнсіз ашынсам,
Күрсінерсіз бе мені ойлап,
Егерде дарға асылсам.

МОЙЫНДАУ

Александра Ивановна Осиповаға

Сүйемін сізді – еркелеп,
Ұялшақ міндет орындап.
Тынышсыз сәтте елгезек,
Бас ием сізге мойындап.
Келіспес маған, жас та мол,
Ақылмен келмеу бітімге.
Түсінер бәрін белгі сол:
Махаббат дерті ішімде.
Сіз жоқта есінеп қысылам,
Сіз барда шыдай білем көп.
Айтқым да келіп ұмсынам,
Періштем сені сүйем деп.
Естісем қонақ бөлмеден,
Әр қадам көйлек шуылын,
Даусыңды жүрек емдеген,
Ес кетер шықпай дым үнім.
Күлсеңіз алар жан рахат,
Кетсеңіз теріс – сағынам.
Күн бойғы осы «марапат».
Қол берсеңіз табынам.
Отырсаңыз төргі бөлмеде,
Еңкейіп, сәл-пәл сенделе
Төгіліп төмен көз бен шаш,
Сүйсініп толқып мен неге,
Баладай балқып болам мас.
Бақытсыз сәт деп айтайын,
Қызғаншақ менің қайғымды.
Десеңіз қыдырып қайтайын,
Ауа да реңін сай қылды.
Көз жасыңыз оңаша,

Тұрғанда бірге сөзіңіз.
Опочкаға жол аша,
Фортепяно барлар едіңіз.
Алина! Маған аяу ет.
Тілеу жоқ сізден махаббат,
Күнәм бар айтпас жола деп,
Сол үшін болғай маған жат.
Әлде бір туып құмар күн!
Етсеңіз қулық сынар кім!
Алданымпаз шығармын!
Алдануға құмармын!

А.П. КЕРНГЕ

Жадымда ғажап сол бір кез:
Алдымда тұрдың мүлтіксіз,
Елестей ғайып өткен тез,
Сұлулық тәңірі кіршіксіз.

Үмітсіз қасірет мұң артқан,
Үрейсіз дүрмек ішінде
Нәзік үн кетпей құлақтан,
Баурады бейнең түсімде.

Бұрқасын жылдар шұбырды,
Ескі арман естен сейілді.
Ұмыттым нәзік үніңді,
Жүзіңді жұлдыз мейірлі.

Қараңғы қапас жерде жат,
Жылжыды күндер көңілсіз,
Көз жасым, шабыт, махаббат,
Тәңірімсіз және өмірсіз.

Оянған жаным келді кез,
Оралдың қайта мүлтіксіз,
Елестей ғайып өткен тез,
Сұлулық тәңірі кіршіксіз.

Жаңғыртты жүрек желігін,
Ол үшін туды қат-қабат:
Көз жасым және өмірім,
Шабытым, тәңірім, махаббат.

К....

Сұрай көрме,
Сары уайымға салынып,
Неге жүрем шатты күнде қамығып,
Неге өмірге мұңлы көзбен қараймын,
Төтті ұйқыда жатуға да жалығып.

Сұрай көрме, суық қаным жайпаған,
Қалай сөнді деп махаббат айта алам,
Сүйіктім деп атамаймын ешкімді,
Бір сүйген жан күйіп, жанбас қайтадан.

Бақыт көрген бақытты өзге білмейді,
Аз мезеттік рахатқа жан гүлдейді:
Жастық шақ пен шат құшақтың орнында,
Сал бойыңды сары уайым билейді.

АЛБОМҒА

Қуғындалсам әмірімен тағдырдың,
Алыс жаққа Москвадай алыштан,
Сіздің жүрген жерді ойлап жаңғырдым,
Сұлулықтың гүл, бақшасын танытқан.

Астананың даңғазасы толқытып,
Онда өткен күн болды мұңлы несібе.
Тек қана сіз толқығанда мадақтап,
Москваны түсіресіз есіме.

АДЕЛЬГЕ

Ойнашы, Адель,
Шаттыққа кенел,
Хариттің Лелі,
Ат қойып сені
Бесікке салып тербетті,
Әлдиледі әндетті;
Көктемнің ашық,
Тыныштық шашып,
Жаралдың жайсаң,
Ләззатқа ғашық.
Құштарлық жалға,
Құлшынбай қалма!
Балдырған шақты,
Сүюге арна;
Сезімге сергек беріл де,
Сүйші, сүй Адель,
Сыбызғымды менің де.

НАТАШАҒА

Жарқын жаз жүдеп жабықты,
Ашық күн жылдам жоғалды.
Көк тұман сұрқын сабылтты,
Қалғыған түнге оранды.
Бос қалды шүйгін сай-сала,
Бал бұлақ суық буланды.
Ну орман қаусап, айнала,
Көгілдір аспан сұрланды.

Наташа – сәулем! Қайдасың?
Еш пенде көрмей сенделдік.
Досыңа арнар бар ма асыл,
Бір сағат жүрек емдерлік?
Толқыған көлдің үстінде,
Әлде ағаш бауырын тасалай
Мен жүрмін күндіз, не түнде,
Кездесу сәтін жасамай.

Қыс қыраулы тез келер,
Аралап орман даланы.
Лашықты жарық меңгерер,
Жарқ етіп түтін жанары.
Көре алмай сонда ғажапты,
Шымшықтай тап-тар тордағы,
Шегеді-ау, көңіл азапты,
Наташа қинап ойдағы.

Н.А. ПЛЮСКОВАҒА

Кішіпейіл, қасиетті өлеңмен,
Мақтамадым құдайларды жердегі.
Азаттықты тұмар еткен өнермен,
Маған жақпас жағымпаздың ермегі.
Еркіншілік әрекетін қуған көп,
Соған ғана жан аямай қызам мен.
Патшаларды жұбатуға туғам жоқ,
Ұяты мол, мейірім төккен музаммен.
Бірақ шыным, Геликон салған қалыппен,
Касталийский от қызуын төнті еттім.
Аполлон өзі қолдау еткен шабытпен,
Елисаветаны мен құпия әндеттім.
Көктегінің жерде жүрген куәсі,
Болғандықтан көңіл құсы жалғанып,
Тағына еттім мейірбандық рәсім,
Пәк сұлулық нұр шашқанын аңғарып.
Махаббат пен бостандық сыр ашарда,
Ұраны сол әділ жүрек антының:
Сатылмайтын өр дауысым қашан да,
Жаңғырығы болды орыс халқының.

М.А. ГОЛИЦЫНАҒА

Ол жайлы айтар барымды,
Сақтадым жүрек түбінде,
Жанары шалған шағымды,
Шаттығым көрем бүгін де.
Бал ашқандай бай талап,
Айтса өлең мұңлы хабарын,
Әп-сәтте өзі қайталап,
Аңғартты ынтық назарын.
Жыр төккен көздің жасына,
Әу, демде жаны астасты.
Бұл күнде қосып даусына,
Сұлу өн бізбен достасты.
Тоқтатсам пандық індетті,
Болғаным жатпас ішімде:
Даңқым үшін міндетті,
Мүмкін шабыт үшін де.

П. А. ОСИПОВАҒА

Мүмкін қалды аз уақыт,
Айдауда бейбіт жүруге.
Қарияны ойлар наз татып,
Ауылда өлең маздатып,
Жайраңдап еркін күлуге.

Алыста бөтен елде де,
Сарқылмас ойдың түйдегі.
Сандалсам Пригорск маңында,
Өзен, сай, таулы жарында,
Жайласам бақты үйдегі.

Ашық күн нәзік ашқандай,
Бейіттен терең жол бастап,
Туған жер төрін тапқандай,
Көлеңке түсіп жатқандай,
Тұрармын ынтық көз тастап.

***

Ескерткіш өзіме орнаттым келмес қолдан,
Ескіrmес соқпақ оған халқым салған;
Александр мұнарасынан оза тартып,
Бас имей асқақ шалқып дараланған.

Жоқ, мүлдем мен өлмеймін, мүрдем салқын,
Қаусаса сақталармын жырда жарқын.
Атағым алшаң басар Ай-әлемде,
Сау қалса, тым болмаса жалғыз ақын.

Ұлы орыс жерін кетер атым шарлап,
Паш етер барша тілдер құрмет арнап;
Өр славян, финдер және тағы тұңғыс,
Үндесер дала досы қырда қалмақ.

Оятқан ізгі жырым пәк тілегін,
Суытпас сүйсінуін халқым менің,
Азатшыл болдым қатал ғасырымда,
Жарлыға қайырымшыл тиер себім.

О, муза, төңір сөзін тыңда сен де,
Шошыма зөбір шексең, төжге сенбе.
Мақтауды, жаланы да бейжай тыңдап,
Ақымақтан асамын деп әуреленбе.

ЧААДАЕВҚА

Махаббат, үміт, шусыз даңқ,
Алдады ұзақ тұра алмай,
Желігі өтті жастық шақ,
Көрген түс, таңғы тұмандай.
Суымас бірақ, қанымыз,
Жәбірлеп тағдыр басынса;
Тыныштық таппас жанымыз,
Жәрдемге Отан шақырса.
Күтеміз мойып жасқанбай,
Еркіндік берсе өжет үн.
Жас жігіт аңсап тосқандай,
Кездесу сәтті мезетін.
Ар үшін қуат жалғайық,
Суытпай жүрек қарқынын.
Отанға досым, арнайық,
Асау жан жайсаң шалқуын.
Иланшы, жолдас: жағылар,
Бақ жұлдызы жап-жарық;
Ұйқыдан Ресей арылар,
Қалдығында патшалық,
Атымыз біздің жазылар.

ТІЛЕГІМ

Барады баяу басып әрбір күнім,
Әр мезет қаяу жүрек жаңғыртты үнін,
Оятты ессіз қиял толқындарын,
Бақытсыз махаббаттың барлық мұңын.
Тіл қатпан. Шықпас үнім енді маздап,
Мұң басар көздің жасын төктім аздап,
Шырмалды сағынышқа шыбын жаным,
Солардан тапты көңіл ащы ләззат.
Өт өмір! Өкініш жоқ дым үндемен,
Бос елес өш қараңғы түніңменен.
Азабы махаббаттың маған қымбат,
Мейлі өлем. Өлем сүйген күйімде мен!

СОНЕТ

Қатал Дант сыйлап өтті сонетті де,
Петрарка махаббаттың өні етті де,
Макбеттің жасаушысы сүйді оны,
Наз орап Камоэнс мұң шекті де.

Қазіргі ақынды да қызықтырды,
Ворсворд сонет – қанжар тізілттірді.
Шалғайда күйік өмірден қолы боста,
Қозғады табиғаттан қызық сырды.

Таврида шыңдарында жыр тулады,
Жыршысы Литваның әдеппенен,
Ақтарды көңіл күйін сонетпенен.

Білмеді-ау, біздің елдің сұлулары,
Дельвиг те самғап берді жыр бабымен,
Киелі гекзаметр ырғағымен.

АҚЫНҒА

Мансұқ етпе ақын, сыйын халықтың,
Тез өтеді шулы сезім желігі.
Есерді ұқ, естіні де анық біл,
Салқын қауым бол төзімге берігі.

Сен патшасысың; өз жолыңмен дара тарт,
Еркін ақыл, күшке сенер жамағат.
Сүйікті ойын төксін көпке ашық сыр,
Бірақ күтпе шарапатқа марапат.

Бәрі өзінде. Биік сотсың озіңе,
Қатал шешіп, әділ айтқан созіңе,
Ризасың ба суреткерім жігерлі?

Ризасың? Шынын айтар маңайың,
Сені мақтар сыйлап жалын арайын
Жас баладай қозғар түскен шідерді.

ОЯНУ

Армандар-ау, армандар,
Бал ләззат қайда үзімі?
Қайда екен,
Қайда қалған зар,
Түндерің рахат қызығы?
Өшті де кетті
Ерке түс өтті.
Түн-түнекке
орандым,
Жапанда жалғыз
ояндым.
Айналам төсек,
Мылқау түн.
Тоңазып қалсам,
Кетті ұшып шапшаң
асыл мұң;
Ұзаққа бағыт алғандар,
Махаббат берген армандар.
Ортайтпай ғана,
Жанымның толы тілегін,
Аулады сана,
Көрген түс тәтті легін.
Махаббат, қолдап,
Көрсетші қамқор күшінді:
Табынған сорлап,
Қайтаршы, көрген түсімді.
Күн шыға көніп,
Қоя алмай,
Кетейін өліп,
Оянбай.

* * *

Болжаған өтті көп тілек,
Өшті арман ынтық өрісі.
Бұйырды салған азапқа,
Бос жүрек мұңлы жемісі.

Тағдырдың қатал дауылы,
Солғызды төжде гүлімді.
Жалғыздық жетті дәуірі,
Тосумен соңғы күнімді.

Кеш соққан аяз жұта ма,
Ысқырған боран ақ шұнақ;
Қалшылдап қалды бұтада,
Жалаңаш жалғыз жапырақ.

СЫЙЛАСҚА

Құбылма, сыйлас досым-ау,
Апайтөс бақас, зор жігіт.
Шошымтпас жырым осынау,
Мұңымды ұғар жоқ үміт.

Қызғанбай қол бер, амандас,
Желмінез әрі жалқаумын.
Сұлуың есті балғын жас,
Ашу жоқ, менде, аңқаумын.

Ол – Лаура ғажап жаралған,
Мен Петрарка бола алман.

* * *

Қашан да нәзік махаббат,
Беріктеу дос пен туыстан;
Тұрса да дауыл анталап,
Сәт табар жаны ұғысқан.

Дәл солай. Бірақ жаңа салт,
Табиғат тосар босқа шарт.
Қауымның ойы күдік қой,
Осал жыныс түбіт қой.

Еркектің жеңсе талғамы:
Ол айтқан өмір маңызы,
Жақсы әйел міндет парызы;
Сол бикеш сізді алдады,
Десем мен оқыс сәтті айтам
Жүрекпен ойнар ақ сайтан.

* * *

Татьяна солып барады,
Таңдайдан дыбыс тарамас.
Қызыққа сөнді талабы,
Сергуге бірі жарамас.

Бастарын шайқап көршілер,
Күңкілдер сөгіп, ерсі дер.
Жетті дер қыздың мезгілі!
Тоқтайтын, тусын сөз гүлі.

Ой қозғап етем өкініш;
Бақытты ғашық салтымен,
Сыр бермес жүрек қалпымен,
Қаулап тұр іште өкініш;
Айтуға соны асықтым:
Татьянаға өзім ғашықпын.

* * *

Кімді ойлап, кімге сенерміз?
Айнымас жанды анықта...
Іс пен сөз парқын көрерміз,
Өлшенсе біздің қалыпта.

Ол баспай өсек-аяңға,
Көңілде ермес алаңға.
Қатеміз оған қайғы емес,
Жайламас жанын жат кеңес.

Бос елес іздеп отырсың,
Әр істің артын түйе біл,
Өзіңді өзің сүйе біл,
Мәртебең зор оқушым!

Қолдарсың, мейлің қолдама:
Бәрінен артық сол ғана!

АДЕЛЬГЕ

Ойнашы, Адель,
Шаттыққа кенел,
Хариттің Лелі,
Ат қойып сені
Бесікке салып тербетті,
Әлдиледі әндетті;
Көктемнің ашық
Тыныштық шашып,
Жаралдың жайсаң,
Ләззатқа ғашық.
Құштарлық жалға,
Құлшынбай қалма!
Балдырған шақты,
Сүюге арна;
Сезімге сергек беріл де,
Сүйші, сүй, Адель,
Сыбызғымды менің де.

* * *

Ол құмар – бізге татымсыз,
Жұрт сүймеске сыйынған.
Ақынның жаны ақылсыз,
Махаббатқа бұйырған.
Арылмас жалғыз қайғысы,
Сөнбейтін асыл арманы –
Сол ғана қиял жан құсы,
Тірліктің мақсат бар мәні.

Сөз болмас көп жыл көрмеуі,
Шабытшыл асау шағы да.
Шет елдің арулары да,
Ғылым мен өмір өрлеуі,
Бәрінен бойын суытқан,
Қыз-алау ғана жылытқан.

* * *

Татьяна хаты алдымда;
Қастерлеп оны қорғаймын,
Орандым құпия зар-мұңға,
Қанша оқысам тоймаймын.

Кім берген сонша нәзіктік,
Ләззатшыл тәтті сандырақ?
Пәк сөзді мөлдір азық қып,
Қалғандай жүрек балбырап.

Қызықты бұзық үзгендей,
Ұқсаймын ұқпай қалғанға
Мінеки, өлі аударма;
Суреттен тірі тізгендей,
Сұр мерген оған қол салмай,
Сым саусақ қыздар жазғандай.

* * *

Қарғаға қарға қарқылдап,
Шулайды көкте қарқындап.
Біз жерге қашан түсеміз?
Түскі асты қайдан ішеміз?

Қарғаны қарға дәл тапты,
Түскі астың жөнін аңдатты:
Түбінде жатыр шіліктің,
Денесі батыр жігіттің.

Кімдерден мерт боп жүрегі,
Тынғанын сұңқар біледі;
Біледі қара биесі,
Жан жары – шаңырақ иесі.

Ақ сұңқар самғап ұшқанда,
Бұйырды бие дұшпанға.
Күтуде ару, жоқ жоқ үрей,
Өлі емес жарын тірідей.

* * *

Әр түрлі өуре қыздырып,
Уақытты тым көп жоғалттым.
Таппаса ақау ізгілік,
Би кешін келмес доғартқым.
Сүйемін тулап бұла күш,
Тар жерді жайлап қуаныш,
Кисе ару бойға дөп киім.
Қос балтыр қандай, тек қиын,
Ресейде бүкіл табылмас
Сымбатты балтыр үш пары,
Есімнен көп жыл шықпады
Екі аяқ... десең жаным мас,
Түсіме кіріп жүдетті,
Қозғап жүр әлі жүректі.

* * *

Шіркін-ай, қашан, қай шөлде,
Ұмытар есуас оларды?
Қос балтыр жүрсің қай жерде
Көктем боп қай гүл оралды?
Шығыстың шуақ шағында,
Солтүстік мұңлы қарында
Қалмады-ау, басқан ізіңіз,
Көк кілем көркін сүйдіңіз;
Мөлдір шық сипап моншағын,
Мен қашан болдым ұмытқан
Атақ пен көңіл суытқан
Атамекен қоршауын?
Балғын шақ өшті алдымда,
Ізңдей сенің шалғында.

АРАКЧЕЕВКЕ

Ресейде қатал әмірші,
Губернаторларға зәбірші,
Кеңеске ұстаз тосқауыл,
Патшаға жақсы дос-бауыр.
Ызақор, кекшіл, тым ақымақ,
Сезімсіз, арыс жын парнақ.
«Кім?» десең осынау жарымес,
Көк тиын тұрмас ол – солдат.

Н.Н. ПУЩИНГЕ

Алғашқы досым,
Досымсың менің күн жетпес!
Тағдырға алғыс арнадым:
Аулада қармен бүлк етпес,
Қосылып қоңырау мұң тектес,
Естілсе келіп қалғаның.

Періште, пірге жалынам,
Айдауда жебеп, өу десін.
Көншісін көңілің ағынан,
Берсін деп саған табынам,
Лицейдегі күндер сәулесін.

ТІЛЕГІМ

Барады баяу басып әрбір күнім,
Әр мезет қаяу жүрек жаңғыртты үнім,
Оятты ессіз қиял толқындарын,
Бақытсыз махаббаттың барлық мұңын.
Тіл қатпан. Шықпас үнім енді маздап,
Мұң басар көздің жасын төктім аздап,
Шырмалды сағынышқа шыбын жаным,
Солардан тапты көңіл аңы ләззат.
Өт өмір! Өкініш жоқ дым үндемен,
Бос елес өш қараңғы түніңменен.
Азабы махаббаттың маған қымбат,
Мейлі өлем. Өлем сүйген күйімде мен!

МАЗМҰНЫ

Евгений Онегин	3
Бірінші тарау.....	7
Екінші тарау	35
Үшінші тарау	55
Төртінші тарау	78
Бесінші тарау	99
Алтыншы тарау	120
Жетінші тарау	141
Сегізінші тарау.....	167
А.С. Пушкиннің «Евгений Онегинге» ескертпелері	194
«Онегиннің саяхатынан» үзінді	201
Таңбасы құпия шумақтар	211
Қысқаша түсініктер	216
Таңбасы құпия шумақтарға түсініктер	217
Қанағатты сөздер мен нақылдар	219
Крылатые слова и офоризма	219
Указатель-түсінік	305
Өлеңдер	313

Кәкімбек Салықов

ШЫҒАРМАЛАРЫ

Үшінші том

А.С. ПУШКИН ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНАН ТӘРЖІМЕЛЕР

Редакторы *Ботагөз Мұхиден*
Техникалық редакторы *Эльмира Заманбек*
Көркемдеуші редакторы *Жеңіс Қазанқаров*
Корректоры *Венера Ғайнуллина*
Компьютерде беттеген *Ұлжан Бердібекова*

Басуға 02.10.14 қол қойылды.
Пішімі 60x90 ¹/₁₆. Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Шартты баспа табағы 22.5
Тапсырыс №256. Таралымы 2000 дана.

ISBN 978-601-7568-30-6

«Фолиант» баспасы
010000, Астана қаласы, Ш. Айманов к., 13